

Univerzita Karlova v Praze

**Filozofická fakulta
Ústav hospodářských a sociálních dějin**

Bakalářská práce

Svatopluk Herc

Jan Otto, podnikatel, politik a kulturní činitel 1841 – 1916

**Jan Otto, the Businessman, the Politician and the Cultural Personality
1841 - 1916**

Praha 2009

vedoucí práce: Prof. PhDr. Eduard Kubů, CSc.

Poděkování

Za pomoc při vypracování této bakalářské práce bych chtěl předně poděkovat svému vedoucímu práce prof. Eduardu Kubů, jenž mi byl laskavým a ochotným rádcem při celém nelehkém procesu jejího vzniku. Dále bych rád poděkoval všem zaměstnancům Literárního archivu Památníku národního písemnictví, a to zejména pracovišti ve Starých Hradech, kteří mi vytvořili příjemné prostředí pro studium zdejších archivních dokumentů.

Jmenovitě bych chtěl poděkovat dr. Karolu Bílkovi a zejména bývalé vedoucí starohradského pracoviště LA PNP dr. Evě Bílkové za její nevšední a přátelskou ochotu, s kterou mi umožnila studium Ottova osobního a nakladatelského fondu. Bez její vstřícnosti by tato práce nemohla nikdy vzniknout. V neposlední řadě bych chtěl poděkovat dr. Aleši Zachovi, který mi s nesobeckou ochotou poskytl celou řadu cenných informací k Ottově osobnosti.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 16. 5. 2009

podpis:

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Ottův sociální původ a proces nabytí odborného „know how“	12
2. 1. Ottovy sociální kořeny a vzdělání (1841 – 1862).....	12
2. 2. V tiskárně bratří Grégrů (1862 – 1871).....	15
3. Jan Otto jako politik, veřejný a kulturní činitel.....	20
3. 1. Do roku 1871.....	20
3. 2. 1871 – 1916.....	28
3. 3. Shrnutí.....	43
4. Jan Otto jako manažer v nakladatelském, knihtiskařském a knihkupeckém oboru podnikání.....	46
4. 1. Ottův podnik v průběhu let.....	46
4. 2. Ottův přístup k nakladatelské činnosti a způsoby propagace.....	60
4. 3. Ottovo působení ve stavovských institucích.....	68
4. 4. Shrnutí.....	70
5. Jan Otto jako manažer v peněžních institucích a národohospodářských podnicích.....	72
6. Ottův sociální vzestup, otázka jeho identity a životní styl.....	77
Seznam použité literatury a pramenů.....	83
Resumé.....	88
Summary.....	90

Soupis zkratek

a. s.	akciová společnost
b. d.	bez datace
c. d.	citované dílo
c. k.	císařsko - královský
ČMM	Časopis matice moravské
HO	Historický obzor
LA PNP	Literární archiv Památníku národního písemnictví
K	koruna
krej.	krejcar
NA	Národní archiv
OSN	Ottův slovník naučný
OŽK	obchodní a živnostenská komora
s. r. o.	společnost s ručením omezeným
zl. (r. č.)	zlatý (rakouského čísla)

1. Úvod

V centru pozornosti mé bakalářské práce stojí osobnost Jana Otty (1841 – 1916), který byl významným českým podnikatelem v druhé polovině 19. a na počátku 20. století v nakladatelském, potažmo knihkupeckém, knihtiskařském oboru, ale i v peněžnictví. Kromě této podnikatelské činnosti svým rozsáhlým veřejným působením zasahoval do rozličných společenských polí, přičemž svým neobyčejným společenským vlivem dokázal integrovat české zájmové sítě hospodářské, kulturní, politické a sociální. Jan Otto se postupně vypracoval mezi přední kulturní, hospodářské a politické reprezentanty české národní společnosti zmiňovaného období, v níž se těšil značné úcty a prestiže.

I přes tento Ottův nepochybný význam se jeho osobnost, podobně jako osobnosti dalších podnikatelů v kulturní oblasti, netěší právě přízni moderní, ať už historické či jiné, odborné literatury, a to ani po roce 1989, kdy došlo k obnovení zájmu o problematiku moderních společenských a podnikatelských elit.¹ V této skutečnosti vidím výrazný smysl své studie, neboť představením Jana Otty v co možná nejširších souvislostech se pokusím zaplnit další z bílých míst naší historiografie a zároveň přispět k pochopení procesu formování moderních národnostně českých podnikatelských elit.

Základní prací o Ottovi je jeho životopis z pera divadelního a literárního historika Jaroslava Švehly, který vyšel v roce 2002 pod názvem *Jaroslav Otto* s podtitulem *Kus historie české knihy*.² Tato Ottova monografie však byla napsána už během druhé světové války, již naznačené nepříznivé společenské okolnosti však způsobily, že vyšla péčí editora Roberta Saka až zhruba šedesát let po svém vzniku.³

Švehlova práce je velmi významná, neboť nám předkládá Ottův obraz, který je založen na důkladném studiu dochovaného archivního materiálu z Ottova osobního fondu, na jehož záchraně se ostatně podílel. Bohužel doba vzniku se na její podobě zásadně podepsala. Švehlův výklad je čistě faktografický, prodchnutý neskrývanou úctou k Ottovi, přičemž se zároveň vyhýbá jakýmkoliv kontroverzním momentům jeho života (např. rodinný boj o Ottovo dědictví).

¹ K historii zkoumání podnikatelských elit v českém prostředí - ŠTAIF, J., Úvod, in: ŠTAIF, J. (ed.), *Moderní podnikatelské elity. Metody a perspektivy bádání*, Praha: Dokořán 2007, s. 9 – 19.

² ŠVEHLA, J., *Jan Otto: Kus historie české knihy*, Jinočany: H+H 2002.

³ Peripetie vydání Švehlovy knihy viz závěrečné slovo editora (ŠVEHLA, J., c. d., s. 300 – 302).

Negativem může být také skutečnost, že se převážně koncentruje na Ottovu nakladatelskou činnost, zatímco ostatní stránky jeho společenského působení jsou v jeho výkladu upozaděny. Také mi chyběla větší provázanost předkládaných informací, které jsou pojímány izolovaně, aniž by z nich byla patrná vzájemná příčinnost. Knize navíc chybí prakticky jakákoliv analýza, Švehla často jen do textu převzal doslovné znění archivních dokumentů, které však nepodrobuje pramenné kritice. V této skutečnosti tkví paradoxně největší význam knihy, neboť přináší velké množství validních faktografických informací⁴, což s ní činí základní publikaci pro každého, kdo by se chtěl Janem Ottou zabývat.

Převážně ze Švehly vycházela maďarská historička Dorottya Lipták, která ve své zajímavé studii *Zwei Unternehmer des kulturellen Bereichs in der Habsburgermonarchie*⁵ porovnává Jana Ottu s budapeštským majitelem kamenotiskárny a knihtiskárny Károly Légrády, a to z několika hledisek (např. rodinný původ, dosažené vzdělání, podnikatelské aktivity, styl řízení podniku, veřejné aktivity apod.) Jana Ottu pak charakterizuje jako tradičního podnikatele s patriarchálními rysy, jehož celoživotní naplní byla služba české národní kultuře. S tímto jejím tvrzením se dá víceméně souhlasit.

Janem Ottou se zabývala také německá badatelka Alena Köllner ve své knize *Buchwesen in Prag von Václav Matěj Kramerius bis Jan Otto*⁶, v níž se pokusila zachytit vývoj pražského knižního světa zhruba v rozmezí let 1780 – 1880. Ve své práci však k Janu Ottovi nepřináší bohužel nic nového. Autorka se totiž spokojila s pouhým faktografickým vylíčením nejvýznamnějších Ottových edičních počinů, což pochopitelně případný zájemce nalezne v již zmiňovaném Švehlově díle. Její přínos k naší problematice je tak téměř nulový.

Problematikou přípravy vydání Ottova slovníku naučného se zabývali Jiří Špét⁷ a Stanley B. Winters⁸, čímž, až na některé drobné studie⁹, můžeme ukončit výčet moderní historiografické literatury, která se zaměřuje přímo na osobnost Jana Otty.

Za další zdroj informací o Ottově osobnosti můžeme považovat díla encyklopedického charakteru, a to zejména *Ottův slovník naučný*, Vilímekovo *Národní album* z roku 1899¹⁰,

⁴ Švehla v několika případech odkazuje na archivní dokumenty, které se mi i přes veškerou snahu nepodařilo v Ottově pozůstalosti objevit. Z toho by mohlo vyplývat, že pracoval s archiváliemi, které už dnes nejsou k dispozici, nebo jsou uloženy v rodinných archivech.

⁵ LIPTÁK, D., *Zwei Unternehmer des kulturellen Bereichs in der Habsburgermonarchie*, Prager wirtschafts – und sozialhistorische Mitteilungen 3, 1996, s. 51 – 83.

⁶ KÖLLNER, A., *Buchwesen in Prag: Von Václav Matěj Kramerius bis Jan Otto*, Wien: Edition Praesens 2000

⁷ ŠPÉT J., *K počátkům Ottova slovníku naučného*, Strahovská knihovna 4, 1969, s. 226 – 244.

⁸ WINTERS, S. B., *Sto let českého encyklopedismu (1860 – 1959) od F. L. Riegera a Jana Otty k T. G. Masarykovi a Bohumilu Němcovi*, ČMM 121, 2002, č. 2, s. 339 – 400; Wintersova studie je bezpochyby zajímavým příspěvkem o vzniku OSN, ale vyskytuje se v ní řada dosti zásadních nepřesností (např. že Jan Otto byl staroček), což ukazuje, že se autor v problematice tak úplně neorientuje.

⁹ Např. KOLÁŘ, F., *Jan Otto, knihtiskař a nakladatel*, Historický obzor 1997, s. 91 – 93.

¹⁰ *Národní album: Sběrka podobizen a životopisů českých lidí prací a snahami vynikajících i zasloužilých*, Praha: Jos. R. Vilímek 1899.

*Historickou encyklopedii podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století*¹¹ nebo příslušný díl *Lexikonu české literatury*.¹²

Četné důležité prameny jsem pak také získal z rozličných vzpomínkových a jubilejních článků a spisů. Zde zmiňme zejména vzpomínky knihkupce L. K. Žižky¹³, jenž v nich jako bývalý zaměstnanec Ottova nakladatelského závodu, který byl v osobním kontaktu se svým šéfem, umožňuje nahlédnout do vnitřního chodu nakladatelství či přibližuje z různých hledisek osobnost Jana Otty. Historik musí být ale při jejich používání velmi obezřetný, neboť byly psány s velkým časovým odstupem, jsou v řadě případů velmi nepřesné a nezřídka si protirečí. Navíc jsem při jejich čtení nabyl dojmu, že L. K. Žižka zveličuje svou úlohu, kterou v rámci Ottova nakladatelství hrál.

Při zpracování práce jsem pochopitelně použil celou řadu další literatury, ale ta se buď nezabývá přímo Janem Ottou, nebo ji nepovažuji za tak důležitou, aby zde byla implicitně zmíněna. Její výčet nalezne pochopitelně čtenář v seznamu použité literatury na konci práce.

Nejvýraznějším zdrojem pramenů mi však byl zachovaný nakladatelský archiv a osobní fond majitele Jana Otty, který je uložen v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v pracovišti ve Starých Hradech.¹⁴ Bez jeho existence by práce v této podobě nikdy nemohla vzniknout. Čerpal jsem především z rozsáhlé dochované korespondence, která je bohužel až několik konceptů a opisů pouze přijatá. Dále mému zájmu neunikly osobní a rodinné doklady, archiválie věnované Ottově spolkové a korporativní činnosti, podnikové doklady, výstřižky a dochované Ottovy rukopisy.

Ottův osobní archiv nemusí pak sloužit pouze jako zdroj informací o Janu Ottovi, podle mého názoru může být užitečný i pro badatele, který by se zajímal pouze o historické události, s nimiž byl Jan Otto spjat. Jsou tak dispozici např. rozsáhlé složky o Kostnické pouti v roce 1868, o průmyslové výstavě z roku 1872 nebo o přeměně Měšťanské besedy na jazykově český spolek v roce 1869 apod. Informativní hodnota fondu je tak velmi vysoká, škoda jen, že část nakladatelského archivu byla po Ottově smrti spálena. Přišel tak nazmar např. obchodní korespondenční archiv, který by nám mohl šíře osvětlit Ottův přístup k podnikatelské činnosti. Knihovna nakladatelství je pak uložena v Národním muzeu.

¹¹ MYŠKA, M a kol., *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století*, Ostrava: Ostravská univerzita 2003.

¹² *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce*, 3. díl, M – Ř, Sv. 1, M – O, Praha: Academia 2000.

¹³ ŽIŽKA, L. K., *Jan Otto stoletý, Knihkupec a nakladatel* 3, 1941, s. 425 – 428, 434 – 436, 458 – 460, 470 – 473; ŽIŽKA, L. K., *Paměti a osudy, Knihkupec a nakladatel* 1-3, 1939 – 1941; ŽIŽKA, L. K., *Jan Otto očima pamětníka (strojopis)*, 1953, 15 s., LA PNP, fond L. K. Žižka; ŽIŽKA, L. K., *Já u Ottů (Dvacet let s Janem Ottou) (rukopis)*, 1957, 24 s., 1957, LA PNP, fond L. K. Žižka; ŽIŽKA, L. K., *Dělník české knihy (rukopis)*, 1949, LA PNP, fond L. K. Žižka.

¹⁴ Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále jen LA PNP): 37 bm (323 kartónů), Fond je zpracováván; Momentálně se všechny fondy ze Starých Hradů přesouvají do nového depozitáře v Duchcově.

Myslím, že je velmi prospěšné z metodologického hlediska se při vypracování práce inspirovat koncepcí sociálního prostoru a teorií jednání, s níž přišel francouzský sociolog Pierre Bourdieu a jež hovoří o tzv. ekonomickém, kulturním, sociálním a zejména symbolickém kapitálu.¹⁵ Právě příslušníci společenských elit, mezi které řadíme Jana Ottu, disponují vyšším celkovým úhrnem těchto kapitálů, což jim zajišťuje nadprůměrný společenský vliv a vůdčí pozici ve společnosti. Je tedy nutné analyzovat proces koncentrace těchto typů kapitálu u Jana Ottu, s čímž je následně spojena změna jeho sociálního statusu.

Předkládaná studie je tak dokladem o značné společenské mobilitě, a to nejen vertikální, ale i horizontální, která byla příslušníkům českého národa usnadněna v 19. století skutečností, že se jeho elity, a to nejen podnikatelské, teprve musely vytvořit, a to v procesu postupující kulturní, politické, sociální a hospodářské emancipace českého národa.¹⁶ Tyto nové elity se pak většinou rekrutovaly z lidových nebo ze středních vrstev.

Mezi tyto případy lze zařadit i Jana Ottu, který se prakticky „z ničeho“ během svého života vypracoval na člověka, jenž se těšil nebývalé společenské prestiži a vlivu. Měly by nás proto zajímat strategie a postupy, které Ottovi tento značný sociální vzestup umožnily. Problematika má samozřejmě několik rovin, ale na tomto místě se domnívám, že nejpravděpodobnějším vysvětlením je jeho celoživotní služba českému národu, o jehož kulturní a hospodářské povznesení se výrazným způsobem zasloužil. Právě tato služba mu byla hlavním zdrojem již zmíněných typů kapitálů, a to zejména symbolického. Abychom tomuto procesu porozuměli, je třeba analyzovat Ottovo životní působení z několika úhlů pohledu, a to jako podnikatele, politika, veřejného a kulturního činitele a manažera peněžních institucí.

Při studiu problematiky vycházím především z přímé kritiky dochovaných pramenů, ale na druhou stranu si dobře uvědomuji, že tento přístup skrývá v sobě řadu nebezpečí. Abych se nedostal do vleku pramenné základny, snažím se získané poznatky podrobit pramenné kritice, konfrontovat s odbornou literaturou a zasadit je do obecnějších souvislostí. Pochopitelně ale převládá mikroanalytický pohled na Ottovu osobnost. Přesto se domnívám, že význam mé práce není pouze izolovaný na poznání Ottovy osobnosti, ale má také vypovídající hodnotu o výše naznačovaných společenských procesech, spjatých s formováním moderních národnostně českých podnikatelských elit. V tomto kontextu můžeme mluvit o biografické metodě, i když jsem si dobře vědom značných limitů tohoto tvrzení.¹⁷

¹⁵ Viz BOURDIEU, P., *Teorie jednání*, Praha: Karolinum 1998.

¹⁶ KOŘALKA, J., *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914: Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha: Argo 1996, s. 83.

¹⁷ Někteří badatelé např. mluví o biografické metodě jen v případě skupinové biografie.

Vlastní text práce je členěn na čtyři nesterpně dlouhé kapitoly. V první se zabývám analýzou Ottova původu, jeho sociálními kořeny a jeho následným procesem vzdělávání a praktickým působením v několika podnicích (zejména v tiskárně bratří Grégrů). To považuji za velmi důležité, neboť je důležité se zaměřit na momenty, které Ottovi umožnily získat potřebné know – how pro zahájení vlastního podnikatelského působení. Je navíc velmi pravděpodobné, že toto rané období Ottova života formovalo jeho osobnost a položilo základy pro jeho další kroky.

Ve druhé kapitole je podrobně interpretována Ottova politická a veřejná činnost. Klíčové na této kapitole považuji, že pomocí analýzy Ottových politických postojů a politické činnosti mi pomůže vyjasnit otázku, zda Ottovo politické smýšlení determinovalo jeho nakladatelské podnikání, nebo naopak jestli jeho nakladatelské podnikání hrálo primární úlohu ve srovnání s jeho politickou činností. Stručně řečeno – zodpovězení této otázky nám umožní vyjasnit funkční souběh těchto dvou Ottových sociálních rolí a vymezit jejich komplikovaný vzájemný vztah, který se navíc v průběhu Ottova života bezpochyby proměňoval. Lze však předpokládat, že bychom na Jana Otta měli nahlížet spíše jako na nakladatele než jako na politika, neboť byl tak vnímán jak v dobovém povědomí, tak v dnešní odborné literatuře.¹⁸ Jeho široké veřejné aktivity mu pak byly zdrojem značné prestiže, což posilovalo jeho pozici v rámci tehdejší společnosti včetně podnikatelského sektoru.

V další části práce se věnuji již samotné Ottově podnikatelské činnosti, a to v nakladatelské, knihtiskařské a knihkupecké oblasti. Měli bychom si uvědomit, že tato problematika je ze strany historického a literárního bádání nejdetaillněji zpracovanou stránkou jeho osobnosti, proto je pochopitelné, že se naše poznatky do určité míry s tímto bádáním budou překrývat. Přesto se domnívám, že můj přístup je poněkud jiný. Mou ambicí není charakterizovat jednotlivé edice a publikace, které v Ottově nakladatelství vycházely, ale jeho podnikatelskou strategii, jeho celkový přístup k nakladatelské činnosti. V této souvislosti musí být analyzován jeho ediční profil. Pokusím se vymezit jeho nakladatelský záběr a sociální okruh, na který se svým nakladatelským profilem obrací. Zajímat mě budou také otázky propagace podniku.

Než se tak ale stane, musí být ale postihnout vývoj Ottovy firmy od jejího počátku až do jejího zániku. To mi umožní zachytit množství ekonomického kapitálu, který Jan Otto vlastnil. Ve třetí části budou charakterizovány Ottovy aktivity ve stavovských institucích a korporacích. Získané poznatky mi umožní vymezit Ottovo místo v nakladatelském světě a jeho podíl na rozhodovacích procesech v této sféře podnikání.

¹⁸ Viz např. Vilímkovo album.

Dále je Jan Otto představen jako manažer v institucích peněžního a národohospodářského světa. Tato kapitola si však neklade ambice představit podrobně Ottovu činnost v těchto institucích, ale spíše upozornit na tu stránku Ottovy osobnosti, která dosud nebyla historickým bádáním příliš reflektována. A pokud ano, dělo se tak pouhým výčtem, který nebral v potaz širší souvislosti. Je třeba se však zamyslet nad okolnostmi, které Jana Ottu vynesly do těchto významných funkcí. Lze předpokládat, že tomu bylo především díky jeho úspěšné podnikatelské činnosti.

Získané poznatky v těchto kapitolách mi v závěru umožní analyticky shrnout proces Ottova sociálního vzestupu, který spočíval v již zmíněném koncentrování bourdieuvských typů kapitálu. To mi umožní definovat místo, které Jan Otto zaujal v české národní společnosti. Pokusím se i naznačit problematiku Ottovy identity, otázku identifikace s určitým sociálním prostředím a sociálními skupinami, v nichž se angažoval. To nám bohužel komplikuje nedostatek pramenů, především nám chybí pramenné dokumenty, jež by nám osvětlovaly vlastní Ottovu sebereflexi jeho širokého společenského působení. Přesto se ale domnívám, že na základě provedené analýzy v předchozích kapitolách dojdou v tomto směru alespoň k dílčím závěrům.

S jeho sociálním vzestupem pochopitelně souvisela i proměna životního stylu, která by měla být alespoň v základních obrysech postihnuta.

2. Ottův sociální původ a proces nabytí odborného „know – how“

2. 1. Ottovy sociální kořeny a vzdělání (1841 – 1861)

Jan Otto se narodil 8. listopadu 1841 v Příbyslavi v rodině městského lékaře Františka Otty (1799 – 1863) a Kateřiny Ottové (1806 – 1885), jež byla dcerou plzeňského měšťana a soukeníka Nettera¹⁹ a Alžběty Leštinové, pocházející z Štěnovic ležících nedaleko od Plzně. Pokud uvěříme vzpomínkám L. K. Žižky²⁰, Ottův rodokmen sahal hluboko do 17. století, kdy se v Čechách objevil nejstarší známý rodinný předek, Augustin Otto, společně se svojí chotí Annou Marií, jako správce Sloupenského dvora na Novobydžovsku.²¹

Celá rodina se podle torzovitého náčrtu Ottových pamětí²² již v roce 1845 odstěhovala do Plzně. Do své smrti v roce 1863 Ottův otec, který byl původně vojenským lékařem v Polsku, vystřídal ještě tři další působiště (Beroun, Králův Dvůr a Velká Mořina). Otto vysvětluje tento „kočovný“ způsob otcova života jeho snahou vylepšit materiální postavení početné rodiny (František Otto měl celkem pět dětí), které nám tak představuje jako nepříliš dobré. Jan Otto byl tak již od mládí nucen finančně rodině vypomáhat. Ve druhé třídě vyučoval před začátkem školy v rodině jistého „respicienta“ dva mladší žáky, za což obdržel zlatku měsíčně, kterou odevzdával rodičům. Ve třetí třídě vypomáhal v bytě soudního adjunkta s opisováním a psaním žalob a jiných písemných dokumentů dotýkajících se jeho advokátní praxe. Podle vlastních slov Otto touto činností strávil všechna odpoledne a k tomu určitý čas v neděli, během níž ještě asistoval otcovi při úkonech souvisejících s vykonáváním jeho lékařské praxe (trhání zubů, pouštění žilou a obvazování ran). S otcovou smrtí v roce 1863 pak převzal péči o svou matku a své tři sestry.²³

Nepříznivá finanční situace rodiny se ještě promítla v nemožnosti financovat dozajista nadanému Ottovi řádné a odpovídající vzdělání, což se ukázalo zejména při neúspěšné snaze

¹⁹ Celé jméno se mi bohužel nepodařilo zjistit.

²⁰ ŽIŽKA, L. K., Jan Otto stoletý, s. 427. (srv. ŠVEHLA, J., c. d., s. 6 – 7) Švehla se odkazuje na rodokmen o němž psal L. K. Žižka, ale jeho výčet Ottových předků je poněkud odlišný než ten Žižkův. Z toho lze vyvodit výrazné pochybnosti o pravdivosti předkládaných údajů.

²¹ Při této příležitosti považuji za zajímavé zmínit dopis genealoga a heraldika Josefa Mejtského Janu Ottovi z 25. září 1901, ve kterém Ottu upozorňoval na to, že jeho rodina náleží svým původem ke starobylým rodům českým (a to buď z rodu Ottů z Losů, nebo Ottů z Dalmanhorstů). Jan Otto jeho návrh, že by mu obstaral potřebné doklady, na jejichž základě by si mohl nechat obnovit šlechtický titul, odmítl. (viz J. Mejtský J. Ottovi 25. 9. 1901, LA PNP, fond Jan Otto; J. Mejtský J. Ottovi 2. 10. 1901, LA PNP, fond Jan Otto, Ottův přepis)

²² Následné údaje o Ottově dětství a jeho procesu vzdělávání přebírám z dochovaných životopisných poznámek v LA PNP. (Otto, J., Můj život, LA PNP, fond Jan Otto; Otto, J., Z mého dětství! LA PNP, fond Jan Otto).

²³ ŠVEHLA, J., c. d., s. 11.

Františka Otty dostat svého syna na gymnázium, což Jan Otto později těžce nesl. O jeho zklamání nejlépe vypovídá věta, kterou komentuje odmítnutí ze strany svých bohatých pražských příbuzných (bratr Františka Otty byl údajně bohatým řezníkem²⁴), kteří byli v této záležitosti požádáni o pomoc. „*Odepřeli – a nevěděli snad jak mnoho odepřeli!*“, píše Jan Otto a my se tímto momentem obrátíme k problematičnosti vyznění a autenticity tohoto náčrtu Ottových pamětí, které ostatně nebyly nikdy publikovány.

Nabízí se totiž otázka, jestli reflektují ve skutečnosti realitu, či pozdější Ottovu interpretaci svého dětství. Touto interpretací, při které zdůrazňuje těžkosti svého dětství, které sám nazývá nešťastným (z náčrtu pamětí vyplývá, že jedinou Ottovou dětskou zálibou mu byla hra na housle a zpěv, na které chodil v letech 1849 – 1851 do Hudcovy hudební školy v Berouně), by tak mohl vyzdvihnout vlastní schopnosti, píli a ctižádost, které mu umožnily, navzdory všem předpokladům a obtížím, zaujmout významnou pozici v české národní společnosti druhé poloviny 19. století a počátku století dvacátého. Tím by naplnil v té době běžnou programovou konstrukci úspěšného *selfmademana*. Tomuto klíší by odpovídaly i níže uvedené Ottovy informace o době, kdy pobýval v učení u obchodníka Josefa Němce.

Skutečnost je ale poněkud komplikovanější. Nepublikování pamětí, až překvapivá absence jakékoliv zmínky o Ottově mládí v Ottovu slovníku naučném²⁵ (L. K. Žižka dokonce napsal: „*Otto o sobě málo pověděl a ještě méně napsal, vždyť nedovolil, aby se v Ottově Naučném slovníku mimo nepopiratelná fakta něco o jeho osobě napsalo!*“)²⁶, či zdůraznění na první pohled marginální skutečnosti v náčrtu pamětí, že navštěvoval jako mimořádný posluchač české části Karlo – Ferdinandovy univerzity ve školním roce 1882/1883 přednášky Miroslava Tyrše z dějin umění²⁷, mě přesvědčily o tom, že Jan Otto si v důsledku svého ne příliš idylického dětství a z něho vyplývajícího nedostatečného vzdělání vyvodil pocit určitého handicapu, který by ho mohl určitým způsobem diskvalifikovat a devalvovat jeho nabyté postavení a vážnost, jež si vydobyl ve společnosti.

Chybějící profesní vzdělání ve srovnání s jeho nakladatelskými a knihkupeckými konkurenty je tedy asi tím klíčovým momentem, který přivedl Jana Otta ke snaze, aby se zmínky o jeho mládí pokud možno nedostaly mezi širokou veřejnost, což se mu asi do značné míry podařilo.²⁸ Podle mého názoru tato negativní zkušenost měla nejen vliv na utváření

²⁴ ŠVEHLA, J., c. d., s. 8.

²⁵ Ottův slovník naučný, 18. díl, Praha: Paseka; Polička: Argo 1999, fotoreprint původního vydání, s. 989 - 990

²⁶ ŽIŽKA, L. K., Jan Otto stoletý, s. 427.

²⁷ Arch přihlašovací pro mimořádného posluchače na c. k. Karlo – Ferdinandově universitě české v Praze, LA PNP, fond Jan Otto; Jan Otto o návštěvě přednášek dr. Miroslava Tyrše (Můj život), LA PNP, fond Jan Otto

²⁸ „*Naše znalosti o vlohách a zájmech mladého Jana Otty byly dosud tak kusé, že nám nemohly velkorysého zakladatele vyložit než jako pouhého šťastlivého zrozence příznivých vnějších vlivů...*“ (NOVOTNÝ, M., Dílo nakladatele Jana Otty, Český bibliofil 9, 1937, s. 54).

Ottovy chladné, rezervované a šetrné povahy, ale společně s vrozenou ctižádostivostí zásadně určovala pozdější Ottovy snahy prosadit se ve společnosti a materiálně se zajistit, což lze vystopovat v jeho budoucích krocích, které si představíme níže. Jan Otto si bezpochyby z toho období odnesl ponaučení, že v životě může spoléhat pouze sám na sebe.

Jan Otto začal chodit do školy v Berouně, kde byl jeho učitelem v první třídě český spisovatel a vlastenec Jan Pravoslav Příbík. Druhou třídu mladičků Otto na přání otce, který nebyl spokojen s odbornými kvalitami učitele Nejedlého, vyučujícího pouze v němčině, vynechal a místo toho navštěvoval třetí třídu u Piaristů, jež byla nazývána „přípravka latinských škol“. Tuto třídu Otto, ačkoliv ji absolvoval s dobrým prospěchem, opakoval, neboť byl na další postup shledán příliš mladým. Pozdější snaha Františka Otty dostat svého syna na gymnázium byla, z důvodů výše zmíněných, neúspěšná.

Jan Otto tak po krátkém koketování s myšlenkou studia v klášteře křížovníků v Praze, po soukromém studiu u berounského učitele Řeháka, který ho vyučoval předmětům reálky, a u kaplana Čermáka, jenž ho pro změnu učil latině a některým předmětům nižšího gymnázia, vstoupil jako praktikant do Balzarovy lékárny v Berouně. V lékárně vydržel do roku 1856, kdy odešel do učení k pražskému kupci s koloniálním zbožím a barvami Josefu Němci, kde získal základní sumu znalostí a dovedností pro svou budoucí profesní kariéru. I přes tento nepopíratelný přínos považoval Jan Otto období strávené u Němce za jedno z nejsmutnějších období svého života.

V náčrtu svých pamětí k tomu napsal: *„Ač mnoho pro život svůj jsem v závodu tom získal, bylo to pro mého snaživého ducha umořující – zůstatí léta v závodu, kde odkázán takřka člověk k duševní nečinnosti. Jak dlouhý mně byl tu čas, jak trápen jsem byl býti v poddanství často člověka, který neměl šlechetnější snahy, leč sprostý materialismus. Pan Němec jest muž naskrze řádný a poctivý a to mne bylo útěchou v dobách pro mne nejsmutnějších. Nijaké vyhlídky k lepšímu, myslel jsem, že vždy již budu muset býti odkázán na život obmezený.“*²⁹

K tomu spal v malé komůrce, kde voda v umyvadle do rána zamrzala, tahal vozíky a dělal další těžkou práci. Z tohoto období si také odnesl zmrzačený ukazováček na pravé ruce.³⁰ Je pochopitelné, že za těchto okolností bylo pro ambiciózního Otta, který toužil po společenském prosazení a službě svému národu, učení v kupectví Josefa Němce přizemní a těžkou zkouškou. Ottovy obavy, že tímto neutěšeným způsobem stráví zbytek svého života, se však nenaplnily, přestože po svém vyučení v prosinci 1860³¹ zůstal u Němce ještě rok. Při

²⁹ Otto, J., Můj život, LA PNP, fond Jan Otto, s. 3.

³⁰ ŠVEHLA, J., c. d., s. 9.

³¹ Zeugnis 2. 1. 1861 (Osobní a rodinné doklady), LA PNP, fond Jan Otto.

svém odchodu z kupectví pak obdržel vysvědčení, ve kterém ho Josef Němec pochválil za jeho dobré a mravné chování i za jeho svědomitou pilnost a věrnost. Na základě těchto jeho vlastností pak Ottu doporučil všem kupcům, u nichž by hledal zaměstnání.³²

To Jan Otto našel záhy, neboť následně začal pracovat v německé firmě „Commission – Speditions – Waaren & Zeitungs – Geschäfte S. Lochner in Prag“³³, kde působil od prosince 1861 do září následujícího roku. Zde získal Otto důležité praktické dovednosti (vedení účetních knih a obchodní korespondence), čímž doplnil své dřívější teoretické studium na pražské nedělní obchodní škole (podle vlastních slov ji absolvoval s dobrým výsledkem), kde ho vyučoval patrně i Antonín Skřivan³⁴, což vše naplno zužitkoval během svého nadcházejícího zaměstnání v tiskárně a nakladatelství bratří Grégrů.

Během svého působení u Lochnera měl také Otto více volného času (pracovní doba trvala od 9h do 15/16h), jež trávil návštěvami divadla, čtením a rozšiřováním svého vzdělání. Ještě jeden důležitý moment by tu měl být zmíněn a to skutečnost, že Otto jako jediný v německé Lochnerově firmě nosil čamaru, čímž dával ostentativně najevo identifikaci s českým národním hnutím. To mu však nezabránilo, aby se stal oblíbencem svého šéfa, který ho dokonce jmenoval prvním knihvedoucím, což byl ovšem spíše jen titul, než nějaká reálná funkce.³⁵

2.2 V tiskárně bratří Grégrů (1862 – 1871)

Jan Otto vstoupil do tiskárny bratří Grégrů a Františka Šimáčka 1. října 1862 jako účetní, a to prý na přímluvu spoluzakladatele Sokola Jindřicha Fügnera, kterého Otto považoval za svého „druhého otce“.³⁶ Jan Otto s Fügnerem navázal přátelství někdy kolem svého dvacátého roku, přičemž k tomu došlo ještě před Ottovým vstupem do Sokola³⁷, který se podle archivních materiálů odehrál v listopadu roku 1862, tedy až poté, co nastoupil do

³² Vysvědčení 1. 1. 1862 (Osobní a rodinné doklady), LA PNP, fond Jan Otto.

³³ Zasilatelství tiskovin.

³⁴ V Myškově Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska se sice uvádí, že Jan Otto absolvoval Skřivanovu obchodní školu s výborným prospěchem (s. 329), ale mně se zdá tato informace poněkud nepravděpodobná. Pokud by tomu tak bylo, Jan Otto by nepochybně tuto informaci v náčrtu svých pamětí nezapomněl zmínit. On zmiňuje pouze to, že navštěvoval nedělní školu obchodní, v níž ale patrně Skřivan také vyučoval.

³⁵ Otto, J., Můj život, LA PNP, fond Jan Otto, s. 4.

³⁶ ŠVEHLA, J., c. d., s. 27, 32; ŽIŽKA, L. K., Jan Otto stoletý, s. 434; ŽIŽKA, L. K., Jan Otto očima pamětníka, stroj., s. 14, LA PNP, fond L. K. Žižka.

³⁷ Tělocvičný spolek založený v únoru r. 1862 v Praze.

podniku bratří Grégrů.³⁸ Přímluva Jindřicha Fügnera Ottovi umožnila vstoupit do nakladatelského světa, který se stal jeho celoživotním osudem. Nám pak jen znovu připomene, jak důležitou roli hrál akt přímluvy v české národní společnosti 19. století, což si mladý Otto určitě uvědomoval, a proto neváhal budovat četné sociální kontakty, které se mu mohly později hodit.

U Grégrů započal intenzivně budovat svojí kariéru, po třech letech povýšil na pokladníka, ale přesto v podniku narážel na problémy a nebyl úplně spokojen. První střet s majiteli závodu nastal v roce 1864, kdy si Otto stěžoval na malý plat. Cítil křivdu ze strany bratří Grégrů, neboť ani za 3 roky usilovné práce v závodě jeho plat nedosáhl slibovaných 800 zl. a navíc se považoval za silně finančně podhodnoceného ve srovnání s ostatními zaměstnanci podniku, kteří podle jeho názoru zastávali méně náročnou a méně zodpovědnou práci.³⁹ Jan Otto nám v tomto momentu vyvstává jako mladý ambiciózní a sebevědomý muž, jenž budoval svou existenci a který znal svou vlastní hodnotu, a z tohoto důvodu se neváhal postavit svým šéfům za prosazení svých požadavků, což bude ještě v budoucnosti zdrojem vzájemných konfliktů.

Jak Ottova stížnost dopadla, nevíme, ale víme, že se postupně jeho pozice v závodě posilovala a tak se v roce 1867 stal pokladníkem a jednatelem Matice lidu, spolku pro vydávání laciných českých knih, který Eduard Grégr snad dokonce založil z jeho podnětu.⁴⁰ Ale v roce 1869 zřídili bratři Gregorové k dosavadní tiskárně a nakladatelství samostatné knihkupectví a proti všem Ottovým předpokladům ustavili vedoucím nikoliv jeho, ale Ferdinanda Datlla, což vyvolalo značnou Ottovu nelibost. V dopise Eduardu Grégrovi ze dne 21. května 1869 se ani nesnažil skrýt své zklamání, žádal o vyjasnění své pozice a budoucnosti v závodě, když se zřekl ve vidině místa vedoucího knihkupectví jiné, lukrativní nabídky.⁴¹ Podle L. K. Žižky byl Ferdinand Dattel vybrán kvůli své větší společenskosti a kvůli skutečnosti, že byl na rozdíl od Jana Otty vyučeným knihkupcem.⁴² Přestože jiné prameny tuto informaci nezmiňují, opětovně se před námi vynořuje otázka Ottova handicapu z jeho nedostatečného vzdělání, který byl touto zkušeností nepochybně posílen.

³⁸ Národní archiv (dále jen NA), fond Sokol pražský, Praha, karton č. 46, Seznam členů Pražské tělocvičné jednoty „Sokol“ z r. 1862.

³⁹ J. Otto E. Grégrovi 1863, LA PNP, fond Jan Otto.

⁴⁰ ŠVEHLA, J., c. d., s. 32; Pešek, J., Z galerie českých nakladatelů V, Literární rozhledy 10, 1926, č. 10, s. 379; E. Grégr logicky ve svých pamětech nepřiznal Ottovi případný podíl na založení Matice lidu, naopak si velmi zakládal na tom, že Spolek pro vydávání laciných knih založil sám. Doslova píše: „*Velice si na tom zakládám, že jsem založil spolek pro vydávání laciných knih.*“ (GRÉGR, E., Denník I, Praha: vydal a úvodý opatřil Z. V. Tobolka nákladem „Českého čtenáře“ 1908, s. 171).

⁴¹ J. Otto E. Grégrovi 21.5. 1869, LA PNP, fond Jan Otto.

⁴² ŽIŽKA, L. K., Paměti a osudy, Knihkupec a nakladatel 1, č. 42, 20. 10.1939, s. 415.

Jen deset dní po onom inkriminovaném dopise E. Grégrovi (tzn. 31. května 1869) se pak odehrála událost, která byla pro Ottův život a další profesní směřování ještě mnohem důležitější než skutečnost, že nebyl jmenován vedoucím nově zřízeného knihkupectví. Touto událostí byl Ottův sňatek s dcerou nakladatele a majitele knihtiskárny a skladu na Václavském náměstí Jaroslava Pospíšila Miladou Pospíšilovou, s kterou se seznámil v říjnu 1865 při taneční zábavě.⁴³ Svatba proběhla v chrámu Panny Marie Sněžné na Novém Městě a následná svatební cesta směřovala přes německé země, Švýcarsko, až do Paříže.⁴⁴ Myslím, že v tomto okamžiku není podstatné zodpovězení otázky, jestli Ottův sňatek byl výsledkem nějakého hlubokého milostného citu, či spíše racionálních úvah. Vše ale nasvědčuje tomu, že Jan Otto svou ženu miloval.⁴⁵

Důležitější je si ale uvědomit, že Jan Otto díky tomuto sociálně výhodnému sňatku mohl naplnit své nemalé ambice a uskutečnit svou touhu po založení vlastního nakladatelského a knihtiskařského závodu. Jeho tchán Jaroslav Pospíšil nebyl totiž jen významným pražským nakladatelem, knihkupcem nebo předsedou Grémia pražských knihtiskařů a písmolijců, ale zároveň členem vícegeneračního podnikatelského klanu, jehož představitelé disponovali nemalým sociálním a symbolickým kapitálem v rámci české národní společnosti. Vždyť zakladatelem tohoto rodinného klanu byl Jan František (Hostivít) Pospíšil⁴⁶, který je považován za nástupce samotného Václava Matěje Kramera a za nejvýznamnějšího národnostně českého nakladatele a knihtiskaře první poloviny 19. století. Ottova partnerka tak přinesla do manželství značný sociální, ekonomický a zejména symbolický kapitál.

Strach o budoucnost rodiny, vrozená ctižádost a již zmíněné příznivé okolnosti, jež nastaly v důsledku jeho sňatku s Miladou Pospíšilovou, přivedly postupně Jana Ottu k myšlence, aby se osamostatnil a zřídil si vlastní knihtiskárnu a nakladatelský závod. Patrně s tímto odhodláním již disponent (byl povýšen zřejmě v rámci jakéhosi odškodnění a snahy kodifikovat jeho postavení v závodě) Jan Otto navrhl Eduardu Grégrovi v dopise ze dne 17. července 1869, že by se soukromě podílel na chodu jejich tiskárny kapitálovým vkladem, z něhož by mu byl vyplácen 6 % úrok a navíc ještě odpovídající (dle poměru jeho vkladu vůči

⁴³ Otto, J., „Bylo to v říjnu 65“, LA PNP, fond Jan Otto.

⁴⁴ ŠVEHLA, J., c. d., s. 14.

⁴⁵ Srov. ŠVEHLA, J., c. d., s. 13; J. Otto M. Ottové (Pospíšilové) 26.7. 1868; Otto, J., „Bylo to v říjnu 65“, LA PNP, fond Jan Otto.

⁴⁶ Jan Hostivít Pospíšil (1785 – 1868) byl majitelem knihtiskárny (od r. 1808) a nakladatelem (od r. 1818) v Hradci Králové. V roce 1826 zakoupil pražskou knihtiskárnu Veroniky Šollové v Řetězové ulici. Tento pražský závod pak podstoupil v roce 1832 svému nejstaršímu synovi Jaroslavovi (1812 – 1889). V roce 1849 pak založil v Pardubicích odbočný knihtiskařský závod, jenž zanedlouho přesunul do Chrudimi a v roce 1856 ho postoupil svému synovi Stanislavovi (1825 – 1896). Hradeckou knihtiskárnu (v r. 1856) a knihkupectví (v šedesátých letech) pak předal svému dalšímu synovi Ladislavovi (1820 – 1891). Jan Otto tak po svém sňatku s Miladou Pospíšilovou (vnučkou Jana Hostivíta) vytvořil třetí generaci této podnikatelské rodiny.

základnímu kapitálu) podíl na zisku.⁴⁷ Protože bratři Grégrové potřebovali peníze, tak souhlasili a Otto vložil ještě během července do firmy 1000 zl., které na počátku roku 1870 rozšířil na 3682 zl. 85 kr., což mu mělo umožnit získat kapitál, který by uplatnil při založení a vedení uvažovaného samostatného závodu.⁴⁸ O tom, že se Ottovi jeho krok vyplatil, svědčí výše zisku za rok 1870, který dosáhl hodnoty 44 % (sic!) z jeho vkladu.⁴⁹

Ottova snaha osamostatnit se dostala reálnějších obrysů v dopise svému tchánu Jaroslavu Pospíšilovi ze dne 23. května 1870, v němž ho informoval o svém rozhodnutí zřídit si s novým rokem 1871 svůj vlastní závod (přesněji tiskárnu) a požádal ho o radu a pomoc.⁵⁰ Výsledkem bylo, že Jaroslav Pospíšil se rozhodl svému zeťovi přenechat svou knihtiskárnu, takže Jan Otto mohl po necelých devíti letech ukončit své zaměstnání v tiskárně bratří Grégrů, což také oznámil dopisem buď na konci roku 1870, či na začátku roku následujícího Eduardu Grégrovi.⁵¹

Pokud se podíváme na oba dva výše zmiňované dopisy podrobněji, zjistíme, že v nich působivě rezonuje motivační východisko a okolnosti, které přivedly Jana Ottu k tomu zásadnímu rozhodnutí zřídit si vlastní knihtiskárnu a nakladatelský závod, které ovlivnilo nejen jeho další život, ale i podobu českého kulturního a společenského života druhé poloviny 19. a počátku 20. století. Jednalo se především o touhu po svobodě a samostatnosti, kterou podle Ottových slov „*necítí tak nikdo, kdo nezažil v životě svém tolik poddanství jako ten, kdo od nejútlejšího mládí, od 13 let až do svého skoro již 30. roku vždy jen ve službě byl, a třeba v době poslední volněji mu popřáno se pohybovati, přece dosti často pocítiti musí, že slouží...*“⁵²

K této touze se přidala již zmíněná nespokojenost se svým postavením ve firmě bratří Grégrů, stále živé a bolestné (pro Ottu) rozhodnutí z roku 1869 a názorové neshody mezi ním a jeho šéfy (zejména s Juliem Grégrem), kterým patrně nebylo moc po chuti iniciativní chování jejich zaměstnance, jehož neskryvané ambice by uspokojila pouze skutečnost, kdyby byl přibrán za jejich společníka, na což oni nehodlali přistoupit.⁵³ Vzájemné animozity dosáhly vrcholu krátce po Ottově odchodu z jejich závodu, kdy byla nařízena revize jím vedených účtů, což vyvolalo Ottovu rozhořčenou a dá se i říci dokonce hysterickou reakci.⁵⁴

⁴⁷ J. Otto E. Grégrovi 17. 7. 1869, LA PNP, fond Jan Otto.

⁴⁸ ŠVEHLA, J., c. d., s. 34.

⁴⁹ J. Otto E. Grégrovi 1870/1871, LA PNP, fond Jan Otto.

⁵⁰ J. Otto Jaroslavu Pospíšilovi 23. 5. 1870, LA PNP, fond Jan Otto.

⁵¹ J. Otto E. Grégrovi b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

⁵² J. Otto Jaroslavu Pospíšilovi 23. 5. 1870, LA PNP, fond Jan Otto.

⁵³ J. Otto E. Grégrovi b. d., LA PNP, fond Jan Otto; Bass, E., Jan Otto, LN, 8. 11. 1941.

⁵⁴ J. Otto E. Grégrovi 18. 2. 1871, LA PNP, fond Jan Otto.

Ale vzájemné negativní emoce brzy s Ottovým odchodem ztratily své opodstatnění a mezi oběma bratry na straně jedné a Janem Ottou na straně druhé vznikl dokonce přátelský vztah, což nám dokládají dochované dokumenty ve fondu Ottova nakladatelství.⁵⁵

Jan Otto byl ostatně Grégrům za mnohé vděčen, díky působení v jejich tiskárně získal nezbytné praktické znalosti a dovednosti v nakladatelském a knihtiskařském oboru podnikání. Na tomto nabytém podnikatelském „know – how“, jímž částečně kompenzoval nedostatečné vzdělání v oboru, vybudoval svůj vlastní nakladatelský a knihtiskařský závod. Jan Otto se během svého působení u Grégrů ještě k tomu dokázal kulturně etablovat v rámci české národní společnosti. A to díky vedení edice Marice lidu a vydáním dvou publikací – brožury Jan Žižka z Trocnova (1870) a knihy Jakuba Arbese Pláč koruny české (1870).⁵⁶ Tyto Ottovy nakladatelské podniky měly navíc, jak bude ještě zmíněno, značný nacionální a symbolický význam.

⁵⁵ J. Otto např. umožnil Juliu Grégrovi, když jeho sazeči stávkovali, tisknout ve svém závodě Národní listy (J. Grégr J. Ottovi b. d., LA PNP, fond Jan Otto), či Eduard Grégr v roce 1902 požádal J. Ottu jako svého přítele, aby mu pomohl při přeměně slévárny písem v akciový podnik (E. Grégr Janu Ottovi 24. 10. 1902, LA PNP, fond Jan Otto). J. Otto také pomáhal bratrům půjčkami a podepisováním směnek.

⁵⁶ ŠVEHLA, J., c. d., s. 37 – 38.

3. Jan Otto jako politik, veřejný a kulturní činitel

3.1. Do roku 1871

Období šedesátých let bylo obdobím, kdy Jan Otto vstoupil aktivně do veřejného života. Momentem, který ovlivnil Ottovo pozoruhodné angažmá v českém národním a politickém životě byl bezpochyby každodenní podmanivý styk s ovzduším českého nacionalismu v tiskárně bratří Grégrů, kde byly tištěny Národní listy a jež se stalo centrem mladočeského hnutí v české politice, s nímž se Jan Otto ztotožnil. Stoupencem mladočeské politiky Jan Otto ostatně zůstal až do své smrti.

Jan Otto se ve zmiňovaném období především velmi aktivně účastnil života celé řady nejrůznějších spolků. Vedle Sokola, v němž byl dokonce od března 1864 až do své rezignace v červnu 1868 členem výboru⁵⁷, to byl Hlahol⁵⁸, Hospodářský klub pro království české⁵⁹, první dělnický potravní spolek Oul⁶⁰. Byl také ve výboru Národních besed, kde se podílel jako pokladník roku 1865 na zorganizování Svatojánské slavnosti, konané „na zdar velkého důstojného divadla národního“.

Ostatně Jan Otto byl velmi iniciativním a aktivním členem Sboru pro zřízení Národního divadla, v němž např. navrhl v roce 1870 zavedení tzv. krejcarových sbírek, jejichž organizací měl být pověřen nově vytvořený Národní spolek, či zřízení tzv. národního předplatného, jež by umožňovalo širokému obecenstvu nákup vstupenek do zásoby. Nakumulovaný finanční kapitál by byl použit k stavbě budovy Národního divadla. Zatímco návrh ke zřízení krejcarových sbírek byl přijat v limitované podobě, plán na ustavení národního předplatného se neuskutečnil vůbec.⁶¹

Od roku 1866 byl členem obchodnického spolku Merkur⁶², kde se roku 1869 podílel na změně Merkuru v český spolek a na jeho půdě roku 1870 navrhl zřídit Českoslovanskou

⁵⁷ NA, fond Sokol Pražský, Praha, karton č. 1, Zpráva skrutátorův o skrutinium volby tří výborův tělocvičné jednoty Pražské ve valném shromáždění dne 13. března 1864; T. Černý J. Ottovi 6. 6. 1868, LA PNP, fond Jan Otto.

⁵⁸ Zpěvácký spolek v Praze, založený v listopadu roku 1860.

⁵⁹ Založen v roce 1867, později se přetransformoval do Ústřední hospodářské společnosti pro král. České.

⁶⁰ Český dělnický svépomocný spolek, založený roku 1868 v Praze F. L. Chleborádem.

⁶¹ ŠVEHLA, J., c. d. s. 251 – 252; Srov. „Slavnému výboru pro vystavení národního divadla v Praze“ (výstřižek z novin) 1. 11. 1870, LA PNP, fond Jan Otto; J. Otto Výboru pro dostavění Národního divadla (Návrh na zřízení Národního spolku) b. d., LA PNP, fond Jan Otto; Stanovy „Národního spolku“ b. d., LA PNP, fond Jan Otto; J. Otto Výboru pro dostavění Národního divadla (Návrh na zřízení Národního předplatného) b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

⁶² Spolek založený v Praze roku 1862 obchodníkem Josefem Wohankou.

akademii obchodní, která umožňovala získat obchodní a kupecké vzdělání v českém jazyce, jež odmítla německá obchodní akademie i přes četné žádosti Merkuru poskytnout.⁶³ Po vzniku akademie se Jan Otto stal jejím místopředsedou a od roku 1883 do roku 1902, kdy na toto místo rezignoval, byl předsedou sboru pro její udržování.⁶⁴ Přesto na žádost valné hromady akademie zůstal protektorem tohoto ústavu.⁶⁵ Roku 1868 se Jan Otto zúčastnil záchrany Umělecké Besedy⁶⁶, kde byl v letech 1868 – 1874 členem správního výboru, a na přelomu šedesátých a sedmdesátých let se jako přispívající člen Měšťanské Besedy⁶⁷ významně angažoval v proměně původně jazykové utrakvistické⁶⁸ Besedy v jazykově český spolek. Z jeho podnětu byl zřízen spolek Osvěta, jež si vytkl za cíl prostřednictvím přednášek poučovat českou národní veřejnost.

Přímo do politického života vstoupil Jan Otto v bouřlivém roce 1868, kdy byla česká politická reprezentace nucena reagovat na dosažené rakousko – uherské dualistické vyrovnání z předcházejícího roku a na skutečnost, že podobné státoprávní požadavky českého národa nebyly vyslyšeny.

Jedním z projevů demonstrace české národní svébytnosti bylo tzv. táborové hnutí, které zasáhlo české země v roce 1868 a doznívalo ještě v roce následujícím. První manifestace pod širým nebem se symbolicky konala na úpatí hory Řípu 10. května 1868 a její součástí bylo i vyzdvižení základního kamene pro Národní divadlo. Bezprostřední příčinou k několikatisícovému shromáždění se stal úmysl vídeňské vlády vypsát nové daně, jež měly za úkol zlepšit špatný stav státních financí. Bylo tak učiněno bez souhlasu českého zemského sněmu, jemuž nebylo dovoleno, aby se na tomto rozhodnutí podílel.

Jestli se Jan Otto tohoto shromáždění zúčastnil, nevíme. Ale je silně pravděpodobné, že tomu tak mohlo být. Jednak jedním z organizátorů této veřejné manifestace byl roudnický okresní tajemník Ervín Špindler, jenž byl jedním z Ottových blízkých přátel. Navíc je z dochované korespondence a dalších materiálů v Ottově pozůstalosti zřejmé, že Jan Otto byl přinejmenším velkým sympatizantem, pokud ne aktivním účastníkem, táborového hnutí, které nabylo masových rozměrů.

Tak mu např. v květnu 1869 psal jeho přítel ze Sokola Bedřich Napravil, který ho informoval o závěrech, které byly učiněny při táboru lidu na Řípu: „*Zároveň Vám sděluji, že*

⁶³ Srov. Jan Otto Československé akademii obchodní 9. 7. 1903, LA PNP, fond Jan Otto.

⁶⁴ Ottův slovník naučný, 18. díl, s. 990; J. Otto Československé akademii obchodní 28. 10. 1902, LA PNP, fond Jan Otto.

⁶⁵ Československá akademie obchodní J. Ottovi 12. 12. 1902, LA PNP, fond Jan Otto; Jan Otto Československé akademii obchodní 9. 7. 1903, LA PNP, fond Jan Otto.

⁶⁶ Spolek umělců založený roku 1863 v Praze.

⁶⁷ Reprezentační politicko společenské středisko pražských měšťanů, jež bylo založeno roku 1845.

⁶⁸ Tzn. dvojjazyčné (německé a české).

*když na úpatí Řípu odbýván tábor, radily jsme se o novém táboru na Vysoké, předmět o kterém se rokovati má jest asi ten: Vzhledem na zahraničné zbrojení se, bylo by snad důležité by se národ český cvičil ve válečnictví v prospěch vlasti a státu!*⁶⁹ Ottův další přítel Jan Bartoníček z Kutné Hory ho informoval o svém soudním vyšetřování v záležitosti tábora lidu na Vysoké⁷⁰, či mu popisoval průběh tábora lidu, jenž se odehrál u obce Václavice nedaleko České Skalice, slovy: „*V Skalici je dnes živo, sokol Královodvorský a Jaroměřský a množství lidu tahne s prápory a hudbou k „Václavicům“ kde se u příležitosti poutě odbývá zároveň schuze lidu, ale bez ohlášení. Lid volá slávu Koruně české...Je to dobrá medicína pro ten horský lid.*“⁷¹ Je tedy dobře vidět, že mezi Ottovými přáteli se nacházeli aktivní účastníci táborového hnutí, což už nám Ottu řadí do určité skupiny lidí, která neváhala vstoupit do politického konfliktu s oficiální mocí, za což byla také perzekuována. Většina konaných táborů nebyla totiž úředně povolena.

Mezi uvězněnými se objevila řada Ottových přátel. A právě pro ně Jan Otto uspořádal sbírku, která měla ulehčit jejich tíživému postavení, které zažívaly v Novoměstské a Svatováclavské trestnici, kde byli uvězněni. Ottou vyhotovená sběrací listina žádala o dobrovolné příspěvky pro politické vězně - Sávu Rajkoviče; bývalého korektora Národního Pokroku Františka Mikše; redaktora Dělníka V. Petra; dělníky Leopolda Šmída, Stanka, Haman(n)a, Kudrnu (Kuderu), Neumanna, Strejčka, Grögrovi (Gregorovi), Houškovi a pro Josefu Sojkovou. Na Ottovu výzvu přistoupil např. básník Vítězslav Hálek, který se zavázal přispívat týdně 10 krejcary, mezi dárci se objevila i jména dvou významných představitelů mladočeského proudu v Národní straně Julia Grégra (1zl. jednou provždy) a Karla Sladkovského (2 zl. jednou provždy). Samotný Otto přispíval měsíčně jedním zlatým.⁷²

Povšimněme si, že mezi obdarovanými politickými vězni se nacházelo řada radikálních dělníků, z nichž většina byla uvězněna za aktivní účast na velkém táboře lidu na Pankráci 4. října 1869⁷³, který se stal příčinou k vyhlášení výjimečného stavu v Praze a okolí. Z toho vyplývá, že Jan Otto měl v těchto kruzích celou řadou známostí, které pravděpodobně nabyl díky svému členství v prvním potravním dělnickém spolku Oulu⁷⁴, který založil v roce

⁶⁹ B. Napravil J. Ottovi 10. 5. 1869, LA PNP, fond Jan Otto.

⁷⁰ J. Bartoníček J. Ottovi 28. 8. 1868, LA PNP, fond Jan Otto.

⁷¹ J. Bartoníček J. Ottovi 28. 9. 1869, LA PNP, fond Jan Otto.

⁷² Sběrka na politické vězně (Doklady – podnikové), LA PNP, fond Jan Otto; HÁJEK, F. M., Zápisky vysockého omladináře F. M. Hájka ze Svatováclavské trestnice v Praze, Praha: Jaroslav Skrbek 1936, s. 78 - 79

⁷³ HÁJEK, F. M., c. d., s. 78 – 79.

⁷⁴ Přijímací lístek prvního potravního spolku dělnického „Oulu“ v Praze, LA PNP, fond Jan Otto.

1868 významný český národohospodář František Ladislav Chleborad za účelem naplnění myšlenky družstevní svépomoci.⁷⁵

Jan Otto byl také „přispívajícím údem“ v Typografické besedě⁷⁶, v organizaci odborového zaměření, z jejíhož středu se rekrutovala demokratická dělnická opozice vůči Chleboradovi, jež byla vedena typografem Janem Bavorským.⁷⁷ Ta vstoupila během táborového hnutí do politického boje po boku radikálních demokratických mladočechů. Tato spolupráce trvala pak zhruba do roku 1870.⁷⁸ Ottovu pomoc radikálním dělníkům bychom tak měli chápat jako jeden z projevů tohoto dočasného spojení.

Ve světle zmiňovaných skutečností a s ohledem na to, že Jan Otto byl vydavatelem⁷⁹ Arbesovy knihy *Pláč koruny české* čili nová persekuce⁸⁰, v níž Jakub Arbes zachytil toto období perzekuce, lze konstatovat, že Jan Otto nebyl jen evidentním sympatizantem táborového hnutí, ale také jeho podporovatelem. Vyprofiloval se jako výrazný příznivec radikálního demokratického hnutí v českých zemích a svým smýšlením se zařadil mezi osobnosti typu Eduarda Grégra, Karla Sladkovského, či radikálního novináře Josefa Baráka, kteří byli hlavními představiteli tohoto proudu a usilovali nejen o prosazení státoprávních požadavků, ale i o rozšíření politických svobod na liberálních demokratických zásadách mezi všechny občany.⁸¹ V řadě případů je zajímala, jako např. Ottova přítele Baráka, i sociální a dělnická otázka.⁸²

Toto Ottovo politické přesvědčení našlo vyjádření i v jeho dalších politických aktivitách, které měly navíc značný symbolický význam a byly Ottovi významným zdrojem symbolického kapitálu, což nadále posilovalo jeho pozici v české národní společnosti. Mezi tyto aktivity lze zařadit Ottův dopis pražskému místodržitelství ze dne 5. září 1868, ve kterém žádal spolu s jedenácti spolupodepsanými (např. Karel Sabina) o povolení veřejných sbírek za účelem vystavení pomníku mistru Janu Husovi, a to buď v Praze, nebo na jiném místě v Čechách.⁸³ Poté, co místodržitelství veřejné sbírky nepovolilo⁸⁴, se ale již příští rok v Praze a Husinci konaly velká slavnosti při příležitosti pětistého výročí narození českého

⁷⁵ K Chleboradovi např. VENCOVSKÝ, F., *Dějiny českého ekonomického myšlení do r. 1948*, Brno: Masarykova univerzita 1997, s. 38 – 47.

⁷⁶ NOVOTNÝ, M., c. d., s. 55.

⁷⁷ KOŘALKA, J., *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914*, s. 255.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých, kteréž vlastním nákladem vydal Jan Otto 1878 – 1911, Praha: J. Otto 1911, s. XXV.

⁸⁰ ARBES, J., *Pláč koruny české či – li nová persekuce*, Praha: nákladem vlastním v komisi knihkupectví dra Grégra a Ferdinanda Dattla 1870.

⁸¹ URBAN, O., *Česká společnost 1848 – 1914*, Praha: Svoboda 1982, s. 238.

⁸² Tamtéž.

⁸³ J. Otto c. k. místodržitelství v Praze 5. 9. 1868, LA PNP, fond Jan Otto.

⁸⁴ Policejní ředitelství, Praha J. Ottovi 15. 10. 1868, LA PNP, fond Jan Otto.

reformátora. Otto při té příležitosti byl členem pražského výboru a pracoval ve výboru ubytovacím.

Se snahou prosadit vybudování pomníku Mistru Jana Husovi úzce souvisela Ottova iniciativa postavit mohylu Janu Žižkovi z Trocnova na místě Žižkova úmrtí u Přibyslavi. Jan Otto se stal předsedou komitétu pro vybudování Žižkova památníku, v jehož prospěch vydal v roce 1870 brožuru, prostě nazvanou Jan Žižka z Trocnova⁸⁵, již byl pravděpodobně i autorem⁸⁶. Cílem brožury bylo, *abychom jej [Jana Žižku z Trocnova – S.H.] v očích našich krajanů, kteří snad až posud mají o něm náhledy mylné aneb snad podněcováni zaslepenými fanatiky v náhledech svých se kolísají, ospravedlnili a očistili ze všeho kalu a bláta, jímž byl poházen.*⁸⁷

O obsahu brožury se nemá valnou cenu zmiňovat, snad jen podotknu, že Jan Otto vylíčil Žižku zcela v intencích dobových stereotypů jako muže vzdělaného, osvíceného, poctivého a nevybojného, jako zručného básníka a nadaného řečníka, který vynikal staroslovanskou rovností, upřímností a otevřeností. Byl smířlivým demokratem, jenž veškeré své konání podřídil lásce k vlasti. Tak vypadal v Ottových očích husitský válečník, jenž vlastně nesl ideální vlastnosti českého vlastence. Do jeho osoby byla tak promítnuta dobová představa, jak by měl správný představitel českého národa vypadat. Otto své počinání korunoval úspěchem v září roku 1874, kdy byla Žižkova mohyla, postavená podle návrhu architekta Antonína Wiehla, nedaleko od obce Šenfěld⁸⁸ slavnostně odhalena.

Touto snahou se Jan Otto a další novodobí „táborité“ přihlásili k odkazu svých husitských předků, na jejichž činnost účastí na táborech lidu vědomě navazovali. Nejvýznamnější akcí v tomto ohledu byla demonstrativní pouť dvou až tří stovek českých mužů a žen v červenci roku 1868 do Kostnice, na místo posledního pobytu a smrti Jana Husa. Kostnickou pouť můžeme považovat za symbolickou špičku ledovce Ottových politických snah sledovaného období, a proto rozhodně neuškodí, když se u ní zastavíme poněkud podrobněji a pokusíme si vyjasnit otázku, co Ottova účast při její organizaci znamená pro jeho dosud zde prezentovaný politický obraz. Soudím, že fakt, že Otto byl jedním z jejích iniciátorů, nám s definitivní platností umožní definovat jeho politickou pozici, kterou zastával v druhé polovině 60. let 19. století.

„Bylo to v roce 1867. Kdy jsem jako mladík touhou navštívit světovou výstavu dostal se šťastně na několik dní do Paříže. Cesta zpět vedla přes Švýcarsko. Že jsem zajel do

⁸⁵ Jan Žižka z Trocnova: Ve prospěch Žižkova pomníku, Praha: nákladem vlastním v komisi knihkupectví dra Grégra a Ferdinanda Dattla 1870.

⁸⁶ ŠVEHLA, J., c. d., s. 37.

⁸⁷ Jan Žižka z Trocnova, s. 5.

⁸⁸ Dnes obec Žižkovo pole, ležící zhruba 4 km severně od Přibyslavi.

*Kostnice pokleknouti u pomníku Husova, rozumělo se samo sebou. S jakými pocity dlel jsem na místě kde učený Hus byl upálen, nedovedu popsati. Ochráncem pomníku byl tamní občan Zogelmann, u něhož jsem byl vlídně přijat a od něhož dostal jsem mnohé památky které dosud uchovávám. S pocity přímo posvátnými opouštěl jsem Kostnici a umínil si že se pokusím o vypravení návštěvy Čechů do Kostnice. Vrátil se do Prahy hleděl jsem získati přátel k provedení té myšlenky, což se mi poznenáhla zdařilo...*⁸⁹ Otto se v této rukopisné vzpomínce stylizuje do role iniciátora cesty do Kostnice.⁹⁰

Jestli jím skutečně byl, těžko říci, ale faktem je, že autorem provolání v novinách, které poprvé seznamovalo veřejnost s úmyslem podniknout tuto cestu, byl demokratický spisovatel a publicista Josef Barák.⁹¹ Provolání vyšlo 10. února 1868 v radikálně demokratickém časopisu Svoboda, jehož byl Barák vydavatelem. Otázku, jestli byl skutečným iniciátorem Otto, Barák, či někdo úplně jiný, tady asi nerozřešíme. Tato otázka není navíc pro nás vůbec podstatná, když si uvědomíme, že detailní obrysy úmyslu uspořádat pouť do Kostnice spíše vzešly z kolektivní diskuze mezi radikálními představiteli českého národního hnutí, než z iniciativy pouhého jednotlivce.

Mnohem důležitější je tak skutečnost, že Jan Otto byl jedním ze třinácti členů přípravného komitétu⁹², kde zastával funkci jednatele a pokladníka. Zajímavé je, že Jan Otto se z nějakého, bohužel mně neznámého důvodu, poutě nezúčastnil.⁹³ Do Kostnice pak zavítal o rok později v rámci své svatební cesty.⁹⁴ Jaký měla Kostnická pouť symbolický význam? Podle historika Jiřího Kořalky znamenala cesta do Kostnice až do roku 1918 nepochybný projev opozičního smýšlení nejen vůči vládnoucímu systému tehdejší habsburské monarchie, ale vůči oficiálním špičkám římskokatolické církve, které až do posledních desetiletí 20. století považovaly Jana Husa za odsouzeného kacíře.⁹⁵

Zároveň jejich organizátory označuje za hlavní složku radikálního opozičního hnutí vůči oficiální vídeňské vládě, jež stálo za masovým svoláváním masových táborů lidu, a za reprezentativní vzorek demokratického proudu v českém národním hnutí.⁹⁶ Zajímavá je i skutečnost, že zmiňovaní organizátoři a účastníci se později zařadili, pokud jimi už teda

⁸⁹ Otto J., „Bylo to v roce 1867“, LA PNP, fond Jan Otto.

⁹⁰ Stejnou informaci obsahuje i Ottův slovník naučný.

⁹¹ KOŘALKA, J., Putování českých ctitelů Jana Husa do Kostnice v letech 1829 – 1868, Husitský Tábor 15, s. 100.

⁹² Jeho členové byli Josef Barák, Jaromír Čelakovský, Karel Frič, Karel Hartig, Emanuel Jan Kittl, Benjamin Košut, Karel Makovský, Jan Otto, Jan Rubáš, Karel Sabina, Jindřich Šmidt, Václav Vališ, Josef Wohanka.

⁹³ ŠVEHLA, c. d., s. 247.

⁹⁴ ŠVEHLA, J., c. d., s. 14.

⁹⁵ KOŘALKA, J., Putování českých ctitelů, s. 73.

⁹⁶ Tamtéž, s. 104an.

nebyli, mezi vůdčí představitele českého národního života, ať už jako podnikatelé, umělci, či politici a v řadě případech dosáhli oficiálních státních úřadů, vyznamenání a hodností.⁹⁷

Teze o bouřlivém mládí a klidném stáří zde neobstojí, hlavní roli hrála především skutečnost, že tyto lidé v sobě ukrývali z nejrůznějších příčin (vzdělání, talent, píle, podnikavost apod.) potenciál stát se opravdovou elitou a reprezentanty české národní společnosti. A k tomuto reprezentativnímu vzorku přínáležel i Jan Otto, který byl také členem znovu obnoveného politického spolku Slovánská lípa⁹⁸, jež byla zamýšlena svými organizátory K. Sladkovským a bratry Grégrovými jako celonárodní organizace protivládního odboje, než byla rakouskými úřady zakázána⁹⁹.

O budoucím váženém císařském radovi Janu Ottovi tak můžeme s definitivní platností říci, že na konci 60.let a na počátku 70. let 19. století patřil k radikálně demokratickému mladočeskému proudu v české společnosti, který stál v opozici vůči oficiální rakouské politické linii. Jan Otto uznával především osobnost mladočeského politika a novináře Karla Sladkovského, pozdějšího prvního předsedu Národní strany svobodomyslné (1874 – 1880), jehož *Výbor řečí a myšlenek Karla Sladkovského* vydal v roce 1899 v rámci *Sborníku spisů politických a národohospodářských*.¹⁰⁰

Z pochopitelných pohnutek nesouhlasil se staročeskou politikou, kterou považoval za málo radikální a málo demokratickou. Logicky tak nesouhlasil s neobsláním českého zemského sněmu a obecně s politikou pasivní rezistence, kterou prosazovali staročeši. Toto negativní stanovisko nám potvrzují následující Ottova slova: „*Staročeští náčelníci a žurnalisté prohlašují již zcela zjevně, že chtějí zahubiti mladočešství, že k tomu skutečně pracují, aby zničili každého, kdo opovažuje se míti jiný náhled ve věcech politických. A víte krajané drazí proč? Není k tomu třeba státnických vědomostí, jen trochu znalosti osob, kteří dnes „dělají“ u nás staročeské veřejné mínění. Páni staročeši vidí velmi dobře, že dnes neb zejtra na sněm český a snad i na říšskou radu budou muset jít, avšak co by to bylo za blamáž, aby tím přiznati museli, že mladočeši v té věci měli dříve oči otevřeny, to jednoduše neradili by dožili a proto – musí padnout dříve celá strana svobodomyslná a pak – přijdou páni staročeši na sněm. Národu se něco v novinách o tom napíše, slíbí nějaké narovnání etc. – při slepé důvěře k strůjcům staročeské nečinnosti nemusí se mnoho namáhat, věří se nyní každý nesmysl byl – li jen v staročeských novinách otištěn. Avšak pánové, všeho do času, pán bůh*

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Průkazní lístek do polit. spolku „Slovánská lípa“, LA PNP, fond Jan Otto; Politický spolek, jenž byl založen v roce 1848 a za bachovského absolutismu zanikl. Během táborového hnutí (1868 – 1869) byl v červenci 1869 obnoven, ale už v srpnu 1869 oficiálními místy rozpuštěn.

⁹⁹ URBAN, O., Česká společnost 1848 – 1914, s. 238.

¹⁰⁰ ŠVEHLA, J., c. d., s. 244.

*ale na věky! Což kdyby se Vám to zničení a zahubení strany svobodomyšlné přece nepodařilo? Aneb kdybyste k tomu konci ještě asi deset let nadávat a se namáhat museli, víte co se zatím z našeho národa může stát? Pomýšlí někdo z Vás též mimo své vzácné osoby, marnivosti a pánovitosti též na osudy českého národa? Není v cele té věci příliš mnoho samolibosti? A snad ještě něco jiného? Avšak což vše to je platno, přesvědčiti je nelze, předpokládají u každého nepoctivost, zrádovství atd. atd., učí lid náš nadávkám, sprostáctví a nevlastenectví – a mluvit o politice se přestává, snad se bude zase více hrát v karty! Ostatně zbraně takové otupí, špíny a bláta se jen zmáhá víc a více a každý slušný člověk štítí se již nyní všeho toho sprostáctví, čím dříve chcete být v koncích, tím více račte jen zuřit.*¹⁰¹

Tento tvrdý Ottův výpad vůči staročechům svým vyzněním pravděpodobně spadal do ostré politické a ideologické války mezi staročechy a mladočechy, která proběhla v polovině 70. let 19. století. Otto kritizuje staročeskou politiku úplné pasivní rezistence, již mladočeši definitivně opustili svým vstupem na český zemský sněm v roce 1874. Obviňuje staročeské předáky z upřednostňování vlastních sobeckých zájmů před službou národu, s čímž konvenuje jejich politická pasivita. Zároveň však z textu probleskuje určitá závist vůči staročechům, neboť i přes jejich politickou činnost, jež podle něho nerespektuje zájmy českého národa, mají v české národní společnosti větší autoritu a popularitu než mladočeská strana, o jejíž zničení navíc usilují.

Bohužel nevíme, jestli tento Ottův text byl otištěn v novinách, či jiným způsobem prezentován veřejnosti, ale jen jeho samotná existence nám podle mého názoru dává tušit, že se Jan Otto nebál zapojit do politických debat, jež hýbaly dobovou společností. S tím by korespondovalo Švehlovo tvrzení, že si Jan Otto v roce 1870 vyzkoušel politické novinářství v roudnickém Podřípanu, jenž byl založen nám již dobře známým Ervínem Špindlerem.¹⁰² Tuto Švehlovu tezi ale považuji za silně problematickou.¹⁰³

I přesto se dá říci, že Jan Otto byl velmi aktivním a výrazným účastníkem politického a nacionálního života české národní společnosti v závěru 60. a na počátku 70. let 19. století. Bez jakéhokoliv zaváhání se přiklonil k mladočeskému politickému proudu a zastával

¹⁰¹ Otto, J., Pýcha předchází pád, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁰² ŠVEHLA, J., c. d., s. 242 – 243.

¹⁰³ Švehla výslovně píše: „*Jako spolupracovník roudnického Podřípanu, založeného jeho přítelem Ervínem Špindlerem, se tam 1. září 1870 v rubrice Dopisy politické kritiky vyjadřoval k pasivní opozici českých poslanců zemského sněmu*“... „*O několik týdnů později, 23. října, otiskl v Podřípanu další příspěvek, v němž vyzdvihl potřebu samostatného myšlení s ostnem namířeným proti staročechům.*“ Prvním problémem je, že 1. září 1870 nevyšlo žádné číslo Podřípanu, první vyšlo 23. srpna 1870, druhé 8. září 1870. Nemůže se jednat ani o případnou záměnu data, neboť na Švehlou uvedený článek jsem nenarazil ani v těchto prvních dvou číslech, ani v třech dalších. Páté číslo z 23. října 1870 sice jeden z uvedených dopisů obsahuje, ale dopis je bohužel anonymní, takže se dá těžko říci, zda jeho autorem byl Jan Otto. Jediné, co by potvrdzovalo Švehlovo tvrzení je obsah dotyčného dopisu, který zcela koresponduje s Ottovým smýšlením. Také je možné, že Jaroslav Švehla měl k dispozici nějaké doklady, které jsou dnes už ztraceny, či jsem jednoduše na ně během svého studia nenarazil.

radikálně demokratické pozice. Stal se jedním z nejevýraznějších účastníků tehdejšího veřejného života, jak nám potvrzuje skutečnost, že byl v roce 1871 na stránkách Barákova listu Svoboda označen za jednoho z nejhorlivějších a nejčinnějších pražských občanů.¹⁰⁴

3. 2. 1871 - 1916

V předchozích řádcích jsme si představili Ottovu politickou činnost před tím, než se stal samostatným nakladatelským podnikatelem, tzn. do roku 1871, s jedním malým přesahem, jenž pravděpodobně spadal do poloviny 70. let. Nyní obrátíme svou pozornost na otázku, jaký vztah k politice měl Jan Otto jako vážený majitel významného nakladatelského závodu. Byl jeho postoj stejný, nebo se jeho přístup k politickému angažmá proměnil? A pokud ano, jak tato změna souvisí s tím, že už nebyl „pouhým“ disponentem cizí firmy, ale majitelem své vlastní firmy? To je otázka, která nás nyní bude zajímat a jejíž zodpovězení nám rozšířuje vzájemný vztah Jana Otty - nakladatele a Jana Otty – politika.

Jan Otto byl členem mladočeské strany a její průmyslové a obchodní sekce. Dokládají nám to potvrzení o zaplacení ročních členských příspěvků, jež se dochovala pro léta 1911 – 1914. Členské příspěvky v mladočeské straně byly zavedeny v roce 1910 v souvislosti s reorganizací strany pod vedením Karla Kramáře.¹⁰⁵ V roce 1897 se Jan Otto pravděpodobně zavázal po dobu pěti let přispívat roční částkou 100 zl. na projekt vlasteneckých kontribuentů¹⁰⁶, jež měly podle představ mladočeských předáků zajistit straně každoročně finanční obnos 20 – 30 000 zl. V roce 1900 k tomu přispěl výkonnému výboru Národní strany svobodomyslné částkou 200 K.¹⁰⁷ Pokud vezmeme v potaz tyto informace, lze jen předpokládat, že Ottovy sympatie k mladočeské straně z mladých let zůstaly po celý život neztenčené. Nebojím se tedy konstatovat, že Jan Otto zůstal až do své smrti přesvědčeným mladočechem.

Ve světle těchto informací nás mohou překvapit následující tvrzení. L. K. Žižka ve svých vzpomínkách na Ottu napsal: „*Měl své přátele v obou táborech politických, staročeském i mladočeském, ale nikdo nezvěděl, jakého politického vyznání byl on sám.*“¹⁰⁸,

¹⁰⁴ ŠVEHLA, J., c. d., s. 242.

¹⁰⁵ LUSTIGOVÁ, M., Karel Kramář : První československý premiér, Vyšehrad: Praha 2007, s. 79.

¹⁰⁶ Národní strana svobodomyslná J. Ottovi 28. 1. 1897, LA PNP, fond Jan Otto. Výrazu pravděpodobně užívám proto, že přihlašovací arch k vlasteneckým kontribuentům zůstal v Ottově pozůstalosti, a to nevyplněn. Z poznámek na dopise, ale usuzuji, že se Jan Otto rozhodl přispívat. Možná nechtěl být s tímto projektem spojován oficiálně (což by potvrzovalo námi níže vznesené teze), proto přihlašovací arch nevyplnil.

¹⁰⁷ Národní strana svobodomyslná J. Ottovi 10.2. 1900, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁰⁸ ŽIŽKA, L. K., Jan Otto stoletý, s. 460.

či na jiném místě „*Měl účast na všech národních podnikách od let osmdesátých m.v., mimo politiku, které nepěstoval. Myslím, že více tíhl ke straně mladočeské, aspoň Živnostenská banka za jeho presidentství měla hojně styky s mladočeskými politiky, snad to ještě účinek z jeho činnosti u Grégra.*“¹⁰⁹ V dopise z července roku 1912 charakterizoval známý pražský advokát Václav Bouček povědomí o Ottově politické příslušnosti takto: „*Jste pokládán za příslušníka mladočeské strany, nevím, zda právem, či neprávem.*“¹¹⁰ Jak je možné, že Ottovo nejbližší okolí, či někteří představitelé veřejného života neměli tušení o Ottově politické příslušnosti k mladočeské straně, která byla, jak jsme si ukázali, nepochybná? Rozuzlení tohoto momentu je k vyřešení námi formulovaných badatelských otázek přímo klíčové.

Klíč k vyřešení tohoto problému bych viděl v samotné podstatě jeho podnikání, v nakladatelské a editorské činnosti. Jsem toho názoru, že Jan Otto chápal své podnikání především jako službu svému národu, jako integrační národní prostředek, pomocí něhož by se zasloužil o kulturní a vědecké povznesení celého českého národa, nikoliv jen jedné jeho části. Z tohoto důvodu se nemohl veřejně identifikovat s mladočeskou politickou stranou a pravděpodobně usiloval o to, aby o jeho politických sympatiích nevědělo více osob, než bylo nezbytně nutné. V opačném případě by totiž byla ohrožena výše zmíněná podstata jeho nakladatelské činnosti, z níž Ottovi plynula značná prestiž a nemalé množství symbolického kapitálu.

Jeho podnikatelská činnost tak v sobě ukrývala nutnost vystříhat se jakýchkoliv politických nebo názorových kontroverzí. Vždyť k tomu musel spolupracovat s autory a umělci nejrůznějších politických a názorových proudů a jakákoliv pochybnost, že straní určité skupině, by ho mohla dostat do centra vášnivých polemik. Ty by nepochybně znamenaly zpochybnění jeho integrační „národní role“ skrze jeho podnikatelskou a další veřejnou činnost, ale také by s sebou přinášely nemalá rizika, jež by ohrožovala úspěšnost jeho podnikání a dobrou pověst jeho závodu.

Zde je pro ilustraci třeba zmínit Ottovu směrodatnou zkušenost, kterou učinil při přípravě vydání Ottova slovníku naučného.¹¹¹ Tato zkušenost ho nepochybně utvrdila v přesvědčení zůstat co nejvíce vzdálen názorovým rozepřím a v nutnosti působit apoliticky.

¹⁰⁹ ŽIŽKA, L. K., Jan Otto očima pamětníka, s. 14, LA PNP, fond L. K. Žižka.

¹¹⁰ Bouček J. Ottovi 23. 7. 1912, LA PNP, fond Jan Otto. Podle mého názoru se jedná o známého advokáta Václava Boučka, jenž proslul jako soudní obhájce T. G. Masaryka. Byl členem domácího odboje za 1. světové války, jedním z tvůrců první československé ústavy a také členem Revolučního Národního shromáždění.

¹¹¹ Celkové peripetie přípravy a vydání slovníku dobře zachycuje – WINTERS, S. B., Sto let českého encyklopedismu (1860 – 1959) od F. L. Riegera a Jana Otty k T. G. Masarykovi a Bohumilu Němcovi, ČMM 121, 2002, č. 2, s. 339 – 400; ŠPÉT J., K počátkům Ottova slovníku naučného, Strahovská knihovna 4, 1969, s. 226 – 244 či ŠVEHLA, J., c. d., s. 166 – 195.

Jedná se o známou výměnu redakce chystané encyklopedie, jež byla vynucena účastí vrchního redaktora T. G. Masaryka v bojích o rukopisy. Účinkování Masaryka jako nejvýznamnějšího odpůrce pravosti Rukopisů přispělo k tomu, že se Ottův životní projekt ocitl na pokraji krachu. Jan Otto tak čelil reálné hrozbě velkého podnikatelského neúspěchu, který byl o to tíživější, že do projektu investoval značnou částku – více než 40 000 zl., o kterou tak mohl přijít.

Aby zachránil slovník a své podnikatelské jméno obrátil se Otto na Masarykovy konzervativní odpůrce na univerzitě, z nichž složil novou redakční radu, která připravila k vydání první sešit slovníku, jenž vyšel v lednu roku 1888. I když změna redakce měla nepochybně nepříznivý vliv na kvalitu počátečních svazků, byla to asi jediná možnost, jak vysněný podnik uskutečnit. Otto se tak ukázal jako pragmatický podnikatel, jenž neváhal obětovat Masaryka ve prospěch jeho odpůrců, i přesto, že Masarykova koncepce podoby encyklopedie byla mnohem ambicióznější. Pokud by k tomu nepřistoupil, jeho podnikatelská pověst by utrpěla vážnou ránu, neboť je velmi nepravděpodobné, že by pod vedením Masaryka někdy slovník vyšel.

Bojkot ze strany Masarykových odpůrců a Masarykova pomalá příprava slovníku, která byla způsobena jeho účinkováním v rukopisných sporech, byla Ottovi nepochybným mementem a varováním do budoucna, aby svůj závod nespojoval s kontroverzními záležitostmi. Proto také Jan Otto nedovolil redaktorům svých časopisů, aby využívali svěřených jim listů k osobním polemikám a zároveň jim zakázal jakýmkoliv způsobem komentovat každodenní zápasy politických stran.¹¹² Z tohoto důvodu ukončil vydávání Masarykova *Athenea*, jež vycházelo v Ottově nakladatelství v letech 1883 – 1886. Nerad také viděl díla, která se vyznačovala příliš ostrou a politicky zaměřenou kritikou soudobých poměrů, i kdyby tato kritika odpovídala skutečnosti.¹¹³

Ottův nakladatelský program lze po této stránce charakterizovat jako politicky nekonfliktní. Politicky nekonfliktní byla i edice *Sbírka spisů politických*, v níž vyšel jediný spis, a to Aristotelova *Politika* v roce 1895. Další edicí, která se dotýkala politiky, byla *Politická bibliotéka česká*, jež vycházela pod redakcí Jakuba Malého od roku 1880. Byl v ní vydán v ní např. výbor z Riegrových řečí, Palackého studie o anglické samosprávě, či Malého sága *Naše znovuzrození*. Na *Politickou bibliotéku českou* navázal v roce 1898 Sborník *spisů politických a národohospodářských*, v němž vyšel např. už zmíněný *Výbor řečí a myšlenek Karla Sladkovského*. Můžeme si povšimnout, že i v edicích, které se primárně obíraly politikou, převažovaly spisy neaktuální, které těžko mohly vzbudit v době svého

¹¹² ŠVEHLA, J., c. d., s. 57.

¹¹³ ŠVEHLA, J., c. d., s. 77.

vydání nějaké emoce a diskuzi. Typické je i to, že Otto vydal nejen výbor z řečí svého přítele a názorového souputníka Karla Sladkovského, ale i jeho politického protivníka Františka Ladislava Riegra, což nám jen potvrzuje Ottův nadstranický přístup k podnikání, jenž se snažil vyhnout jakýmkoliv kontroverzím.

Jediným Ottovým výrazným nakladatelským počinem, který tak reflektoval dobovou politickou situaci, byla v letech 1904 – 1912 *Slavische Romanbibliothek*. Otto se prostřednictvím německých překladů české a slovanské literatury (byly určeny nejen pro rakouský trh, ale i pro Německo) pokusil překlenout stále se zvětšující příkop mezi Čechy a Němci. Knižnice však narazila na nezájem německých čtenářů, a proto musela být zastavena. Ottova snaha o zlepšení česko – německých vztahů prostřednictvím literatury tak skončila neúspěchem.¹¹⁴ Můžeme to považovat za důkaz určité podnikatelské a politické naivity, neboť podobný podnik v době, kdy už existoval nepokrytý antagonismus mezi Čechy na jedné a Němci na druhé straně, neměl mnoho nadějí na úspěch.

Podobně špatný odhad situace prokázal Jan Otto už v roce 1882, kdy usiloval o německé vydání ostře nacionalisticky laděného díla Čechy, jež mělo podle jeho představ sloužit jako jakýsi most mezi oběma národy obývajícími české země.¹¹⁵ K tomu pochopitelně nedošlo, z tohoto nacionalisticky českého podniku se podařilo v němčině vydat pouze první díl.¹¹⁶ V obou případech se tak Janu Ottovi ovlivnění veřejného a politického prostoru nezdařilo.

Přísluší ještě zmínit, že i přes obezřetný přístup k nakladatelské činnosti, se Otto během své podnikatelské kariéry několikrát střetl s cenzurou. V roce 1876 mu bylo zabaveno sedm sešitů románu Josefa Jiřího Stankovského *Král a biskup* z edice *Laciná knihovna národní pro „hanění, rouhání se a posmívání se osvíceným předkům panujícího rakouského nejvyššího domu císařského“*¹¹⁷ V roce 1887 rozhodl c.k. zemský trestní soud v Praze o zabavení díla Prospera Mérimée *Prospera Mérimée novelly pro „naplnění rouhání Bohu a naplnění skutkové podstaty rušení náboženství.“*¹¹⁸ V témže roce byla zabavena Ottou vydaná ruská brožura *Zadači i stremlenija Slavjanofilstva*, a to pro naplnění skutkové podstaty velezrady.¹¹⁹

¹¹⁴ Srov. ŠVEHLA, J., c. d., s. 91 – 92; ŽIŽKA, L. K., Jan Otto očima pamětníka, s. 11, LA PNP, fond L. K. Žižka.

¹¹⁵ ŠVEHLA, J., c. d., s. 100.

¹¹⁶ ŠVEHLA, J., c. d., s. 104.

¹¹⁷ Zemský soud J. Ottovi 5.2. 1876, LA PNP, fond Jan Otto; J. Otto Zemskému soudu 11.2, 1876, LA PNP, fond Jan Otto; dále srov. Zemský soud J. Ottovi 22.3. 1876, LA PNP, fond Jan Otto; J. Stankovský J. Ottovi b. d. (1876), LA PNP, fond Jan Otto.

¹¹⁸ Zemský soud J. Ottovi 3. 2. 1887, LA PNP, fond Jan Otto.

¹¹⁹ Zemský soud J. Ottovi 29. 7. 1887, LA PNP, fond Jan Otto.

I přes tyto tři nepříjemné záležitosti byl Ottův vzájemný vztah s rakouskými oficiálními místy dobrý. L. K. Žižka nám sice Ottu představuje jako ryziho demokrata, který neměl strach své smýšlení veřejně projevit¹²⁰, ale já se domnívám, že tomu tak nebylo. Jednak musíme vzít v potaz již zmíněnou nespolehlivost Žižkových vzpomínek¹²¹, navíc fakta poukazují na něco jiného. Jan Otto sice patřil na konci 60. let 19. století k protirakouskému opozičnímu proudu, ale tento moment můžeme vysvětlit jeho mládím, styky s radikálnímu kruhy a jedinečností tehdejší situace, kdy se s touto politikou ztotožnila významná část českého národa. Ottův pozdější vztah k oficiální rakouské politice a k monarchii byl však nepochybně loajální, prezentoval se konzervativním smýšlením i způsobem života, jenž lpěl na tradičních hodnotách.¹²²

Nemůžeme se tedy divit, že byl jmenován císařským radou, za své zásluhy při organizaci Jubilejní výstavy byl v roce 1891 jmenován rytířem řádu Františka Josefa, r. 1898 mu byl udělen řád železné koruny III. třídy a r. 1906 komturský kříž řádu Františka Josefa.¹²³ Dočkal se tak rakouských oficiálních poct (na rozdíl od svého generačního soupeřníka a konkurenta Josefa Richarda Vilímka ml.), jež byly korunovány jeho povoláním do panské sněmovny v roce 1912, horní komory říšské rady, která měla navýsost konzervativní a vůči panovníkovi loajální charakter.

Uvědomuji si, že Jan Otto jako významný český podnikatel, finančník a iniciativní účastník veřejného života, který byl navíc podporován vlivnými mladočeskými kruhy¹²⁴, byl do těchto funkcí téměř předurčen. Avšak bez svého pozitivního vztahu k rakouským oficiálním kruhům by se Jan Otto těžko uvedených poct a vyznamenání dočkal, i kdyby jeho postavení v rakouské společnosti bylo sebevýznamnější. Navíc by ani tohoto postavení nedosáhl, kdyby stál v opozici vůči rakouským úřadům.

Samozřejmě je otázkou, jestli Ottovo loajální vystupování bylo upřímné, neboť si byl bezpochyby vědom, že podobná vyznamenání mohou jen upevnit jeho pozice v tehdejší společnosti, což by se následně pozitivně promítlo ve všech sférách jeho aktivit. Domnívám se, že Jan Otto usiloval o celkové povznesení českého národa, ale zároveň byl loajální k oficiální politice a k představitelům rakouské monarchie. Tento zdánlivě ambivalentní

¹²⁰ ŽIŽKA, L. K., Jan Otto očima pamětníka, s. 3,5, LA PNP, fond L. K. Žižka.

¹²¹ Na str. 3 píše „Byl celkem demokratem, ač velmi opatrným“, aby vzápětí na str. 5 toto tvrzení popřel slovy: „Byl demokratem až do kostí a netajil se tím.“

¹²² K Ottově konzervativní povaze zejména Žižkovy spisy.

¹²³ Ottův slovník naučný, 18. díl, s. 990; Ottův slovník naučný, 28. díl (Doplňky), Praha: Paseka; Polička: Argo 2003, fotoreprint původního vydání, s. 1016.

¹²⁴ O podpoře mladočeských poslanců při Ottově kandidatuře do panské sněmovny ještě promluvíme.

přístup se rozhodně vzájemně nevyklučoval a byla symptomatický pro řadu tehdejších významných představitelů českého národa.¹²⁵

Výše zmíněné faktory samozřejmě ovlivnily Ottovu veřejnou politickou činnost. Sám Jan Otto ji charakterizoval slovy: „*Necítě k tomu povolání zůstal jsem v politice vojákem a nikdy se neucházel o úřad politický a nechtěl se státi generálem.*“ Na dalším místě dodal: „*V Živn. B. [Živnostenské bance – S.H.] jsem přes 25 let, v dobách nejhorších jsem setrval – po léta nedostávala sp.r. [správní rada – S.H.] žádné dividendy [nejspíše Otto myslel tantiémy – S.H.] – já ústav neopustil. Příčiniv se o zařízení četných filiálek v místech ohrožených a pracoval tím na půdě národohosp. prospěšněji než kdybych se byl nechal volit do sněmu a dělal politiku, pro níž nemám chutě pracovat a pro níž jest horlivých lidí, kteří se o to ucházejí, dost a dosti.*“¹²⁶ Pokud se ale nyní podíváme na problematiku podrobněji, zjistíme, že Ottova charakteristika vlastního politického účinkování neodpovídá zdaleka skutečnosti.

Pravdou určitě je, že Jan Otto odmítl veškeré nabídky k tomu, aby se stal poslancem zemského sněmu, či dokonce říšské rady.¹²⁷ Bylo to nepochybně z důvodů nám již známých, neboť pokud by kandidaturu přijal, byl by donucen veřejně se přihlásit k určité politické straně, což by ohrozilo jeho důkladně budovanou image nadstranického podnikatele, který umožňuje účastnit se na podnicích svého závodu představitelům zcela protichůdných myšlenkových směrů. Navíc zde určitě významnou roli hrála Ottova zaneprázdněnost. Neměl na starosti nejen svůj závod, ale byl také členem celé řady spolků, zastával vrcholné funkce v národohospodářských a finančních institucích. To vše by mu znemožňovalo věnovat se politické práci na plný úvazek.

Ostatně nedostatek času a „*přetížení pracemi soukromými*“¹²⁸ zapříčinily jeho odchod z pražské městské rady v roce 1882. Pravděpodobným důvodem odchodu byl vstup Jana Otty do pražské obchodní a živnostenské komory v roce 1881, který mu znemožnil nadále se věnovat práci v zastupitelstvu tak, jak by se slušelo.¹²⁹ Vždyť před svým zvolením za člena pražského sboru obecních starších ve volebním okrese na Novém Městě v roce 1878 (1881¹³⁰) kritizoval ty zástupce, kteří se *sice nechávají voliti, často však ani schůze nenavštěvují a prázdné lavice o schůzích sboru ob. st. [obecních starších – S.H.] nejlepším jsou toho dokladem, takové liknavé zástupce si však přáti nesmíme, aby vzápětí slíbil – nezůstal bych*

¹²⁵ Např. Josef Hlávka, Albín Bráf apod.

¹²⁶ Otto, J., Aletheia, LA PNP, fond Jan Otto.

¹²⁷ ŽIŽKA, L. K., Jan Otto očima pamětníka, s. 11, LA PNP, fond L. K. Žižka.

¹²⁸ Rada královského hlavního města Prahy J. Ottovi 2. 5. 1882, LA PNP, fond Jan Otto.

¹²⁹ KOLÁŘ, F., c. d, s. 91. Kolářem uváděná datace je chybná - viz A. Řivnác J. Ottovi 21. 6. 1906, LA PNP, fond Jan Otto. Statuta pražské OŽK mylně uváděla po dlouhou dobu jako Ottův vstup r. 1884.

¹³⁰ Jan Otto absolvoval dvoje volby (1878, 1881). Proto jeho nedatovaný projev mohl být přednesen při obou dvou příležitostech.

*ani hodinu ve sboru tom, kdybych poznal, že bud' nemám času aneb že bych jinak povinnosti své bych plniti nemohl.*¹³¹ Již tato práce v městské samosprávě, kterou zastával v letech 1878 – 1882 (od r. 1878 člen sboru obecních starších, od r. navíc 1881 městským radou) znehodnocuje Ottovo tvrzení, že se aktivní politického života nezúčastnil.

A to i přesto, že témata, kterým se zde Otto věnoval, byla stran jakékoliv politické kontroverze. Bojoval např. o důstojné umístění pomníku svého přítele Vítězslava Háška, který byl odhalen 14. května 1882 v parku na Karlově náměstí poblíž Novoměstské radnice, a to i přesto, že se Umělecká Beseda společně s Ottou zasazovali o to, aby pomník byl postaven v nových městských sadech na Letné. Na toto místo byl ostatně projektován i samotným autorem, sochařem Bohuslavem Schnirchem. Z Ottova popudu byla v roce 1880 provedena konverze městských půjček, což se promítlo do značného hospodářského užitku pro pražskou obec.

Byl také autorem návrhu, aby byla při schůzích sboru obecních starších veřejně předčítána jména dárců a částky, které městu darovali, čímž měl být povzbuzen smysl pro dobročinnost. V roce 1881 byl zvolen za člena školního komitétu pražské průmyslové školy.¹³² Do jeho zájmové agendy patřili také otázky městské kanalizace, osvětlení a zásobování vodou. Ottovu činnost na městské radě a ve sboru obecních starších můžeme uzavřít s tvrzením, že byla především praktického rázu a usilovala o celkové povznesení města Prahy a zlepšení životních podmínek jejího obyvatelstva.¹³³

Vedle členství v panské sněmovně byla funkce městského zastupitele jedinou Ottovou oficiální politickou funkcí, kterou během svého života zastával. Nebyl poslancem zemského sněmu, poslanecké sněmovny říšské rady, ani nepůsobil ve vrcholných stranických funkcích mladočeské strany. Věnoval se především nadstranickým podnikům celonárodního dosahu. Byl členem výkonného a redakčního výboru Všeobecné zemské jubilejní výstavy, která se konala v roce 1891. V jeho nakladatelství byla vydány v roce 1893 a 1895 publikace, které mapovaly průběh této mimořádné události.¹³⁴ Jako jediný z výkonného výboru Jubilejní výstavy vstoupil do výboru Národopisné výstavy (1895), kde nejdříve zastával funkci místopředsedy hlavního výboru, jež byla klíčovou, neboť ještě nebylo obsazeno místo předsedy, kterého se později ujal hrabě Vladimír Lažanský. Poté se svého místa vzdal a zůstal jen členem výkonného výboru. Péči jeho nakladatelství byla opětovně vydána pamětní

¹³¹ Jan Otto o volbách do zastupitelstva „Jest to tuším poprvé“ (Obec pražská) b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

¹³² Obec pražská J. Ottovi 15. 7. 1881, LA PNP, fond Jan Otto.

¹³³ Stručné vyličení Ottovy činnosti na zastupitelstvu viz ŠVEHLA, J., c. d., s. 250 – 251.

¹³⁴ Sto let práce : Zpráva o všeobecné zemské výstavě v Praze 1891 na oslavu jubilea první průmyslové výstavy roku 1791 v Praze. Díl I a II, Praha: Výkonný výbor všeobecné zemské jubilejní výstavy v Praze 1891; Sto let práce : Zpráva o všeobecné zemské výstavě v Praze 1891 na oslavu jubilea první průmyslové výstavy roku 1791 v Praze. Díl III, Praha: Výkonný výbor všeobecné zemské jubilejní výstavy v Praze 1893.

publikace, *Národopisná výstava československá* (1898), již vydal s vědomím finanční ztráty.¹³⁵ Národní zájem zde porazil ten podnikatelský, což nám může indikovat, že v případě takovýchto podniků ustupovaly podnikatelské úmysly stanou. Zvýšení prestiže závodu i samotné nakladatelovy osobnosti každopádně bohatě kompenzovalo případný finanční neúspěch. Jan Otto se také podílel jako revizor účtů při přípravě výstavy pražské obchodní a živnostenské komory v roce 1908.¹³⁶

Otto svou nakladatelskou činností podporoval i jiné národní podniky. K prvnímu otevření Národního divadla v roce 1881 vyšel v jeho závodě *Almanach Matice divadelní*, který uspořádali Josef Václav Frič a Josef Ladislav Turnovský, a reprezentativní Šubertova publikace *Národ sobě*. V roce 1883 vydal Otto při příležitosti zahájení nových sbírek na divadlo Vrchlického básně *Pantheon* a veškerý příjem z ní věnoval na novou stavbu divadelní budovy. Národní divadlo pronásledovalo Ottovy myšlenky celý život. Kromě jeho již zmiňovaného působení a iniciativních návrhů koncem 60. let a na počátku 70. let (krejcarové sbírky, národní předplatné) navrhl spouštění Hynaisovy opony v meziaktí¹³⁷ a v roce 1914 navrhl zpřístupnit divákům královskou lóži s přilehlými salony a schodištěm.¹³⁸ Tento druhý Ottův návrh však nebyl povolen.¹³⁹ K roku 1903 se v Ottově pozůstalosti nachází lístek, který nám ukazuje, že Jan Otto byl k tomuto roku členem Družstva národního divadla, s.r.o. s podílem 500 zl. r. č.¹⁴⁰

Ottova celoživotní péče o tento symbol českého národa mu vynesla ze strany Společnosti Národního divadla v blahopřejném dopise k jeho 60. narozeninám titul „spoluzakladatel Národního divadla“.¹⁴¹ To nám jen ukazuje, jaké autority Jan Otto choval v tehdejší společnosti, neboť symbolický význam Národního divadla byl pro český národ mimořádný. Jan Otto nepochybně věděl, že podobné aktivity zvednou nejen prestiž jeho závodu, což se pozitivně promítne v jeho podnikání, ale i hodnotu jeho symbolického kapitálu. To mu otevíralo nové možnosti uplatnění, neboť pozitivní reflexe jeho osobnosti ze strany české národní společnosti se bezpochyby podílela na jeho delegování do vysokých manažerských pozic v národohospodářských a finančních institucích.

Přímé angažmá v politice by limitovalo nejen jeho podnikání, ale zkomplikovalo by i pronikání do těchto úřadů, kde jako „zdánlivý nestraník“ měl větší příležitost k manévrování

¹³⁵ J. Otto Muzeu království českého b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

¹³⁶ JIRÁNEK, T., K jubileu našeho císaře: Výstava obchodní a živnostenské komory v Praze v Praze 1908, Dějiny a současnost 30, č. 12, 2008, s. 25.

¹³⁷ J. Otto Národnímu divadlu (ředitelství) b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

¹³⁸ ŠVEHLA, J., c. d. s. 252.

¹³⁹ Národní divadlo (ředitelství) J. Ottovi 6. 3. 1914, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁴⁰ Členský průkaz Družstva Národního divadla 1903, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁴¹ Společnost Národního divadla, Praha J. Ottovi 8. 11. 1901, LA PNP, fond Jan Otto.

mezi jednotlivými uskupeními, nesvázan stranickými příkazy. Ostatně věřím i tomu, že pro tehdejší českou národní společnost byl Jan Otto jako člověk, který respektuje nejrůznější názorová uskupení a který své politické přesvědčení neventiluje navenek, v čele těchto institucí mnohem přijatelnější než nějaký zaangażovaný politik, který národ rozděluje místo, aby ho spojoval.

Bylo by ale hrubé zjednodušení zužovat Ottovu motivaci k pronárodní činnosti na snahu zlepšit postavení svého závodu či vlastní osoby. Jan Otto byl mentalitou typickým dítětem 19. století, pro které byla služba národu na prvním místě, a tomu podřizoval své kroky. Tak v roce 1900 uvažoval společně s úředníkem Dunajské paroplavební společnosti a ilustrátorem Gustavem Jaroslavem Schulzem o vybudování Národního domu ve Vídni, který by se stal střediskem života tamějších Čechů.¹⁴² Jan Otto byl také členem Národní jednoty severočeské¹⁴³, Národní jednoty slezské¹⁴⁴, což byly obranné jednoty, jež byly založeny na ochranu českých menšin žijících v převážně Němci osídleném českém pohraničí. Tímto svým členstvím se Jan Otto nepochybně ztotožnil se snahami zabezpečit postavení zmíněných menšin v pohraničí, což bylo v této době chápáno jako jakýsi druh národní povinnosti.¹⁴⁵ Jan Otto také poskytoval četné knižní dary nejrůznějším obcím, spolkům, institucím, či školám. Zvýšení osobní prestiže a postavení pak bylo logickým důsledkem.

Jan Otto byl také výraznou osobností na poli české hospodářské emancipace. Jeho aktivity ve prospěch českého odborného průmyslového školství a při organizaci Jubilejní výstavy byly již zmíněny. V dalších dvou kapitolách se budu podrobně věnovat jeho emancipačním aktivitám, jež jsou spjaty s výstavnictvím, s nakladatelským, potažmo knihkupeckým světem a s koncentrací a expanzí národnostně českého finančního kapitálu.

Na tomto místě pak považuji za nutné zmínit Ottovu činnost v pražské obchodní a živnostenské komoře (působil tam od roku 1881 a později se stal místopředsedou komory), kde patřil k těm podnikatelům, kteří se snažili rozšířit členská práva v obchodních a živnostenských komorách i na malé řemeslníky, živnostníky a obchodníky, z nichž se rekrutovala většina českých podnikatelů.¹⁴⁶ V Praze ovládli Češi obchodní a živnostenskou komoru v roce 1884, když se jejím prvním českým prezidentem stal židovský velkoobchodník a továrník Bohumil Bondy. Vítězství Čechů ve třech z pěti obchodních a živnostenských

¹⁴² G. J. Schulz J. Ottovi 7. 9. 1900, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁴³ Členská legitimace 1909, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁴⁴ Členská legitimace 1911, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁴⁵ KOŘALKA, J., Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914, s. 167.

¹⁴⁶ KOLÁŘ, c. d., s. 91.

komor signalizovalo vzestup českého podnikatelského světa a postupný příklon židovských podnikatelů a obchodníků k českému národu.¹⁴⁷

Jan Otto navíc stál v roce 1894/1895 u zrodu Národního podniku obchodního a průmyslového, v jehož správní radě zaujal funkci předsedy. Zřízení této společnosti bychom měli chápat jako jeden z projevů silícího hospodářského nacionalismu, neboť Národní podnik si vytkl za úkol zřizovat české průmyslové závody, a to v těch oborech, kde český kapitál nebyl zastoupen. To zcela koresponduje s dobovým heslem „svůj k svému“, podle něhož by měli čeští vlastenci především nakupovat zboží vyrobené nacionálně českými podniky. Mělo být také přihlíženo k tomu, aby závody Národního podniku byly zřizovány v oblastech s převahou německého průmyslu. Tím iniciátoři chtěli vytvořit pracovní místa pro český lid tam, kde musel pracovat převážně v německých podnicích.¹⁴⁸

Kapitál na naplnění vytyčených cílů měl být opatřen od nejširší české veřejnosti, které byla nabídnuta možnost, aby se chystaného projektu zúčastnili tím, že přistoupí za členy Národního podniku. Těmi se mohli stát zakoupením alespoň jednoho podílu tohoto společenstva s ručením obmezeným, a to v hodnotě 10 zl. (20 K). K 21. únoru 1895, tedy zhruba pět měsíců po oznámení zřídit Národní podnik, bylo upsáno již 16 490 podílů a vybráno 173 280 K, přičemž zasílání přihlášek a upisování podílů nadále pokračovalo.¹⁴⁹ Po dlouhých debatách ve správní radě bylo rozhodnuto zakoupit tužkárnu firmy Příhoda a Latzmann v Českých Budějovicích. K převzetí továrny, jež byla přejmenována na První českou tužkárnu Národního podniku obchodního a průmyslového v Praze, došlo 1. července 1895.¹⁵⁰ Kladné hospodářské výsledky a skutečnost, že továrna musela být díky rostoucí poptávce po jejích výrobcích rozšířena, svědčí o tom, že se tento krok vyplatil.¹⁵¹

O tom, jaké postavení si Jan Otto vybuďoval skrze své veřejné a podnikatelské aktivity, svědčí jeho rozsáhlá spolková činnost. Jak nám dochované dokumenty potvrzují, Jan Otto byl během svého života členem celé řady spolků. Byl např. podporujícím členem České eugenické společnosti v Praze¹⁵², členem České společnosti národohospodářské¹⁵³, činným členem Českého klubu automobilistů¹⁵⁴, činným členem Českého spolku pro ochranu

¹⁴⁷ KOŘÁLKA, J., Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914, s. 162.

¹⁴⁸ Národní listy 22. 2. 1895.

¹⁴⁹ První česká tužkárna v Českých Budějovicích Národního podniku obchodního a průmyslového v Praze, spolu s nástinem českého průmyslu na českém jihu, Praha: V. Kurz 1899, s. 8.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 8 – 9.

¹⁵² Legitimace České eugenické společnosti na rok 1915, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁵³ Potvrzení o zaplacení členského příspěvku na rok 1914, LA PNP, fond Jan Otto; Založena v roce 1906 s cílem šířit národohospodářské znalosti v českém národě.

¹⁵⁴ Členská legitimace 1913/1915, LA PNP, fond Jan Otto; Založen v roce 1904 na podporu motorismu.

ptactva¹⁵⁵, činným členem Českého šermířského klubu¹⁵⁶, řádným členem Českého zemského svazu ku povznesení návštěvy cizinců v Království českém¹⁵⁷, členem Hospodářského klubu pro království české¹⁵⁸, zakládajícím členem Jednoty umělců výtvarných¹⁵⁹, činným členem Klubu českých turistů¹⁶⁰, členem Národního klubu¹⁶¹, přispívajícím členem Spolku českých obchodních cestujících¹⁶², či zakládajícím členem Studentských kolejí českých vysokých škol pražských.¹⁶³

Měl bych upozornit, že prezentovaný výčet je pouhým zlomkem Ottovy spolkové činnosti. Pokud by měl být úplným, byl několikanásobně delší. I přes existující výjimky (už představená Ottova spolková činnost v průběhu 60. let 19. století, či pozdější Ottovo působení v Jednotě ku povzbuzení průmyslu v Čechách (členem od r. 1871), ve Sboru pro zřízení Národního divadla, či v stavovských korporacích nakladatelského a knihkupeckého světa apod.) bychom měli většinu Ottových spolkových funkcí chápat pouze jako reprezentativní.

Jan Otto svým členstvím dodával jednotlivým spolkům potřebnou prestiž, jak nám to vystihuje dopis redaktora listu „Politik“ Jaroslava Kampera Janu Ottovi z ledna 1901, ve kterém Ottu žádal, jestli by nepřistoupil k Družstvu lidového divadla, jež si vytklo za cíl podporu lidových činoherních představení. Otto měl převzít místopředsednickou funkci. Kamper Ottovi napsal: „*Nežádáme, opakují, žádných přílišných obětí. Oč Vás, velevážený pane císařský rado, žádáme jest, abyste se postavil v čelo podniku našeho*¹⁶⁴, *mezi jehož podílníky najdete zástupce všech našich politických a literárních stran, abyste popularitou (sic!) své vážené osobnosti přispěl k plnému, bohdá, zdaru akce, jež pro všechnu budoucnost dramatického umění našeho může se stát nejvyšší důležitou.*“¹⁶⁵ Jan Otto sice zmiňovanou funkci nepřijal kvůli svému velkému společenskému vytížení¹⁶⁶, ale nám to přesto potvrzuje skutečnost, že Jan Otto jako výrazný představitel české národní společnosti byl při těchto příležitostech velice vyhledávanou osobností, která měla autoritou své osobnosti přispět ke zdaru podobných akcí.

¹⁵⁵ Členská legitimace na rok 1885, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁵⁶ Členská legitimace na rok 1914, LA PNP, fond Jan Otto; Založen v roce 1886.

¹⁵⁷ Členská legitimace na rok 1912, LA PNP, Fond Jan Otto.

¹⁵⁸ Členská legitimace 1870 – 1872 a b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁵⁹ Členská legitimace 1899 – 1916, LA PNP, fond Jan Otto; Spolek, jenž vznikl v roce 1898 odchodem mladých umělců z výtvarného odboru Umělecké besedy.

¹⁶⁰ Členská legitimace 1903 – 1916, LA PNP, fond Jan Otto; Založen v roce 1888.

¹⁶¹ Členská legitimace 1875 – 1876, 1909 – 1913, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁶² Členská legitimace 1910, 1911, 1913, 1916, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁶³ Členská legitimace 1906 – 1909, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁶⁴ Jan Otto jako místopředseda měl de facto stát v čele Družstva lidového divadla. Čestné předsednictví měl zaujmout hrabě Jan Harrach.

¹⁶⁵ J. Kamper J. Ottovi 7. 1. 1901, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁶⁶ J. Otto J. Kamperovi (koncept) b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

Poptávka po Ottovi ze strany různých spolků, aby k nim přistoupil za člena, dosáhla takové výše, že Jan Otto musel v listopadu 1912 odmítnout žádost Klubu za Starou Prahu¹⁶⁷, jestli by nepřistoupil za jejich zakládajícího člena, slovy: „*Jsem ze všech stran o příspěvky žádán a To v takovém množství, že naprosto nemožno všem vyhověti. Necht' prominou.*“¹⁶⁸ O peníze v žádném případě nešlo, představitelé Klubu za Starou Prahu si dobře uvědomovali zvýšenou prestiž svého spolku, pokud by mohli počítat Jana Ottu ke svým zakládajícím členům. Neměli bychom ani opomenout skutečnost, že Jan Otto jako člověk, který se těšil velké úcty v rámci české národní společnosti, by nepochybně svým přistoupením mezi zakládající členy spolku přispěl k legitimizaci spolkových aktivit.

Jan Otto svým členstvím ve velké řadě spolků sledoval podporu českých národních aktivit, ale zároveň si bezpochyby uvědomoval, že podobná angažovanost jen upevní jeho významnou pozici v české národní společnosti. Tato rozsáhlá spolková činnost, podobně jako jeho veškeré veřejné aktivity ve prospěch české společnosti, měly pozitivní dopad na jeho podnikatelskou činnost. Ottova široká veřejná angažovanost tak tvořila jeden z pilířů úspěchu jeho podnikání.

Dosud jsme dospěli k závěru, že Jan Otto se po roce 1871, až na svou funkci městského zastupitele a funkcí člena panské sněmovny, aktivně politikou nezabýval. Nadále ale zůstal stoupencem a členem mladočeské strany a touto optikou bychom na něj měli nahlížet. Už jsme si řekli, že Otto jako nositel značného symbolického kapitálu a jako vážený nakladatel byl zvolen do vysokých manažerských funkcí zejména v reprezentativních podnikatelských organizacích, v institucích národohospodářského a peněžního charakteru.

Analýzou dochovaných pramenů docházíme pak závěru, že Jan Otto využíval těchto vrcholových funkcí k šíření mladočeského vlivu. Před volbami do Říšské rady v roce 1901 byl požádán výkonným výborem Národní strany svobodomyslné, aby svým vlivem v Živnostenské bance (tehdy byl místopředsedou správní rady) prosadil, aby Živnostenská banka přispěla na volební fond strany částkou alespoň 2000 zl.¹⁶⁹ V roce 1902 byl před volbou do předsednictva pražské obchodní a živnostenské komory (byl viceprezidentem) vyzván, aby při nich podporoval mladočeské kandidáty a i jinak hájil zájmy mladočeské strany v předsednictvu obchodní a živnostenské komory.¹⁷⁰

V červnu roku 1907 ho v dopise významný mladočeský politik Václav Škarda požádal o finanční příspěvek na volby ze strany Živnostenské banky, což se Ottovi podařilo

¹⁶⁷ Založen roku 1900 za účelem ochrany pražských památek.

¹⁶⁸ Klub za Starou Prahu J. Ottovi (Ottův přípis tužkou) 17. 11. 1912, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁶⁹ Národní strana svobodomyslná J. Ottovi 26. 10 1900, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁷⁰ Národní strana svobodomyslná J. Ottovi 9. 4. 1902, LA PNP, fond Jan Otto.

prosadit.¹⁷¹ Jen o několik měsíců později, v listopadu, byl Jan Otto od Václava Škardy požádán, jestli by nemohl prosadit do správní rady Živnostenské banky mladočeského kandidáta Zvěřinu.¹⁷² Nevíme bohužel, jak Otto k této žádosti, kterou vyřešil se Škardou osobně, přistoupil. Je ale faktem, že zmiňovaný Zvěřina do správní rady Živnostenské banky nezasedl. Přesto je naprosto evidentní, že Jan Otto byl jedním z exponentů mladočeského vlivu v této instituci, v jejímž vedení ostatně od počátku hráli prim mladočeši.

V červnu 1914 Ottu požádal odbor středoškolských učitelů při národní straně svobodomyslné, aby se zasadil v panské sněmovně o přijetí zákona o změně služebních předpisů.¹⁷³ Tyto dochované dokumenty nám naznačují, že Jan Otto svou neangažovanost v politickém životě kompenzoval podporou mladočeských zájmů v již zmiňovaných institucích, a to zejména v Živnostenské bance. Nedá se tak říci, že se Jan Otto stranickou politikou nezabýval. Nezabýval se jí sice v institucionální rovině, ale přesto, pokud měl příležitost, tak patrně sledoval mladočeské zájmy. Jeho politické působení bylo v pozadí, skryté, ale neméně důležité. Hájil mladočeské pozice v předních institucích české národní společnosti a šířil v nich mladočeský vliv. Jako vážený nakladatel a člověk, jehož vliv zasahoval do rozličných společenských polí, byl Jan Otto ideálním představitelem pro podporu mladočeské politiky v podnikatelském a finančním světě, kde držel významné pozice.

Tuto mojí tezi dokresluje skutečnost, že Jan Otto hrál významnou úlohu při zřízení Pražské akciové tiskárny, která v roce 1910 převzala od rodiny Grégrových vydávání Národních listů. Ty se tak dostaly do rukou Kramářova vedení. Již v roce 1903 se Václav Škarda Ottovi dotázal, jestli by neměl zájem zúčastnit se koupě Národních listů.¹⁷⁴ Ke konci roku 1909 byl Jan Otto osobně informován od mladočeského poslance na říšské radě Jindřicha Maštálky o plánovaném převzetí listu od Grégrových dědiců a vzniku Pražské akciové tiskárny.¹⁷⁵ Jan Otto slíbil přednést věc exekutivnímu komitétu Živnostenské banky a účastnil se dalších jednání.¹⁷⁶

Následující řádky z dopisu poslance Maštálky se podle mého mínění vztahují k zmiňované transakci: *Vzácná a přátelská ochota, kterou Jste ráčil projevit při posledních jednáních mnou vedených musela míti v zápětí, že jsem podniknul všechny kroky, aby vzdor novinami již naznačenému jmenování nových členů sněmovny panské také osoba V. V.*

¹⁷¹ V.Škarda J. Ottovi 26. 6. 1907, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁷² V. Škarda J. Ottovi 25. 11. 1907, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁷³ Národní strana svobodomyslná (Odbor učitelů středoškolských) Janu Ottovi 10. 3. 1914, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁷⁴ V.Škarda J. Ottovi 15. 5. 1903, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁷⁵ ŠVEHLA, J., c. d., s. 244.

¹⁷⁶ ŠVEHLA, J., c. d., s. 255.

*Blahorodí byla pojata do kombinace.*¹⁷⁷ Jan Otto to komentoval slovy: „*Přispěl – li jsem k uskutečnění známého podniku, nepřičítám si to za nějakou zásluhu, učinil jsem tak v přesvědčení, že prospějí dobré věci naší a to je povinností každého z nás.*“¹⁷⁸

Všimněme si jednoho důležitého momentu. Ottova pomoc musela být určitě významná, když Jindřich Maštálka neváhal společně s dalším významným mladočeským politikem Bedřichem Pacákem, navzdory už učiněnému rozhodnutí komorní rady o nových členech panské sněmovny, intervenovat ve prospěch Jana Otty, aby byl povolán do panské sněmovny, u samotného ministerského předsedy Bienertha.¹⁷⁹ Když se mu to nezdařilo, neváhal Ottovi slíbit: „*že budu pokládati za svoji přímou povinnost, při změně politických poměrů napravit nespravedlnost, nepovoláním Vaším opětovně na Vás spáchanou.*“¹⁸⁰

Ostatně i skutečnost, že Jan Otto byl předními mladočeskými politiky považován za vhodného kandidáta na členství v panské sněmovně, nám jen potvrzuje, jak významnou osobou Jan Otto pro mladočeskou stranu byl. Kandidátem byl i v roce 1907, kdy ho podporovali již zmíněný Bedřich Pacák, mladočeský poslanec říšské rady a v té době ministr bez portfeje Josef Fořt, ale i Ottův blízký přítel, nakladatel a prezident pražské obchodní a živnostenské komory Antonín Řivnáč, jenž byl ale počítán k staročeským příznivcům.¹⁸¹

To nám jen opětovně dokládá známou skutečnost, že Jan Otto netrpěl předsudky vůči lidem z jiných politických táborů (měl např. četné styky se staročeskými politiky Janem Stanislavem Skrejšovským a Františkem Ladislavem Riegrem¹⁸²), což plně odpovídalo jeho nadstranickému veřejnému vystupování. Řivnáčova podpora by mohla naznačovat, že Jan Otto byl přijatelným kandidátem i pro staročeskou část politické obce, která se ostatně v této době přibližovala k mladočeské politice. Já se ale domnívám, že zde spíše hrál roli Řivnáčův blízký přátelský vztah vůči Ottovi.¹⁸³

Jan Otto musel být pochopitelně při podpoře mladočeské politiky opatrný. Myslím si, že můžeme konstatovat, že se v důsledku této činnosti pohyboval na poměrně tenkém ledě. V případě, že by se jeho promladočeské aktivity staly známé široké veřejnosti, byl by ohrožen jeho pracně budovaný obraz člověka, který se v politice neangažuje a jenž stojí mimo veškeré politické a ideologické proudy. Následoval by negativní dopad na jeho podnikatelskou

¹⁷⁷ J. Maštálka J. Ottovi 27. 12. 1909, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁷⁸ J. Otto J. Maštálkovi (koncept) prosinec 1909, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁷⁹ Maštálka J. Ottovi 27. 12. 1909, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ A. Řivnáč J. Ottovi 10. 6. 1907, LA PNP, fond Jan Otto; ŠVEHLA, J., c. d., s. 245.

¹⁸² ŠVEHLA, J., c. d., s. 245.

¹⁸³ „*Že jsem od počátku, kdy jsem Tě seznal, k Tobě vždy choval city upřímného přátelství, že přátelství toto stále trvá a po celou dobu trvání svého nikdy přerušeno nebylo, to víme oba dva dobře. Jsem na přátelství Tvé pyšen a doufám pevně, že vzájemné přátelství to potrvá, pokud budeme na světě. Dejž bůh, by přešlo též na naše děti!*“ (A. Řivnáč J. Ottovi 24. 4. 1891, LA PNP, fond Jan Otto).

činnost, neboť jeho osoba by se pravděpodobně stala součástí polemických střetů, které by ohrožovaly i pověst jeho nakladatelského závodu jako centra ideového eklekticismu. Pokud by byl Jan Otto chápán jako propagátor mladočešství, byl by jeho podnik už určitým způsobem ideově zařazen, což by mohlo vyvolat nechuť u jinak smýšlejících umělců a obecnstva. Byla by tím zpochybněna idea jeho nakladatelské podnikání, kterou jsme si definovali jako službu svému národu, nikoliv určitému politickému směru, či skupině.

Samozřejmě jeho podpora mladočeských aktivit nemohla zůstat úplně skrytá, dokazují to ostatně již zmíněné citace L. K. Žižky a advokáta Václava Boučka.¹⁸⁴ Ale povšimněme si, že ty pracují s Ottovým politickým zařazením pouze v rovině hypotéz a dohadů, ne jako s všeobecně známým faktem. Navíc se jednalo o osoby, které měly buď k Ottovi blízko (L. K. Žižka), či se pohybovaly v politickém světě (V. Bouček), takže měly oproti jiným lepší výchozí předpoklady poznat skutečný stav věcí. Lze tedy konstatovat, že snaha Jana Otty, aby byl chápán jako ideově nadstranická osobnost, jež se neztotožňuje s žádným politickým táborem, byla úspěšná. Vždyť i současní historici mají problémy Ottu politicky zařadit.¹⁸⁵

A pokud se přece jen objevily určité narážky na Ottovu podporu mladočechů, tak neváhal proti nim vystoupit. Dokladem je nám moment z roku 1894, kdy majitel realit D. Albrecht při příležitosti Ottovy iniciativy ku založení Národního podniku mu napsal: „Vzhledem k dosavadní podpoře národních podniků („viz Křížík“) ze strany Vaší resp. mladočeské, bylo snad lépe zařídit „kancelář protekční“ pro mladočeské zetě¹⁸⁶ apod. za účelem dosažení sinekur [sinekura – výnosný a bezpracný úřad – S.H.] v hypotéční bance, zemské bance, zemědělské radě, obch. komoře a.t.d. a.t.d.¹⁸⁷

Otto na toto důrazné obvinění, že je nástrojem mladočeské politiky a že podporuje své příbuzné, ostře reagoval slovy: „Ve výboru zasedají staročeši i mladočeši, zejména též zástupcové všech č. denníků politických, výbor nemá s politikou co činiti.“¹⁸⁸ Poté, co vyvrátil jakoukoliv protekci svých zetů, důrazně prohlásil: „Tolik na sprosté a bezdůvodné Vaše podezřívání, které není vlastně ani hodno této odpovědi. Píši Vám jen proto, abych Vám dokázal, že surový útok jest zcela bezdůvodný. Odmítám podezřívání Vaše co nejrozhodněji a doufám, že budete míti tolik zmužilosti abyste mi před svědky opakoval co jste v listě svém napsal. Dostavím se kam mi udáte a zařídím dle toho další své kroky.“¹⁸⁹

¹⁸⁴ Viz poznámky 108, 109, 110

¹⁸⁵ Již zmíněný Winter, který ve své studii o Ottově slovníku naučném označuje Ottu jako staročecha.

¹⁸⁶ Naráží na Ottově zetě, kteří zastávali poměrně významné manažerské funkce ve finančním a hospodářském světě. Viz str. 54 - 55

¹⁸⁷ D. Albrecht J. Ottovi 24. 10. 1894, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁸⁸ J. Otto D. Albrechtovi (koncept) 1894, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁸⁹ Tamtéž.

Za signifikantní považuji skutečnost, že Ottovým prvořadým cílem bylo vyvrátit Albrechtovy spekulace o tom, že zřízení Národního podniku bylo politicky motivováno. Proto také následně rázně zdůraznil apolitičnost celého projektu. Na Ottovy poměry tvrdá a rozhořčená reakce by poukazovala na to, že D. Albrecht svým dopisem zasáhl jeho citlivé místo. Je vidět, že jakékoliv obvinění ze spoluúčasti při posilování mladočeského vlivu chápal jako vážné nebezpečí, proti kterému cítil potřebu rázně zasáhnout a zpochybnit ho. Vždyť i pouhá veřejná diskuze o těchto jeho aktivitách by mu přinesla nám už známé obtíže.

3. 3 Shrnutí

Pokud bychom měli shrnout poznatky o Ottově vztahu k politice, docházíme k následujícím závěrům. Na konci 60. a na počátku 70. let 19. století se přiklonil k táborovému hnutí, jež bylo zaměřeno proti oficiální politice vídeňského dvora. V tomto opozičním proudu zaujal výraznou úlohu, již podtrhl účastí na řadě tehdejších politických projevů a manifestacích, které v řadě případů pomáhal organizovat. Zde zmiňme pouť do Kostnice v červenci 1868, jíž byl jedním z iniciátorů. Zároveň byl Jan Otto stoupencem mladočeského hnutí, což mu vydrželo až do jeho smrti 29. května 1916.

Zahájení vlastní podnikatelské kariéry se Ottovi stalo impulsem, aby přehodnotil svůj postoj k politickému angažmá. Proto můžeme sledovat postupnou kvalitativní proměnu v Ottově vztahu k politice, která jde ruku v ruce s rozvojem jeho nakladatelského závodu. Po krátké epizodě, kdy byl v letech 1878 – 1882 městským zastupitelem, se z veřejného politického života stáhl. Bylo to způsobeno podstatou jeho nakladatelského podnikání, jež chápal jako národní prostředek, jako službu národu, oproštěnou od jakýchkoliv politických a stranických bojů.

Z tohoto důvodu chtěl být vnímán veřejností jako podnikatel, který respektuje všechny politické proudy v české národní společnosti a jež je prost jakýchkoliv ideologických předsudků, což se promítlo i v jeho nakladatelské činnosti. Jím vydané publikace se úzkostlivě snažily vyhnout jakýmkoliv politickým nebo uměleckým polemikám, které by mohly jeho závod přivést do případného konfliktu. Zároveň Jan Otto neváhal spolupracovat s lidmi všech názorových proudů. Nerozhodovala politická příslušnost, ale odborné kvality a ochota podřídit se stanoveným pravidlům.

Místo aktivní participace na politickém a stranickém životě se Jan Otto široce angažoval ve veřejném národním životě, z čehož mu plynula vysoká prestiž a značné

množství symbolického kapitálu. Tyto nadstranické podniky, jimiž Otto sledoval emancipaci českého národa, lze chápat podobně jako jeho podnikatelskou činnost jako službu svému národu. Je nutno si uvědomit, že tyto na první pohled nepolitické akce (např. Jubilejní výstava) v tehdejší konfliktní době často získaly značný politický charakter, i když jako přímo politické je asi označit nemůžeme. Z tohoto důvodu lze Ottovu veřejnou, ale i podnikatelskou činnost, označit jako příklad tzv. „nepolitické“ politiky, jež se sice vyhýbala přímé angažovanosti v politických strukturách země, ale měla značné politické a nacionální zabarvení.

Výjimkou v tomto ohledu bylo Ottova funkce člena městského zastupitele a panské sněmovny. Tu bych já osobně spíše chápal jako ocenění jeho společenského statusu významného podnikatele a finančníka, jež je k tomu navíc konzervativního smýšlení, i když jsem si vědom značné podpory z mladočeských kruhů, které se mu při získání této prestižní funkce dostalo. Je ale otázkou, jak moc se Jan Otto ve skutečnosti při své mimořádné společenské vytíženosti na půdě panské sněmovny angažoval. V jeho osobním fondu k tomu nejsou dochovány prakticky žádné doklady, takže asi jeho tamější činnost nebyla příliš rozsáhlá. Navíc k ní neměl vyměřeno příliš času (pouhé dva roky), neboť s vypuknutím první světové války v roce 1914 byl přerušen i rakouský parlamentní život.

I přes svou navenek deklarovanou nestrannost však Jan Otto neváhal podporovat mladočeské zájmy prostřednictvím svých vysokých manažerských funkcí v národohospodářských a finančních institucích, ale jen takovým způsobem, aby neohrozil svou vybudovanou image a své podnikatelské působení.

Jsem toho názoru, že v této kapitole provedená analýza Ottovy veřejné a politické činnosti mi umožní učinit závěr, že jeho politická činnost byla determinována jeho činností nakladatelskou. Jan Otto byl tedy především nakladatelem, ale to neznamená, že by nemohl být označen jako politik, i když se tak sám nechápal. Na politickém poli se totiž Otto výrazně angažoval, i když jeho působení bylo v různém období charakterově odlišné. Na konci šedesátých a na počátku sedmdesátých let bylo přímé a nejintenzivnější, s postupující dobou se pak ve většině případů přetransformovalo do podoby „nepolitické“ politiky.

Na závěr si dovoluji vyslovit souhlas s následným zhodnocením Ottovy osobnosti, i když s vědomím limitů, které jsme si probrali. Již zmiňovaný Václav Bouček Ottovi napsal: *„Byl jste v přední řadě obchodníkem, to znamená: mužem, který se snaží nabývat poctivě scizitelných statků od těch, kdož je mají a scizovat je ze ziskem těm, kdož jich potřebují. A*

neptal jste se nikdy, je li Vrchlický, Jirásek atd. Staro- nebo Mlado- čech. ¹⁹⁰ Přesně tak si Otto přál, aby byl ve společnosti vnímán. Můžeme říci, že se mu to z velké části podařilo.

¹⁹⁰ Bouček J. Ottovi 23. 7. 1912, LA PNP, fond Jan Otto.

4. Jan Otto jako manažer v nakladatelském, knihtiskařském a knihkupeckém oboru podnikání

4. 1. Ottův podnik v průběhu let

Jan Otto prodělal první nakladatelskou zkušenost v roce 1870, kdy vydal v komisi knihkupectví dra Grégra a Ferd. Dattla brožuru Jan Žižka z Trocnova a knihu Jakuba Arbese Pláč koruny české. Pokud si prohlédneme účetní záznamy, zjistíme, že z 5000 výtisků Jana Žižky z Trocnova bylo k 30. červenci 1870 prodáno 3492 výtisků¹⁹¹ a z 2400 výtisků Pláče koruny české ke stejnému datu 1546.¹⁹² První Ottův nakladatelský počín tak skončil s poměrným úspěchem a mohl ho jen povzbudit v jeho odhodlání zřídít si vlastní nakladatelský závod.

K tomu došlo 27. února 1871, kdy mu jeho tchán Jaroslav Pospíšil přepustil knihtiskárnu na Václavském náměstí.¹⁹³ Vedení závodu se ale formálně ujal až 1. března 1871, jak nám potvrzuje tištěné oznámení.¹⁹⁴ Z dochovaných dokumentů vyplývá, že se tak nestalo zadarmo. Jan Otto si musel knihtiskárnu koupit z vlastních prostředků. Jaká byla první stanovená kupní cena, nevíme. Dochovala se nám pouze nekonkrétní informace, že *cena prodejní za tento závod jakož i bližší modalita ustanoveny budou ve zvláštní smlouvě; prozatím tolik prohlašuji se, že z cen za jednotlivé předměty Nocarem¹⁹⁵ v dotčené listině navržených značnou srážku učiním. Splácení bude se z Vaší strany dít způsobem snesitelným a nepochybně pouze [podtrženo – S.H.] dodáváním práce na můj sklad.*¹⁹⁶

První písemná smlouva, která zmírňovala ústně dohodnuté podmínky, byla vyhotovena až 1. prosince 1873. Jaroslav Pospíšil v ní stanovil kupní cenu tiskárny na 7500 zl., z níž daroval své dceři Miladě Ottové na otcovský podíl částku 4500 zl. Zbývající část, 3000 zl., měl Jan Otto uhradit v šesti splátkách¹⁹⁷ do konce prvního pololetí roku 1876.¹⁹⁸ Na Ottovu žádost byly již tak výhodné podmínky zmírněny 21. prosince 1873. Podle nového

¹⁹¹ Uzávěrka účtu za brožurku „Jan Žižka“ – firma Grégr, Dattel J. Ottovi 30. 7. 1871, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁹² Uzávěrka účtu za brožurku „Pláč koruny české“ – firma Grégr, Dattel J. Ottovi 30. 7. 1871, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁹³ Jaroslav Pospíšil J. Ottovi 27. 2. 1871, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁹⁴ Tištěné prohlášení o převzetí knihtiskárny J. Ottou 20. 4. 1871, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁹⁵ Bartoloměj Nocar byl faktorem v Pospíšilově a později v Ottově knihtiskárně.

¹⁹⁶ Jaroslav Pospíšil J. Ottovi 27. 2. 1871, LA PNP, fond Jan Otto.

¹⁹⁷ Do konce roku 1873 600 zl., do konce 1. pololetí 1874 400 zl. a pak čtyřikrát po 500 zl.

¹⁹⁸ Jaroslav Pospíšil J. Ottovi 1. 12. 1873, LA PNP, fond Jan Otto.

ujednání byla kupní cena knihtiskárny upravena na 7000 zl., která, samozřejmě snížená o 4500 zl., měla být uhrazena v šesti splátkách po 500 zl. do konce prvního pololetí roku 1876.¹⁹⁹

Pokud analyzujeme tyto podmínky podrobněji, můžeme konstatovat, že i přes probíhající hospodářskou krizi byly pro Jana Otta velmi výhodné. Měli bychom si uvědomit, že Jan Otto jako tichý společník v tiskárně bratří Grégrů získal nemalé finanční prostředky, které nyní mohl využít ke splácení koupě tiskárny a k investování do svého nabytého závodu. Navíc z kupní smlouvy vyplývá, že Jaroslav Pospíšil nepožadoval z dlužné částky žádných úroků a splácení nemuselo probíhat pouze v hotovosti. Jan Otto mohl stanovenou částku uhradit tím, že by jeho tiskárna provedla zakázky, které by si Jaroslav Pospíšil u něho objednal.²⁰⁰

Vždyť sám Jaroslav Pospíšil neměl nejmenší zájem Jana Otta nějak výrazně finančně zatížit. Šlo zde především o jeho dceru, které chtěl pochopitelně zajistit šťastnou budoucnost. To by potvrdzovaly následující řádky: *„Kdyby Milada jediným mým dítětem byla anebo jen ještě o jedno i o dvě více, nepožadoval bych splácení žádného, chovaje jistotu, že nejméně tolik (totiž tedy 7000) také druhým po mně zbude. Upřímně a pravdivě řečeno: mně hlavně o to se jednalo a jedná, aby kvůli jednomu dítěti nebyly ostatní zkráceny. Že pak dceru svou Miladu jakož i roztomilé vnučky svoje rovně v otcovském srdci svém uzavírám, buďte ujištěn.*²⁰¹

Můžeme tedy konstatovat, že to byl právě výhodný sňatek, který Janu Ottovi umožnil vstoupit do nakladatelského a knihtiskařského světa. Nestalo se tak jen výhodnou koupí tchánovy knihtiskárny, ale také prohlášením, které Jaroslav Pospíšil ve prospěch Jana Otty učinil. Ten v tištěném oznámení doporučil Ottův nový závod nejen svým zákazníkům, ale i celé veřejnosti slovy: *„Dobrou pověst, jakéž knihtiskárna moje, již i z dob mého otce Jana Hostivíta Pospíšila, po dlouhá léta požívala, zeť můj zajisté dochová a závod svůj mladými silami svými dle požadavků nynější doby rozšířiti pílén bude.*²⁰²

Tímto prohlášením byl Jan Otto de facto označen za pokračovatele rodinné tradice, za nástupce odkazu Jana Hostivíta Pospíšila, což nepochybně zvýšilo jeho kredit u existující konkurence, ale i v řadách české národní společnosti, z které se rekrutovali jeho zákazníci. Jeho vstup do nakladatelského a knihtiskařského podnikání byl tak bezpochyby legitimizován a postaven na solidních základech. Jan Otto mohl zároveň disponovat již existujícími

¹⁹⁹ Jaroslav Pospíšil J. Ottovi 21. 12. 1873, LA PNP, fond Jan Otto; J. Otto Jaroslavu Pospíšilovi 25. 12. 1873, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁰⁰ Jaroslav Pospíšil J. Ottovi 1. 12. 1873, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁰¹ Jaroslav Pospíšil J. Ottovi 21. 12. 1873, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁰² Tištěné prohlášení o převzetí knihtiskárny J. Ottou 20. 4. 1871, LA PNP, fond Jan Otto.

společenskými sítěmi, které se vázaly k nakladatelskému podnikání, což s sebou přinášelo značné kvalitativní výhody na začátku jeho podnikatelské kariéry. Pokud k tomu přidáme osobní ctižádost, postavení a kontakty, jež získal prostřednictvím své veřejné a politické činnosti, nebojím se tvrdit, že Jan Otto měl značné předpoklady stát se úspěšným podnikatelem, které také zužitkoval.

Převzetím tchánovy tiskárny 27. února 1871 zahájil Jan Otto samostatnou podnikatelskou činnost. Jaroslav Pospíšil si ponechal sklad knih, takže si Jan Otto založil vlastní nakladatelství. Pokud se podíváme na toto rané období Ottovy nakladatelské a knihtiskařské činnosti, zdálo by se, jakoby Jan Otto ještě nebyl rozhodnut, jakým způsobem by se měly jeho podnikatelské aktivity dále ubírat. Roku 1873 totiž uvažoval se svým přítelem Františkem Augustinem Urbánkem, který si v roce 1871 zřídil knihkupectví ve Vodičkově ulici, o založení společné firmy s názvem První české akciové knihkupectví.

Otto s Urbánkem usilovali o založení akciové společnosti, která by převzala jejich sklady a nadále vedla Ottův nakladatelský závod a Urbánkovo knihkupectví. Řízením podniku by byla pověřena devítičlenná správní rada, v níž by měli Jan Otto a František Augustin Urbánek jako dva ředitelé rozhodující pravomoci. Ze stanov dále vyplývá, že oba zmínění navrhovatelé si zajistili fixní roční příjem 5000 zl., který měl být případně navýšen částkou, která by odpovídala 20% z čistého zisku akciové společnosti. Zbývající zisk měl být rozdělen mezi další členy správní rady a akcionáře firmy, jež by drželi akcie v nominální hodnotě 100 zl. za kus.²⁰³

Z chystaného projektu ale sešlo. O důvodech můžeme jen spekulovat, ale rozhodující roli hrálo asi načasování podniku, které se krylo s počínající hospodářskou krizí, vyvolanou krachem na vídeňské burze. V této nejisté atmosféře těžko existovala ochota mezi případnými akcionáři podílet se na tomto odvážném podniku, neboť nápad zřídít akciové knihkupectví měl v Čechách prvenství.²⁰⁴ Tomu by nasvědčovala i dochovaná subskripční listina budoucích akcionářů, která neobsahuje žádné jméno.²⁰⁵ Roli mohly hrát ale i jiné okolnosti. Otto s Urbánkem si mohli na poslední chvíli plán zřídít akciovou společnost rozmyslet, neboť chystaný projekt sotva odpovídal jejich snahám samostatně se prosadit v nakladatelském a knihkupeckém světě. I přes vůdčí úlohu by se museli o moc dělit se správní radou, což by se neslučovalo s jejich ambicemi a individualismem.

²⁰³ Srov. První akciové knihkupectví v Praze 1. 10. 1873, LA PNP, fond Jan Otto; Zásady a úmluvy týkající se nového akciového knihkupectví v Praze, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁰⁴ ŠVEHLA, J., c. d., s. 41.

²⁰⁵ První akciové knihkupectví v Praze (subskripční listina), LA PNP, fond Jan Otto.

Ať už bylo příčinou nezdaru Ottova a Urbánkova ambiciózního plánu cokoliv, na Janu Ottovi to nezanechalo žádné následky. I přes nepříznivé hospodářské poměry se Janu Ottovi, který zahájil nakladatelskou kariéru edicemi *Osvěta lidu* a *Laciná knihovnou národní* už v roce 1871, dařilo. Vždyť v roce 1874 rozšířil svůj podnikatelský záběr, kdy doplnil svoje nakladatelství a knihtiskárnu knihkupectvím, jehož vedením pověřil Františka Kohouta. V roce 1875 dokonce usiloval o zřízení odštěpného knihkupectví a obchodu s uměleckými a hudebními předměty na Smíchově, což mu ale nebylo oficiálními místy povoleno.²⁰⁶ Navíc se v Ottově pozůstalosti zachovala smlouva (bohužel nedatovaná) mezi Janem Ottou a František Růžičkou o zřízení filiálního knihkupeckého závodu v Rakovníku.²⁰⁷ Tento podnikatelský projekt se sice neuskutečnil, ale vše by nasvědčovalo tomu, že se Jan Otto v této době snažil prosadit mezi knihkupci a dokonce snad přímo proniknout se svým sortimentem mimo Prahu, což nám jen potvrzuje Ottovy velké ambice a ctižádostivost.

Toto své odhodlání opustil v 80. letech, kdy byl v souvislosti s chystanými ambiciózními edičními plány (*Čechy*, *Naučný slovník*, *Zlatá Praha*) donucen se svého knihkupectví zbavit. V roce 1884 ho přepustil Františku Kohoutovi, který si přibral za společníka Jaroslava Bursíka. Předané knihkupectví se stalo základem nakladatelské firmy Bursík a Kohout, jež byla činná až do roku 1949. Otto rozhodně tímto krokem netratil, neboť František Kohout se zavázal uhradit veškerý sortiment a veškeré Ottovy investice do knihkupectví, zvětšené o 6 % úrok. Navíc musel František Kohout souhlasit s podmínkou, že bude muset veškeré publikace, které jeho firma v budoucnosti případně vydá, nechat vytisknout v Ottově knihtiskárně. Jan Otto si také vymohl absolutní kontrolu nad chodem knihkupectví, dokud nebudou všechny splátky řádně splaceny.²⁰⁸

Jan Otto se ukázal touto transakcí jako prozíravý podnikatel, neboť se zbavil knihkupectví, do kterého by byl nucen investovat prostředky a čas, které nyní potřeboval na chystané nakladatelské projekty, a to za slušnou finanční náhradu, která byla větší než prostředky do podniku vložené. Navíc získal pro svou knihtiskárnu významného klienta. V Ottovi zvítězil definitivně duch nakladatele nad knihkupcem a až do své smrti v roce 1916 se Jan Otto nebude angažovat v knihkupeckém podnikání. Zůstal mu jen prodej publikací z vlastního skladu.²⁰⁹ Mohl se však plně soustředit na nakladatelský a knihtiskařský závod, tím spíše, že jeho dosavadní podnikání bylo úspěšné, což potvrzuje řada okolností a statistických údajů.

²⁰⁶ Okresní hejtmanství na Smíchově J. Ottovi 18. 2. 1876, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁰⁷ Smlouva mezi Janem Ottou a Františkem Růžičkou b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

²⁰⁸ Srov. Koncept smlouvy o prodeji knihkupectví F. Kohoutovi b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

²⁰⁹ ŽIŽKA, L. K., Jan Otto očima pamětníka, stroj., s. 8, LA PNP, fond L. K. Žižka.

Kromě již zmiňovaného zřízení knihkupectví v roce 1874 tomu nasvědčuje událost z roku 1876, kdy se obrátil na peněžní ústav (patrně na Živnostenskou banku) a jménem své manželky žádal o půjčku. Při této příležitosti napsal, že má svoje závody v pořádku a že už představují značné jmění. Zaměstnával v nich v této době 49 lidí.²¹⁰ Tento dopis můžeme brát s určitou rezervou, neboť jeho vyznění bylo určeno charakterem žádosti. Těžko mohl Jan Otto při žádosti o půjčku psát něco jiného, ale je více než pravděpodobné, že odpovídal skutečnosti.

V roce 1879 se totiž Jan Otto přestěhoval se svým závodem do Jungmannovy ulici č. 22, kde ve dvoře vystavěl velkou budovu pro tiskárnu a expedici. Celkové investice dosáhly výše 10 000 zl. Tento krok byl vynucen rostoucí nakladatelskou a knihtiskařskou činností, které dosavadní prostory přestaly stačit. Z roku 1879 máme k dispozici také Ottovu účetní bilanci, která nám potvrzuje úspěch jeho podnikání. Ottova aktiva činila 146 000 zl. (tiskárna 50 000 zl., sklad 36 000 zl., polovina sortimentu 10 000 zl.), pasiva pak 46 000 zl. Čisté Ottovo jmění tak odpovídalo částce 100 000 zl.²¹¹

Dalším klíčovým rokem Ottovy podnikatelské kariéry byl rok 1883, kdy Jan Otto zakoupil za 77 000 zl. dům č. 34 (později přikoupil ještě dva sousední domy – č. 35, 36) na Karlově náměstí, kam přesunul svůj závod.²¹² Opětovně byly důvodem nevyhovující prostory v Jungmannově ulici, které svou kapacitou nestačily expandujícímu podniku. Jan Otto vystavěl ve dvoře svého domu budovu pro tiskárnu, kterou ještě rozšířil v roce 1893. Nemovitosti na Karlově náměstí se staly definitivním sídlem Ottova podniku.

Rok 1883 je významným ještě z jiného důvodu, neboť Jan Otto právě v tomto roce začal vydávat nákladné mnohosvazkové dílo *Čechy* a rozhodl se vydávat *Zlatou Prahu* a *Naučný slovník*.²¹³ Právě tyto tři Ottovy nakladatelské podniky tvořily (ještě se *Světovou knihovnou*) páteř Ottovy nakladatelské činnosti a definitivně potvrdily pozici Jana Otty jako nejvýznamnějšího českého nakladatele třetí čtvrtiny 19. století a počátku 20. století. Velikost Ottova podniku a úspěch jeho podnikání nám umožňuje podchytit další dochovaná bilance, tentokrát z roku 1884. Aktiva činila 449 000 zl. (tiskárna měla hodnotu 100 000 zl., sklad publikací 70 000 zl., sortiment 45 000 zl.), pasiva pak 170 000.²¹⁴ Ottovo čisté jmění tak bylo 279 000 zl., což znamenalo nárůst o 179 000 zl. (sic!) oproti roku 1879. O tom, že Janu Ottovi jeho podnikatelská činnost vynášela, není nejmenších pochyb.

²¹⁰ J. Otto ?Živnostenské bance? 12. 6. 1876 (koncept), LA PNP, fond Jan Otto.

²¹¹ ŠVEHLA, J., c. d., s. 44.

²¹² Srov. J. Otto Janu Topinkovi b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

²¹³ ŠVEHLA, J., c. d., s. 47.

²¹⁴ ŠVEHLA, J., c. d., s. 50.

Růst Ottova závodu nám potvrzuje i dochovaná statistika o počtu vydaných publikací. Za období 1871 – 1881 Jan Otto vydal 191 knih o 234 svazcích, za další desetiletí 1881 – 1891 to bylo už 521 knih o 793 svazcích, 26 obrazů, 3 hudebniny, celkově tedy 822 publikací. Za první dvacetiletí své nakladatelské činnosti vydal Jan Otto 1056 publikací. Během oslav 40. výročí založení závodu měl na kontě už 4092 publikací. Vydal tedy během dvaceti let (1891 – 1911) 3036 publikací, což znamená nárůst o 1980 publikací oproti předcházejícímu dvacetiletí. Během posledních 5 let Ottova života bylo vydáno zhruba 1000 publikací. Celkový počet Ottou vydaných publikací za 45 let jeho nakladatelské činnosti tak dosáhl čísla 5000.²¹⁵ Ottou řízený podnik, který zaměstnával v roce 1891 na 150 lidí²¹⁶, bez jakýchkoliv pochyb expandoval, počet vydaných publikací je toho jen důkazem.

Dalším důležitým rokem pro Ottův závod byl rok 1899. Jan Otto zřídil ve Vídni v sedmém okrese na Burggasse 79 filiálku, kterou přestěhoval v roce 1902 do vídeňského centra. V pozadí stála snaha proniknout na nový trh, neboť ve Vídni žila početná česká menšina, rekrutující se především z nižších sociálních vrstev, která se dala dobře podnikatelsky využít. Roli zde hrálo i národní hledisko. Zřízení filiálky podporovalo emancipační snahy tamějších Čechů, kterým umožňovalo bezproblémový přístup k české literatuře a k časopisům vydaným Ottovým nakladatelstvím. Byla tím podpořena česká kultura v hlavním městě habsburské monarchie, což mělo nepochybně blahodárný vliv na Ottovu prestiž v rámci české národní společnosti. Vídeňská filiálka přetrvala až do roku 1918, kdy byla přemístěna do Bratislavy.

V roce 1899 dal Jan Otto podnět k založení společenstva s ručením obmezeným Česká grafická společnost „Unie“, spojené závody tiskařské a vydavatelské v Praze, které bylo v roce 1903 zakcionováno a přijalo upravený název Česká grafická akciová společnost „Unie“, spojené závody tiskařské a vydavatelské v Praze²¹⁷ Úkolem společnosti bylo *provozování všech oborů umění grafického včetně odvětví spřízněných, např. knihtisku, umělecké litografie, rytí a tisku hudebnin, kartografie, zinkografie.*²¹⁸

Dotyčná akciová společnost byla založena na základě knihtiskárny Jana Otty, který ji prodal nové společnosti za 250 000 zl. r. č. (500 000 K)²¹⁹, knihtiskárny Josefa Richarda

²¹⁵ Uvedená čísla viz PEŠEK, J., Z galerie českých nakladatelů V, Literární rozhledy 10, 1926, č. 10, s. 382; ŽIŽKA, L. K., Paměti a osudy, Knihkupec a nakladatel 1, č. 42, 20. 10. 1939, s. 436.

²¹⁶ ŠVEHLA, J., c. d., s. 50.

²¹⁷ Od roku 1903 nový název Česká grafická akciová společnost „Unie“ v souvislosti se zvýšením akciové jistiny na 1 750 000 K.

²¹⁸ Smlouva trhová s Janem Ottou (opis) 30. 12. 1889, LA PNP, fond Jan Otto.

²¹⁹ Tamtéž.

Vilímka, který ji prodal za 50 000 zl. r. č. (100 000 K)²²⁰ a reprodukčního ústavu Jana Vilíma, který za něj obdržel 205 000 zl. r. č. (410 000 K).²²¹ Na začátku roku 1900 prodali ještě svoji knihtiskárnu „Unii“ za 80 000 K majitelé firmy F. Šimáček v Praze Jaroslav Šimáček a Bohuslav Šimáček.²²² Vznikl tak jeden z největších a hospodářsky nejsilnějších tiskařských a vydavatelských podniků v Čechách, na kterém se ještě podíleli např. Jaroslav Bursík, Antonín Řivnáč, František Topič či František Ruth.

Co ale vedlo Jana Otta k tomu, že se zbavil své knihtiskárny a inicioval vznik této společnosti? Sám Jan Otto tvrdil, že to bylo kvůli jeho dědicům, kteří by nebyli schopni vést knihtiskařský závod, navíc by po jeho úmrtí bylo mnohem snadnější mezi ně rozdělit podíly v akcích „Unie“, než by to bylo v případě jeho knihtiskárny. Druhým důvodem podle Otty byl jeho špatný zdravotní stav (trpěl cukrovkou), který mu neumožňoval věnovat se nakladatelství a současně knihtiskárně, jak by si přál.²²³

Já se ale domnívám, že roli hrál i jiný faktor. V pozadí Ottova rozhodnutí stála patrně skutečnost, že jeho knihtiskárna koncem století přestala vydělávat a Jan Otto na ni musel doplácet. Protože podobné problémy měly i jeho konkurenti, Josef Richard Vilímek a František Šimáček, bylo učiněno rozhodnutí, aby se zřídil jeden velký závod, který musel podle jejich představ zákonitě prosperovat.²²⁴ Zatímco v případě vídeňské filiálky byly ve hře i ideální pohnutky, za založením České grafické společnosti „Unie“ stál chladný podnikatelský kalkul, proto bych nepřeceňoval Ottovo vlastní vysvětlení tohoto kroku, který měl v neposlední řadě za následek zeštíhlení jeho podniku na zhruba 100 zaměstnanců.²²⁵

Ottovo rozhodnutí se průběhem času neukázalo jako šťastné. Následující události lépe pochopíme, když si uvědomíme, že se Jan Otto (s J. R. Vilímkem) zavázal ve smlouvě, že své veškeré budoucí tiskařské zakázky bude výhradně svěřovat „Unii“.²²⁶ Právě tento Ottův slib byl jádrem budoucích problémů. Z roku 1908 se nám dochoval koncept Ottovy stížnosti, kterou směřoval správní radě „Unie“: *„Po léta snášel jsem jako zákazník „Unie“ trpělivě všechny různé nedostatky, odstrkávání svých objednávek, odvádění zkažených tiskopisů, stále zdražování, odkládání apod. Byl jsem shovívavým až do krajností, nečinil jsem žádných zvláštních obtíží a za často špatně tištěné tiskopisy nežádal jsem náhrady za škody mi způsobené apod. Nechtěl jsem jako větší podílník působiti „Unii“ obtíže, ačkoliv bych byl měl*

²²⁰ Smlouva trhová s J. R. Vilímkem (opis) 30. 12. 1880, LA PNP Fond Jan Otto; Vilímkova cena je mnohem nižší z důvodu, že jeho knihtiskárna byla krátce před prodejem poničena požárem.

²²¹ Smlouva trhová s J. Vilímkem (opis) 1. 1. 1900, LA PNP, fond Jan Otto.

²²² Smlouva trhová s J. Šimáčkem a F. Šimáčkem (opis) 3. 1. 1900, LA PNP, fond Jan Otto.

²²³ Otto, J., Rezignace na místo předsedy správní rady „Unie“ (koncept), LA PNP, fond Jan Otto.

²²⁴ ŽIŽKA, L. K., Paměti a osudy, Knihkupec a nakladatel 1, č. 42, 20. 10. 1939, s. 471.

²²⁵ Seznam zaměstnanců nakladatelství Jana Otty b. d. (Doklady – podnikové), LA PNP, fond Jan Otto.

²²⁶ Smlouva trhová s Janem Ottou (opis) 30. 12. 1889, LA PNP, fond Jan Otto.

k tomu právě taková práva jako jiní zákazníci. Jako velký zákazník, který správně platí a jehož účty za trvání Unie činí přes K 2, 100, 000.-, měl jsem právo žádati, aby se mým zakázkám věnovalo aspoň tolik právě jako jiným velkým zákazníkům. Zatím hřešilo se na moji shovívavost až příliš a to snad jen proto, že tiskárna věděla, že musím [podtrženo – S.H.] své potřeby v Unii tisknouti a si všechno nechati líbiti... „Každá jiná tiskárna převzala by práce pro můj závod s největší ochotou a za podmínek pro mne daleko výhodnějších.“²²⁷

Jan Otto proto požádal správní radu, již byl ostatně předsedou (sic!), aby ho zprostila původní smlouvy a tím pádem nutností nechat tisknout veškeré své zakázky v „Unii“. V tomto případě byl ochoten vyplatit odškodné 10 000 K.²²⁸ I z ostatních dochovaných poznámek číší Ottova nespokojenost se zacházením ze strany „Unie“, a proto si nechal v roce 1909 vypracovat od právníka Antonína Schauera analýzu, proč je jeho smlouva s Unii neplatná.²²⁹ Ta patrně na záležitosti nic nezměnila, neboť ještě v roce 1913 si Jan Otto stěžuje na to, že cena za tisk Světozoru byla zvýšena bez jeho vědomí.²³⁰

V roce 1912 také odmítl výzvu Karla Kramáře a Zdeňka Václava Tobolky, aby přistoupil mezi akcionáře Pražské akciové tiskárny, slovy, že je zavázán smlouvou s „Unii“, která mu znemožňuje účastnit se příbuzných podniků.²³¹ Je sice otázkou, jestli služby „Unie“ byly opravdu tak nekvalitní, jak Otto psal, nebo ne. To těžko zjistíme. Ale v pozadí toho všeho mohlo být něco jiného. Je možné, že Jan Otto dosud zvyklý na vlastní knihtiskárnu, kde měl vše pod absolutní kontrolou, těžce nesl, že nyní byl jen jedním ze zákazníků, který musel respektovat daná pravidla. Patrně asi očekával jako „otec“ a první předseda správní rady „Unie“ mnohem lepší zacházení, které by zohledňovalo prestiž jeho závodu a jeho postavení ve společnosti. Alespoň mám takový dojem z jeho výše citované stížnosti, z které vyzraňuje určitá hořkost nad tím, že nemá speciální postavení mezi ostatními zákazníky.²³²

Pro Ottu bylo také velmi nevýhodné, že musel veškeré své zakázky tisknout u „Unie“, čímž byl připraven o možnost využít případné výhodnější nabídky ze strany jiných firem. Zmíněné domněnky bychom navíc měli chápat v souvislosti s animozitami a vzájemnými konflikty ve správní radě společnosti, kde se sešly výrazné osobnosti, u nichž se nedalo předpokládat, že by se snadno podřídily zájmům svých přímých konkurentů v nakladatelské

²²⁷ J. Otto správní radě České grafické akciové společnosti „Unie“ (opis) 2. 12. 1908.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ A. Schauer J. Ottovi 16. 11. 1909, LA PNP, fond Jan Otto; Analýza Ottovi smlouvy s „Unii“ od A. Schauera 16. 11. 1909, LA PNP, Fond Jan Otto.

²³⁰ Srov. J. Vilím J. Ottovi 17. 3. 1913, LA PNP, fond Jan Otto.

²³¹ Národní listy (redakce) J. Ottovi (Ottův přípis) 12. 8. 1912, LA PNP, fond Jan Otto.

²³² Formulace „*Jako velký zákazník, který správně platí a jehož účty za trvání Unie činí přes K 2, 100, 000.-, měl jsem právo žádati, aby se mým zakázkám věnovalo aspoň (sic!) tolik právě jako jiným velkým zákazníkům*“ k tomu přímo vybízí.

obci.²³³ I Ottův případ nám naznačuje, že primárním zájmem dotyčných byl prospěch jejich nakladatelských podniků, a až v druhé řadě „Unie“, jíž byli akcionáři. Ottovy problémy by tak mohly být součástí určitého „mocenského soupeření“ ve správní radě, které pravděpodobně přispěly k tomu, že Jan Otto koncem desetiletí na své předsednické místo rezignoval.²³⁴ Navíc vážně uvažoval o tom, že se vzdá svého místa ve správní radě.²³⁵

Dalšími důvody byl neuspokojivý zdravotní stav a především celková vyčíženost – v roce 1907 se Jan Otto stal předsedou správní rady Živnostenské banky a podílel se na zřízení Národohospodářského ústavu²³⁶, kde působil ve funkci náměstka předsedy odboru pro obchod a bankovníctví a později ve funkci předsedy tohoto odboru. Zřízením „Unie“ se Jan Otto sice zbavil starostí s knihtiskárnou, která už tolik nevydělávala, ale na druhou stranu toto rozhodnutí mělo negativní dopad na jeho nakladatelskou činnost, neboť ta se stala závislá na cizím subjektu, což s sebou přinášelo řadu problémů. Že tyto problémy Jana Ottu znepokojovaly, o tom svědčí jeho snaha vyvázat se ze smlouvy s „Uníí“, což se mu patrně ale nepodařilo.

Problémy s „Uníí“ však nebylo to jediné, co Jana Ottu v této době postihlo. Počátkem ledna 1906 zasáhl Ottův závod ničivý požár, který poškodil jeho knižní sklad a tiskárnu „Unie“. Škoda byla vyčíslena na 1 000 000 K, ale naštěstí pro Jana Ottu byla kryta pojištěním. Přesto činnost nakladatelství byla částečně ochromena, neboť kvůli přerušení práce v tiskárně vyšly některé Ottovy časopisy se zpožděním.²³⁷

Obtíže zásadnějšího charakteru se však objevily po roce 1910, a to v souvislosti s potřebou definovat podmínky fungování a řízení Ottova podniku poté, co Jan Otto zemře. Otázka dědictví vyvolala rozkol v Ottově rodině, který s definitivní platností vypuknul po Ottově smrti, a stal se jednou z příčin, která vedla k postupnému úpadku a následnému zániku Ottova nakladatelského závodu. Jan Otto měl se svou manželkou Miladou, která zemřela v roce 1900, celkem sedm dětí, z nichž se pět dočkalo dospělosti.

Byl to jediný syn Jaroslav Vladimír Otto (14. 9. 1883 – 17.3. 1942) a čtyři dcery. Nejstarší byla Marie (* 1871), která se provdala za výtvarného historika a kritika Karla Boromejského Mádla, po ní následovala Milada (* 1882), jejímž mužem byl pozdější

²³³ Srov. J. Bursík J. Ottovi 12. 8. 1900, LA PNP, fond Jan Otto; F. Ruth J. Ottovi 10. 4. 19??, LA PNP, fond Jan Otto; J. Uzel J. Ottovi 22. 9. 1909, LA PNP, fond Jan Otto, J. Uzel J. Ottovi 20. 10. 1909, LA PNP, fond Jan Otto, J. Uzel J. Ottovi 6. 1. 1911, LA PNP, fond Jan Otto.

²³⁴ Pravděpodobně v roce 1910. V roce 1909 jím ještě je (srov. např. J. Uzel J. Ottovi 20. 10. 1909), 1911 jím už není (srov. J. Otto J. Uzlovi - koncept odpovědi na jeho dopis z 6. 1. 1911, LA PNP, fond Jan Otto).

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Založen r. 1906 Josefem Hlávkou a Albinem Bráfem jako součást České akademie věd a umění. Jeho primárním úkolem bylo povznést hospodářskou činnost českého národa, a to zejména udělováním stipendií mladým talentům, kteří tak měli získat zkušenosti v zahraničí.

²³⁷ Srov. ŠVEHLA, J., c. d., s. 51 – 52.

ředitelský rada Zemské banky František Mayer. Třetí dcera Julie (* 1883/1884) se stala manželkou úředníka Hypotéční banky Gustava Kuglera, který byl později jmenován viceprezidentem České grafické akciové společnosti „Unie“. A konečně nejmladší z Ottových dcer Růžena (1887 - 1964) byla chotí malíře Huga Boettingra.²³⁸ Právě mezi těmito aktéry se odehrál zápas o vlastnictví a správu Ottova nakladatelského závodu, při němž na jedné straně stál Jaroslav Otto a na straně druhé Ottovy dcery se svými manžely.

O uspořádání rodinných poměrů usiloval Jan Otto v roce 1912, kdy přišel s myšlenkou zřídit rodinnou společnost Jan Otto, společnost s r. o., která by převzala celý Ottův nakladatelský závod. Společníky společnosti měl být Jan Otto (vklad 250 000 K) spolu se svými dětmi (vklady po 50 000K). Mnohem důležitější byla ale skutečnost, že Jaroslav Otto měl podle Společenské smlouvy mezi svými sourozenci výsadní postavení. Měl nejen hned po svém otci předkupní právo na podíly svých sourozenců v případě, kdyby je chtěli prodat, ale měl zajištěno smlouvou, že až dosáhne v roce 1923 věku 40 let, může kdykoliv převzít podíly ostatních společníků.²³⁹

Tím by se stal jediným majitelem společnosti a jeho sestry společně se svými manžely by ztratily jakoukoliv možnost zasahovat do osudů společnosti. Je tedy patrné, že Jan Otto v této době spojoval budoucí osud svého podniku se svým jediným synem. Aby to bylo složitější, Ottovy kroky, které posilovaly pozici jeho syna, bychom měli také chápat v souvislosti se sňatkem Jaroslava Otty s dcerou Josefa Richarda Vilímka ml. Marií Vilímkovou. Dochoval se nám totiž Ottův koncept dopisu v tomto znění: „*V záležitosti mého syna provedu vše tak jak jsme se umluvili. Můžete se spolehnout úplně. O smlouvě a stanovách společnosti s r.o. se pracuje a odevzdám Vám návrhy své k posouzení. Že by zasnoubení našich dětí záviselo na ujednání písemném, jsem nevěděl.*“²⁴⁰ Ve svatební smlouvě o darování z 2. listopadu 1912 pak povolal Jan Otto svého syna k spolupůsobení při vedení závodu, za což měl mít Jaroslav Otto zajištěno 6 % z ročního čistého zisku, nejméně pak 12 000 K.²⁴¹

Ottovo rozhodnutí povolat svého syna k spolupůsobení při řízení závodu, bylo tak učiněno v souvislosti s chystaným sňatkem. Jakoby Vilímek nehodlal dát souhlas ke sňatku, dokud nebude vyjasněna pozice jeho budoucího zetě v rámci Ottova závodu. Je tedy zřejmé, že budoucnost Ottova závodu ovlivňoval komplikovaný komplex nejrůznějších okolností, jako v tomto případě sňatek jeho syna s Vilímkovou dcerou, který spojil tyto dvě významné

²³⁸ Srov. ŠVEHLA, J., c. d., s. 15 – 16; Po jeho smrti si vzala známého lékaře prof. Pelnáře.

²³⁹ Srov. Společenská smlouva (Doklady – podnikové), LA PNP, fond Jan Otto.

²⁴⁰ J. Otto J. R. Vilímkovi (koncept) b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

²⁴¹ Smlouva o svatebním darování 2. 11. 1912 (Osobní a rodinné doklady), LA PNP, fond Jan Otto.

nakladatelské rodiny. Z této skutečnosti mohly do budoucna těžit oba dva závody. Snad se uvažovalo i o jejich sloučení.²⁴² Manželství, uzavřené v dubnu roku 1913, však vydrželo zhruba rok.²⁴³

O důvodech rozpadu manželství můžeme v tomto momentě pouze spekulovat, ale svou roli hrály patrně dva důvody. Jednak skutečnost, že sňatek byl evidentně uzavřen z iniciativy obou dvou otců, nikoliv z lásky obou dvou mladých lidí.²⁴⁴ Roli bezpochyby hrál i charakter mladého Otty. L. K. Žižka ho charakterizuje poměrně příkrými slovy: „*Syn se mu nepovedl, nevím čím vinou. Myslím, že to bylo jako u Urbánka, který také nevěděl, že má pět dětí. Vyndali mu ho z Obchodní akademie, ač Otto byl předsedou a jeho redaktor Zlaté Prahy, Schulz, profesorem. Poslal syna na zkušenou do Lipska, dovezl ho tam Wittler, ale nedělalo to dobrotu. Upřímný deník Jaroslava Otty mám, není to čtení ani pro muzeum. Poslal ho na cesty, dopadlo to špatně, neznal cenu peněz...*“²⁴⁵

Dochované zmínky dosvědčují, že Jaroslav Otto patřil k tehdejší pražské zlaté mládeži, v letech 1908 – 1911 udržoval milostný poměr s Emou Destinnovou, s níž se hodlal i oženit, ale narazil na rozhodný nesouhlas svého otce.²⁴⁶ O jeho nezodpovědném způsobu života svědčí i skutečnost, že byl propuštěn z otcovské moci a prohlášen svéprávným až v roce 1912, ve svých 29 letech, a to s ohledem na chystaný sňatek s Marií Vilímkovou.²⁴⁷ Bylo tomu tak pravděpodobně i kvůli dluhům, které udělal. To potvrzuje Ottova poznámka: „*Kdyby platil staré a dělal nové dluhy – není plnoletým.*“²⁴⁸ Charakter Jaroslava Otty nám dokresluje skutečnost, že za 2. světové války byl německým kolaborantem.²⁴⁹

Ottův úmysl zřídit společnost s r. o. se neuskutečnil. Patrně ztroskotal na nesouhlasu jeho dcer, které nebyly ochotny společně se svými manžely tolerovat, aby Jaroslavu Ottovi připadl otcův nakladatelský závod, který měl značnou hodnotu. Vždyť před vypuknutím 1. světové války měl Ottův knižní sklad hodnotu 2 000 000 K a nakladatelství mělo pohledávky u knihkupců ve výši 1 700 000 K. Ottovo celkové jmění pak odpovídalo částce 4 661 000

²⁴² ŽIŽKA, L. K., Já u Ottů (Dvacet let s Janem Ottou), s. 2, LA PNP, fond L. K. Žižka.

²⁴³ ŽIŽKA, L. K., Jan Otto očima pamětníka, s. 3, LA PNP, fond L. K. Žižka.

²⁴⁴ I Žižka totiž symptomaticky píše – „*Pak ho (Jaroslava Otta – S.H.) oženili s dcerou Vilímkovou – na rok...*“ (Tamtéž).

²⁴⁵ ŽIŽKA, L. K., Jan Otto očima pamětníka, s. 3, LA PNP, fond L. K. Žižka.

²⁴⁶ POSPÍŠIL, M., Ema Destinnová: Česká pěvecká legenda, Praha: Brána 2008, s. 148 – 150.

²⁴⁷ Dekret c. k. okresního soudu pro Horní Nové Město (Osobní a rodinné doklady), 30. 10. 1912, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁴⁸ Ottovy poznámky o svém synovi (Osobní a rodinné doklady), LA PNP, fond Jan Otto; I již zmíněná E. Destinnová vymáhala v roce 1913 po J. V. Ottovi dluh 13 210 marek (viz mně dr. Zachem poskytnutá xerokopie dlužního úpisu a výpisky z korespondence Emy Destinnové, jež získal od Dr. Františka Fürbacha z Muzea Jindřichohradecka).

²⁴⁹ Tuto informaci mi laskavě poskytl PhDr. Aleš Zach; Jaroslav Otto byl za okupace dosazen jako dohlížitel a důvěrník úřadu říšského protektora do legionářského nakladatelství Čin, z něhož měl vytvořit podnik oddaný nacistickým zájmům. Zároveň přijal německé státní občanství.

K.²⁵⁰ Proto žádaly po svém otci, aby také upravil jejich poměry v závodě a pokládaly ideální pro budoucnost firmy správu prostřednictvím kolektivní prokury, kterou by drželi všichni sourozenci.²⁵¹

Jejich tlak byl patrně úspěšný, neboť nejen, že Jan Otto ustoupil z úmyslu zřídit společnost s r.o., ale zrušil pravděpodobně i své rozhodnutí ze 2. listopadu 1912, pokud v tomto smyslu budeme chápat formulaci z Ottovy poslední vůle ze dne 28. prosince 1912, která byla tohoto znění: „*Současně prohlašuji [Jan Otto a Jaroslav Otto – S.H.], že výslovně zrušuji poslední moje pořízení obsažené v citovaném notářském spise ze dne 2.listopadu č. 54.28 a ustanovení v něm obsažená, že každé moje poslední pořízení má být neplatným potud, pokud by bylo mému synu Jaroslavu Ottovi na újmu, takže jest uvedené moje poslední pořízení neplatné a platí pouze toto moje přítomné poslední pořízení. Prohlašuji dále výslovně, že každé moje poslední pořízení má být neplatné potud, pokud by bylo na újmu synu mému Jaroslavu neb ostatním dětem mým.*”²⁵²

Je vidět, že Jan Otto změnil své rozhodnutí za necelé dva měsíce. Tento Ottův ústupek nám jen napovídá, že stárnoucí nakladatel už nebyl rázně schopen řešit napjatou situaci, která v souvislosti s dědictvím v jeho rodině zavládla. Nastalá situace ho zároveň hluboce zraňovala, jak nám prozrazuje následující úryvek z dopisu své dceři: „*Myslím, že není ode mne neskromné, přál – li bych si na sklonku svého života trochu klidu a že mohu žádati, aby na mé stáří byl brán ohled. Vystavěl jsem Zbraslav*²⁵³ *a těšil se, že v kruhu své rodiny budu šťasten a spokojen, a bolí mne když vidím jak vzájemně zbytečně si ztrpčujete. Trochu shovívavosti, trochu sebezapření, odpuštění a nevykládati vše jen a jen nepříznivě a lecos bylo by pozbylo ostří. Nemusím ti připomínati jak trpím...Můžeš si představit, jak mi je, nezasloužím si to za nejlepší své snahy, práce a starosti.*”²⁵⁴

Otto v těchto řádcích vystupuje jako zlomený muž, který už nemá žádnou energii zásadním způsobem řešit rodinné spory, které ohrožovaly budoucnost jeho podniku. Evidentně tušil, že se mu nepodaří tento problém uspokojivě vyřešit, aniž by nepopudil jednu, či druhou stranu. Proto také pod tlakem okolností zvolil neutrální přístup, když v závěti, která byla sepsána v lednu 1913 a upravena v červnu roku 1915, prohlásil jako dědice stejným dílem všechny své děti, takže na každého z nich připadala jedna pětina pozůstalého jmění. Co se týče závodu, obsahovala Ottova poslední vůle vágní formulaci: „*Přeji si aby závod můj*

²⁵⁰ ŠVEHLA, J., c. d., s. 53.

²⁵¹ M. Mádlová J. Ottovi 1. 12. 1912, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁵² Ottova poslední vůle 28. 12. 1912 (Osobní a rodinné doklady), LA PNP, fond Jan Otto.

²⁵³ Jan Otto má na mysli svou zbraslavskou vilu, kterou vystavěl v roce 1912 architekt Otakar Novotný.

²⁵⁴ J. Otto M. Mádlové (koncept) b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

*zůstal majetkem mé rodiny a spolehám že toto ustanovení bude v každém ohledu náležitě ošetřeno. Jakákoliv změna mohla by se státi jen za souhlasu všech mých dětí.*²⁵⁵

Vidíme, že se jedná o zřetelný krok zpět oproti jeho návrhu zřízení společnosti s r.o., který do podrobných detailů řešil budoucí tvář jeho podniku, zatímco zde se nic takového nekonalo. Nedochoval se nám ani žádný jiný dokument, který by budoucí situaci v nakladatelství nějakým způsobem upravoval. Existovat mohl, ale události po Ottově smrti tomu neodpovídají.

Po Ottově smrti, 29. května 1916, se ujal řízení nakladatelství „triumvirát“ ve složení Jaroslav Vladimír Otto, Karel B. Mádl a Gustav Kugler, který měl zastupovat všechny dědice závodu, dokud nebude ukončeno pozůstalostní řízení.²⁵⁶ Ottova pozice zde byla silně znevýhodněna, neboť k zastupování firmy byli potřeba dva z jmenovaných, což Ottovu synovi znemožňovalo samostatné jednání. Naopak byl závislý na svých švagrech, kteří k rozhodování nepotřebovali jeho souhlas. Již v tomhle můžeme vidět snahu odstavit Jaroslava Ottu od rozhodování v podniku.

Tyto intence a rodinný zápas vyvrcholily v roce 1917, kdy Marie Mádlová, Růžena Boettingerová, Milada Mayerová a Julie Kuglerová žádaly obchodní soud v Praze, aby správa závodu byla svěřena Karlu B. Mádlovi, Gustavu Kuglerovi, Růženě Boettingerové a Jaroslavu Mayerovi, což byl syn Milady Mayerové a již zemřelého Františka Mayera.²⁵⁷ Tento krok sledoval jediný cíl, a to vyloučit ze správy pozůstalostního jmění Jaroslava Ottu, čímž zápas o dědictví dosáhl neslavného vrcholu. Obchodní soud v této věci nerozhodl a odkázal při institucím práva soukromého.²⁵⁸ Nakonec Jaroslav Otto v roce 1919 podnik opustil, i když si v něm ponechal podíl. V témže roce byla firma přeměněna na společnost s r.o.²⁵⁹

Jednatel a ředitelem společnosti se stal synovec nakladatele Antonína Řivnáče Rostislav Řivnáč, který byl dlouholetým ředitelem ruského nakladatelství M. O. Volf v Petrohradě. Měli bychom si uvědomit, že zmiňované soudní tahanice jen poškozovaly dobré jméno Ottova závodu a samozřejmě ohrožovaly vnitřní chod nakladatelství.

Navíc představitelům závodu před příchodem Rostislava Řivnáče, jenž nebyl ale dostatečně obeznámený s poměry na českém knižním trhu, chyběly jakékoliv výraznější zkušenosti z nakladatelské a knihkupecké oblasti (snad až na Jaroslavu Ottu, který byl ale odsunut na vedlejší kolej), což podniku rozhodně také neprospělo. Je pravděpodobné, že na této situaci nesl svůj podíl samotný Jan Otto, neboť podle L. K. Žižky své dcery a zetě

²⁵⁵ Ottova poslední vůle 8. 1. 1913, 12. 6. 1915 (Osobní a rodinné doklady), LA PNP, fond Jan Otto.

²⁵⁶ Tištěné oznámení o dalším chodu firmy 16. 10. 1916 (Osobní a rodinné doklady), LA PNP, fond Jan Otto.

²⁵⁷ Srov. Nález c. k. obchodního soudu v Praze 2. 10. 1917 (Osobní a rodinné doklady), LA PNP, fond Jan Otto.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Srov. Zpráva Obchodního soudu v Praze 7. 7. 1919, LA PNP, fond Jan Otto.

nezasvětil do řízení závodu.²⁶⁰ Ti v něm tak mohli vidět pouze „zlatý důl“, který by saturoval jejich materiální zájmy, aniž by si reálně uvědomili, kolik práce a úsilí v pozadí Ottova podnikatelského úspěchu stálo.

Události po Ottově smrti tak nastartovaly pozvolný úpadek závodu, jež byl podpořen skutečností, že nakladatelství nezareagovalo na změněnou společenskou situaci, která nastala vznikem Československé republiky. Firma zůstala stylem práce i autorským okruhem zakotvena v předválečných poměrech. Její nakladatelský program neakcentoval sociální a kulturní změny, ke kterým zatím ve společnosti došlo. Výsledkem byly rostoucí finanční obtíže, které vyvrcholily v letech 1935 – 1936 rozprodáním většiny produktů a sbírek jiným nakladatelstvím. Oficiální konec firmy pak nastal v roce 1949 se zrušením soukromých nakladatelství.

Podnik sice stagnoval už na konci Ottova života, ale myslím si, že se nedalo čekat od starého nakladatele, aby náhle změnil svůj přístup k nakladatelské činnosti, který se mu ostatně tak vyplatil. Ottovou největší chybou nebylo, že nedokázal zareagovat na změněnou dobovou situaci, ale to, že nedokázal zajistit svému podniku důstojného nástupce, který by to dokázal. Otázkou ale zůstává, jaké měl v tomto směru možnosti. Jeho syn Jaroslav Otto nebyl úplně vhodným kandidátem, pokud vezmeme v potaz výše naznačené informace o jeho osobnosti. Přese všechno uvažoval o Jaroslavu Ottovi v určitý čas jako o svém jediném nástupci. Toto své rozhodnutí ale pod tlakem svých dcer změnil.

Pak už mu zbývali jen jeho zeťové, případně nějaký pracovník ze závodu, či někdo úplně cizí, jako byl později Rostislav Řivnáč. To bychom se ale dostali na tenkou hranici spekulací, faktem zůstává, že o budoucnost Ottova podniku se odehrál tvrdý rodinný boj, který se rozhodně nevedl v rukavičkách a pod jehož pokličku už dnes těžko nahlédneme. Jako zajímavý doklad nám zde může posloužit v Ottově nakladatelství dochované „Vysvětlení budoucímu „ottovskému“ badateli“, jehož autora bohužel neznáme. Byl jím však někdo blízký Jaroslavu Ottovi, neboť v této zprávě obviňuje Ottovy dcery a jejich manžely ze zfalšování Ottovy závěti, která původně ustanovovala jediným dědicem Ottova nakladatelského závodu Jaroslava Ottu.²⁶¹ Protože nám žádné jiné doklady uvedené tvrzení

²⁶⁰ ŽIŽKA, L. K., Já u Ottů (Dvacet let s Janem Ottou), s. 22, LA PNP, fond L. K. Žižka.

²⁶¹ Vysvětlení budoucímu „ottovskému“ badateli b. d., LA PNP, fond Jan Otto; Myslím, že nebude na škodu, když zde ocituji klíčovou část textu: „*Ve své závěti ustanovil nakladatel Jan Otto jediným dědicem svého závodu Jaroslava Vladimíra Ottu, svého jediného, nejmladšího syna. V době nakladatelova úmrtí byly jeho dcery již všechny vdány, a třebaže společensky i existenčně velmi výhodně, nepřály si ony, ani jejich manželé, aby Ottovu jedinému synu připadlo celé dědictví. Podle svědectví dlouholeté rodinné služebné, konající dozor v Ottově úmrtním pokoji, byla v první noci po smrti Jana Otty jeho závěť – uložená v zásuvce nočního stolku – odcizena jeho švagrem Gustavem Kuglerem.; ten ji odcizil s vědomím všech čtyř Ottových dcer a jejich manželů. Spolek těchto osmi osob překoncipoval pak neprodleně znění závěti v tom smyslu, že si Jan Otto přeje, aby se vedení závodu ujala tato osmičlenná rada“, čímž však byl Jaroslav Vladimír Otto z dědického podílu i práce v otcově*

nepotvrzují, je třeba zmíněné „Vysvětlení“ odkázat mezi čiré spekulace, ale přesto ho v obecné rovině považují za zajímavé svědectví, jaké v Ottově rodině zavládly vztahy. Není ani důležité, jestli se tak opravdu stalo, ale to, že někdo vůbec s takovými závažnými obviněními, byť zpětně,²⁶² přišel. To by jen naznačovalo, jaké vzájemné animozity ovládly Ottovu rodinu, jež se stala místem dědických střetů, které firmu jen poškozovaly. Navíc nic nenásvědčuje tomu, že by byly vyvolány nějakými různými koncepcemi v otázce budoucího směřování Ottova podniku. Převládly zde čistě osobní, materiální, zájmy, které měly být skrze nakladatelství naplněny.

Události v Ottově rodině mohou posloužit jako varovné memento, kam až může dojít situace, když úspěšný podnikatel nemá vhodné dědice, kteří by se byli schopni ujmout jeho celoživotního díla. V dědických bojích před a po Ottově smrti tak můžeme vidět prvopočátek úpadku Ottovy firmy, která hrála tak dlouho prim v českém nakladatelském světě.

4. 2 Ottův přístup k nakladatelské činnosti a způsoby propagace

V předcházejících řádcích jsme si představili vývoj Ottova podniku za jeho života s malým výhledem do období po jeho smrti. Nyní bychom si měli stručně představit jeho přístup k nakladatelské činnosti, který nám umožní definovat pozici jeho závodu v nakladatelské obci.

Pokud analyzujeme Ottův nakladatelský program, zjistíme, že se orientoval na veškeré vrstvy obyvatelstva. V péči jeho nakladatelství vycházely jak publikace, které byly určeny pro nenáročného čtenáře, především z nižších sociálních vrstev (např. *Laciná knihovna národní*, humoristický obrázkový týdeník *Paleček*, laciný obrázkový prostonárodní čtrnáctideník *Besedy lidu*, *Knihovna Besed Lidu*, četné kalendáře) tak publikace ambicióznější, které se snažily vystihnout vkus středních, vzdělanějších měšťanských vrstev. Zde např. jmenujme *Salónní bibliothéku*, *Sborník světové poezie*, *Světovou knihovnu*, *Anglickou knihovnu*, *Ruskou knihovnu*, či časopisy *Zlatou Prahu*, *Lumír*, *Osvětu*. Jan Otto také vydával sebrané spisy předních českých autorů (např. Karolíny Světlé, Jakuba Arbesa, Zikmunda Wintra, Jaroslava Vrchlického, Josefa Václava Sládka a především Aloise Jiráka, který byl Ottovým nejprodávanějším a nejvýznamnějším autorem).

nakladatelství zcela vyloučen.“ Zajímavé je i vysvětlení autora, když osvětluje, proč Jaroslav Otto celou záležitost nepředal soudní instanci. Jednak nehodlal poškodit dobré jméno závodu, navíc byl prý v přátelských vztazích se svým švagrem Hugo Boettingerem.

²⁶² Bylo to určitě napsáno po smrti Jaroslava Otty v r. 1942.

V Ottově nakladatelství vycházely také četné vědecké časopisy jako *Atheneum*, *Sborník slovanský*, *Sborník historický*, *Živa*, *Obzor národohospodářský*, či samostatné vědecké práce, a to z filosofie (Masaryk, Durdík), z historie (Goll, Tomek, Rezek), z právní vědy (Randa, Bráf, Kaizl, Jireček), z literárních dějin (Brandes, Zelený, Zoubek), či z matematiky (Studnička). Sem spadá také vrcholné Ottovo dílo, *Ottův slovník naučný*, nebo překlad *Brehmova života zvířat*. Otto vydával také publikace vědecky – populární (*Sbírka spisů filosofických*, *Sbírka přednášek a rozprav*, *Sborník spisů politických a národohospodářských*, *Politická bibliotéka česká*, *Osvěta lidu*).

Ottovou péčí rovněž vyšly četné jazykové slovníky, publikace pro ženy (*Ženská bibliothéka*, *Ženský svět*), pro mládež (*Budečská zahrada*, *Laciná bibliothéka pro mládež*, *Zábavné čtení pro mládež*), pro řemeslníky a dělníky (*Listy Průmyslnické*, *Malice průmyslnická*, *Hlasy řemeslnické*), či pro rolníky (*Pražské hospodářské noviny*). Otto vydal také reprezentační díla národního charakteru (*Národní divadlo*, *Národopisná výstava československá* a souborné dílo *Čechy*), nebo cestopisy (např. E. Holub).²⁶³

Tento přehled zdaleka není kompletním, ale domnívám se, že je dostatečně reprezentativním, aby nám dokázal, že se Jan Otto snažil o univerzální nakladatelský program, jenž byl opravdu zaměřen na veškeré složky české národní společnosti. Ottův program nebyl myšlenkově vyhraněný, nesoustředil se na určitý ideový okruh nebo cíl. Snažil se obsáhnout veškeré literární potřeby českého národa, čímž byl mezi českými nakladateli ojedinělým.²⁶⁴ Např. Vilímkovo nakladatelství se soustředilo na lidové vrstvy a literaturu pro děti a mládež, nakladatelská firma Bursík a Kohout na naukovou literaturu a z ní zejména na lékařské spisy.

Otto tak vyčníval širí svého vydavatelského záběru i velkými ambiciózními projekty (*Ottův slovník naučný*, *Čechy*), což mu zajistilo přední místo mezi českými nakladateli. Ostatně sám v roce 1911 v předmluvě k Jubilejnímu katalogu pravil: „*Od počátku své činnosti měl jsem za přední svůj cíl rozhojnění českého písemnictví, rozšíření české knihy i mezi nejširšími vrstvami našeho národa. Za cílem tímto kráčel jsem a kráčím doposud již po 40 let, těše se z každého úspěchu, kterého se nám podařilo dosíci.*“²⁶⁵ Šíře a zaměření nakladatelského programu tomu odpovídala.

²⁶³ Podrobný přehled Ottových publikací – ŠVEHLA, c. d., s. 74an. ; PRAŽÁK, A., Čtyřicet let Ottova nakladatelství, Zlatá Praha 28, 1911, s. 270 – 274, 287 – 290.

²⁶⁴ THON, J., Nakladatel Jan Laichter, in: HORÁK, J. (ed.), J. Laichter. Život a dílo. Vzpomínky a úvahy, Praha: Svaz českých knihkupců a nakladatelů 1935, s. 18.

²⁶⁵ Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých, kteréž vlastním nákladem vydal Jan Otto 1878 – 1911, Praha: J. Otto 1911.

S růstem závodu a s obsáhlým nakladatelským záběrem souvisela Ottova účast na samotném chodu nakladatelství, která se průběhem doby zmenšovala. Roli zde hrály také významné společenské funkce, které Jan Otto zastával a které mu pochopitelně zabíraly spoustu času. Zatímco na počátku své podnikatelské kariéry vedl sám účetnictví, expedice a redakční práce, později rozdělil nakladatelství na jednotlivá oddělení; jednotlivé edice a časopisy byly řízeny redakcemi, které měly na starosti obsahovou stránku jednotlivých podniků.

Výstižně to vyjádřil sám Jan Otto v dopise sochaři Josefu Mauderovi: „*Byl jsem upozorněn, že jste v časopise „Dílo“ uveřejnil poznámku o Zlaté Praze a Světozoru, v níž ráčíte vytýkati mně nakladateli věci, které se týkají vlastně redakcí těchto časopisů. Víte zajisté, že redaktoři jsou v první řadě zodpovědni za obsah listu a že mně jako nakladateli není vůbec možno vše podrobně sledovati a musím se pro nesčetné práce jiné spoléhati na redakci.*“²⁶⁶ Jan Otto tak na konci svého života zastával funkci jakéhosi nakladatelského manažera, který už neřídil každodenní chod nakladatelství, ale který kontroval, jestli vše běží ve správných intencích. Důležitou funkci přebrali odpovědní pracovníci, kteří tak prováděli Ottovy nakladatelské záměry v praxi.²⁶⁷ Je to pochopitelné, pokud si uvědomíme, jak byl Jan Otto díky svým četným funkcím společensky vytížen.

Ottův nakladatelský program jsme si charakterizovali jako univerzální, orientovaný na všechny společenské vrstvy. Bylo by ale bláhové se domnívat, že veškeré publikace vydané Ottovým nakladatelstvím byly finančně rentabilní. Zejména vědecké časopisy byly velmi silně ztrátové a často brzy zanikly. Slovanský sborník vycházel pouhých šest let (1881 – 1887), aby byl poté zastaven pro nezájem čtenářů.²⁶⁸ Podobný osud postihl Antonínem Rezkem vedený Sborník historický, který vycházel dokonce jen tři roky (1883 – 1886), či Sborník zeměpisný (1886 – 1888).²⁶⁹ Velmi zajímavé je i zjištění, že ztrátovým podnikem byla i „vlajková loď“ Ottova nakladatelství, rodinný časopis Zlatá Praha, která vykazala v roce 1889 ztrátu 5200 zl., v roce 1890 5900 zl. a v roce 1891 5850 zl.²⁷⁰ Z dotyčného přiznání příjmů zjišťujeme, že ztrátovými podniky byly i Pražské hospodářské noviny a Posel z Budče.²⁷¹ Z toho by vyplývalo, že Ottovy časopisy na sebe většinou nevydělávaly.

Důvodů, proč je Jan Otto držel, nebo se je alespoň snažil zachránit, bylo několik. Jednak si byl dobře vědom, že jsou důležitým prostředkem, který umožňuje nakladateli

²⁶⁶ J. Otto J. Mauderovi b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

²⁶⁷ Srov. ŽIŽKA, L. K., Paměti a osudy, Knihkupec a nakladatel 1, č. 42, 20. 10.1939, s. 436; ŽIŽKA, L. K., Jan Otto očima pamětníka, s. 4, LA PNP, fond L. K. Žižka.

²⁶⁸ ŠVEHLA, c. d., s. 232.

²⁶⁹ ŠVEHLA, c. d., s. 233.

²⁷⁰ Přiznání příjmů c. k. berní správě v Praze 4. 3. 1912 (Doklady – podnikové, opis), LA PNP, fond Jan Otto.

²⁷¹ Tamtéž.

navázat se čtenářem stálý, pevný styk, tím ho formovat, působit na jeho literární vkus a připravit tak cestu svému edičnímu programu, což se mu ve výsledku vyplatí.²⁷² Dalším důvodem bylo univerzalistické poslání Ottova nakladatelství, které, i za cenu ztrátových podniků, chtělo oslovit veškeré vrstvy českého národa. Další příčinu bych viděl ve snaze o jakési vyšší kulturní poslání Ottova nakladatelství, které nám podle mého názoru dobře vystihuje Ottův povzdech, kdy si v dopise bratrům Liebscherovým stěžuje na to, že Vilímek otiskuje v konkurenčním podniku *Letem českým světem* jen pouhé fotografie, a přece má asi dvacetkrát větší počet odběratelů než *Čechy*.²⁷³ Vilímkovo *Letem českým světem* bylo úspěšnější, i když se nemohlo rovnat v uměleckém provedení soubornému dílu *Čechy*, na kterém pracovali přední čeští umělci a ilustrace vytvořil Mikoláš Aleš.

V těchto souvislostech bychom měli chápat vydávání vědeckých spisů. Šlo zde o otázku prestiže, určitého lesku nakladatelství, které se snažilo působit jako podporovatel vědeckých aspirací českého národa. Jan Otto si bezpochyby dobře uvědomoval, jaký prospěch může mít z podobných podniků. Proto také vydával *Sborník světové poezie* pod záštitou České akademie věd a umění, i když pro něj zpočátku za nevýhodných podmínek.²⁷⁴ Dalším takovým Ottovým ideálním podnikem bylo vydávání ztrátové Vlčkovy *Osvěty*, jejíž zachování podporovali např. významný politik Karel Matuš, historik Josef Kalousek, bývalý ředitel Národního divadla a spisovatel František Adolf Šubert, či tehdejší ministr orby Albín Bráf, který dokonce žádal v roce 1909 o subvence pro *Osvětu* u tehdejšího ministra vyučování hraběte Stürgkha.²⁷⁵

Hmatatelným výsledkem těchto Ottových snah bylo jeho jmenování knihkupcem c. k. české univerzity v roce 1883, čímž nově vzniklá česká univerzita ocenila Ottovy zásluhy o vědeckou literaturu.²⁷⁶ Stal se „prvním knihkupcem české univerzity, prvním nakladatelem české vědecké literatury“,²⁷⁷ a to přitom měl většinu velkých vědeckých nakladatelských počínů před sebou. Obdrženého ocenění si Jan Otto velmi vážil, proto musel František Kohout, když přebíral jeho knihkupectví v roce 1884, souhlasit s tím, že titul univerzitního knihkupce zůstane Janu Ottovi, přestože ten už žádné knihkupectví nevlastnil.²⁷⁸

Nenechme se ale mýlit, že by Jan Otto sledoval nějaké vyšší vědecké cíle. Sice si uvědomoval výhody, které mu z vydávání vědeckých publikací plynuly, ale na druhou stranu

²⁷² ŠVEHLA, c. d., s. 241.

²⁷³ ŠVEHLA, c. d., s. 105.

²⁷⁴ Srov. ŠVEHLA, c. d., s. 83 – 84.

²⁷⁵ A. Bráf J. Ottovi 31. 10. 1900, LA PNP, fond Jan Otto, A. Bráf J. Ottovi 17. 6. 1910, LA PNP, fond Jan Otto; K. Matuš J. Ottovi 1. 7. 1909; Srov. ŠVEHLA, c. d., s. 227 – 228.

²⁷⁶ Česká univerzita Karlo – Ferdinandova J. Ottovi 1883, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁷⁷ KOLÁŘ, c. d., s. 92.

²⁷⁸ Koncept smlouvy o prodeji knihkupectví F. Kohoutovi b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

byl především podnikatelem. A proto, když „mravní“ zisky plynoucí z těchto podniků mu nebyly schopny vyrovnat finanční nerentabilitu, neváhal zastavit vydávání prodělečných vědeckých časopisů, či provést již zmíněnou výměnu redakce *Naučného slovníku*. Ottovy limity se plně prokázaly ve skutečnosti, že ač majitelem závodu, který kolem sebe soustřeďoval přední umělecké síly české národní společnosti, nevěnoval se mecenášské činnosti, ke které by měl skrze svou společenskou pozici výborné předpoklady. Nevypisoval soutěže, neuděloval ceny, umělce finančně podporoval pouze v případě, když byl o to výslovně požádán, jako např. v roce 1892, kdy pomohl akademickému malíři Augustinu Němejcovi v době finanční tísně částkou 100 zl.²⁷⁹ Jan Otto tak nevyužil potenciál, který měl k dispozici a v tomto ohledu nestimuloval český kulturní život.²⁸⁰

K posilování prestiže Ottova nakladatelství sloužilo obesílání četných výstav vydanými publikacemi, čímž byl propagován náklad. Tato Ottova aktivita plně odpovídala jeho přesvědčení o důležitosti výstav pro průmysl, které vyjádřil během své přednášky na půdě obchodnického spolku Merkur v roce 1873. Otto tehdy při přednášce, jež se zabývala negativními důsledky pro český průmysl a národ plynoucími z rozhodnutí o neobeslání Světové výstavy ve Vídni, mj. prohlásil: „*Průmyslník vida vzory a příklady svého odboru snaží se docíliti výsledku lepších, přemýšlí, přijde snad na myšlénky ještě mnohem praktičtější a takovéto závodění, taková snaha po zdokonalování, povznáší ta která odvětví tak, že v zemích, kde častěji výstavy se pořádají, zejména průmyslové, pokrok patrně se jeví.*“²⁸¹

Své vývody na toto téma²⁸² pak ukončil vyzváním: „*Na výstavách porovnáním utvoří si teprve úsudek, které zboží je lepší, firmy se seznámí. Přiučí se každý. Zdokonalovat. Musíme dokázati, že to není tak zle a až naši průmyslníci budou zároveň dobrými obchodníky, a to musí býti, nechtějí – li zůstat pozadu. Zdokonalovat, aby průmysl český byl ctí národa našeho. Končím přáním, aby kdo jen může hleděl jíti na výstavu – a jsem jist, že pak snadněji pochopí i prospěch i účel lépe než dovedl jsem vyličiti.*“²⁸³

V Ottově národohospodářském uvažování tak výstavy nebyly jen místem, kde mohl podnikatel prezentovat své výrobky, ale byly také prostředkem emancipace českého národního hospodářství. Jan Otto se těmito závěry řídil i v praxi. Podle L. K. Žižky měl Jan Otto od roku 1875 v celkem 45 výstavách své nakladatelské stánky.²⁸⁴ Jen pro ilustraci uvedme ty nejvýznamnější výstavy, kterých se Jan Otto zúčastnil. Byla to výstava českých

²⁷⁹ A. Němejc J. Ottovi 1892 (Ottův přípis), LA PNP, fond Jan Otto.

²⁸⁰ O absenci mecenášské činnosti u Jana Otty viz ŽIŽKA, L. K., Jan Otto očima pamětníka, stroj., s. 10, LA PNP, fond L. K. Žižka; Navíc z dochovaných archiválií i literatury vyplývá, že se jí Jan Otto opravdu nevěnoval.

²⁸¹ Otto, J., O vídeňské výstavě (Pisemný koncept přednášky), LA PNP, fond Jan Otto.

²⁸² Jednalo se o patrně v jiný den konanou přednášku, ale na stejná téma.

²⁸³ Otto, J., Důležitost výstav pro obch. průmysl (pisemný koncept přednášky), LA PNP, fond Jan Otto.

²⁸⁴ ŽIŽKA, L. K., Jan Otto očima pamětníka, s. 10, LA PNP, fond L. K. Žižka.

knih a časopisů v květnu 1878 na Střeleckém ostrově v Praze, kterou lze chápat jako emancipaci českého knihkupeckého a nakladatelského světa vůči německému.²⁸⁵

Jan Otto se na její organizaci podílel jako místopředseda výstavního výboru. V roce 1901 pak přišel s myšlenkou zřídit obdobnou výstavu, která měla zachytit pokrok na poli české literatury a reprodukčního umění za poslední čtvrtstoletí, a tím navázat na první výstavu z roku 1878. Nepodařilo se však najít odpovídající výstavní prostory a ani odezva v knihkupeckém a literárním světě nebyla největší. Výstava, která počítala o s účastí americké emigrace²⁸⁶, se tak neuskutečnila.²⁸⁷

Dále vystavoval na Zemské jubilejní výstavě v roce 1891 (byl vyznamenán čestným diplomem), Národopisné výstavě československé v roce 1895 (byl vyznamenán zlatou medailí), či při jubilejní výstavě Obchodní a živnostenské komory v Praze (obdržel čestné vyznamenání). V zahraničí vystavoval v roce 1892 v Plovdivě (byl vyznamenán čestným diplomem), v roce 1900 na světové výstavě v Paříži (jeho expozice zde získala zlatou medaili), v roce 1906 v Miláně (byl vyznamenán čestným diplomem) a při rakouské výstavě v Londýně (obdržel čestné uznání).²⁸⁸

O tom, jaký význam přikládal Jan Otto těmto oceněním, dokládá jeho přepis na dopise z pražské Obchodní a živnostenské komory, jenž ho informuje o tom, že mu byl zaslán diplom k zlaté medaili, který byl Ottovi propůjčen jako spolupracovníkovi komory porotou Milánské výstavy z roku 1906. Jan Otto na dopis tužkou poznamenal: „*Zprávu do novin, též do našich časopisů*“²⁸⁹ Jan Otto dobře věděl, že znalost této skutečnosti mezi nejširším obyvatelstvem, se promítne ve zvýšené prestiži jeho závodu. Účast na výstavách tak tvořila jeden z pilířů reklamy Ottova závodu a zároveň propagovala českou literaturu a podnikání v zahraničí.

Stejný cíl sledovaly Ottovy dary jím vydaných publikací hlavám nejrůznějších států. V roce 1898 daroval výtisk pamětní publikace o Národopisné výstavě československé černohorskému knížeti Mikulášovi I. (Nikola I. Njegoš).²⁹⁰ Františku Josefu I. daroval všechny svazky *Ottova slovníku naučného* a reprezentativní dílo *Čechy*.²⁹¹ V roce 1906 přijal britský král Eduard VII na přímluvu hraběte Františka Lützowa²⁹² do své kabinetní knihovny

²⁸⁵ F.A. Urbánek J. Ottovi 1. 5. 1878, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁸⁶ Zvláštní oddělení výstavy mělo být věnováno čes. americkému novinářství.

²⁸⁷ Srov. Výstava české literatury, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁸⁸ Seznam vyznamenání ze zúčastněných výstav viz Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých, kteréž vlastním nákladem vydal Jan Otto 1878 – 1911, s. LIII – LIV.

²⁸⁹ Obchodní a živnostenská komora v Praze J. Ottovi 4. 7. 1908 (Ottův přepis), LA PNP, fond Jan Otto.

²⁹⁰ J. Otto Nikola (lovy) Njegoš 20. 1. 1898, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁹¹ ŠVEHLA, J., c. d., s. 195; G. J. Schulz J. Ottovi 12. 1. 1892, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁹² Český šlechtic, historik, spisovatel (1849 – 1916) Byl rakousko – uherský diplomatem v Římě a Londýně 1871 – 1883 a propagátorem české kultury v anglosaském světě.

Ottou darované knihy, mezi nimiž byly převážně zastoupeny české překlady anglické literatury (např. Sládkovy překlady Shakespeara).²⁹³ V roce 1907 vyzval Jana Otta příznivec bulharského národa, spisovatel a advokát Alfréd Rudolf, jestli by nepřispěl svými nejvýznamnějšími vydanými publikacemi k zřízení českého oddělení při soukromé knihovně bulharského knížete Ferdinanda I. Koburského²⁹⁴ Z chystaného úmyslu pro nepříznivé politické poměry sešlo, takže nakonec Jan Otto věnoval bulharskému carovi²⁹⁵ pouze *Ottův slovník naučný*.²⁹⁶

Knížní dary slovanským panovníkům nelze chápat jen jako Ottův pokus zlepšit prestiž a postavení svého nakladatelského závodu, ale také jako projev myšlenky slovanské vzájemnosti, které byl Jan Otto příznivcem. Sám ostatně napsal v dopise redaktorovi Národních listů Josefu Kuffnerovi: „*Chci tím říci, že jsem odedávna nadšeným pracovníkem v tomto směru, pokud ovšem mám k tomu příležitost a skrovné síly mé stačí. Souhlasím s Vámi, že i přes mnohé nezdary třeba pracovali dále, neochabovati dokud nedocílíme čeho si všechno přejeme, sloučiti všechny síly k zmohutnění myšlenky slov. vzájemnosti oproti přívalu německému.*“²⁹⁷

Ve zmiňovaném dopise, který v upravené podobě přetiskl týdeník Máj v roce 1905, uvedl Jan Otto své zásluhy o slovanskou myšlenku. Zmínil, že v jeho nakladatelství byla vydána celá řada slovníků slovanských řečí a četné překlady slovanské literatury, zejména té ruské. Při této příležitosti zmiňme edici *Ruská knihovna*, která vycházela od roku 1888 a obsáhla všechny nejvýznamnější proudy moderní ruské literatury.²⁹⁸ Dále připomněl svou účast při kapitálové expanzi Živnostenské banky do slovanských zemí, která byla českým finančním kapitálem vysvětlována z hlediska slovanské hospodářské vzájemnosti²⁹⁹, a skutečnost, že na Československé akademii obchodní, jež byla založena na jeho popud, probíhá již 35 let výuka ruskému jazyku. Jan Otto také uvažoval o vydání Všeslovanského slovníku³⁰⁰ a o zřízení všeslovanského knihkupectví v Praze, které by z jednotlivých slovanských zemí, hlavně z Ruska, dováželo knihy, hudebniny, obrazy a umělecké předměty

²⁹³ F. hrabě Lützow J. Ottovi 23. 5. 1906, LA PNP, fond Jan Otto; Seznam knih J. Otty darovaných anglickému králi b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

²⁹⁴ Srov. A. Rudolf J. Ottovi 19. 2. 1907, 26. 2. 1907, 8. 3. 1907, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁹⁵ Ferdinand I. byl v letech 1887 – 1908 bulharským knížetem, 1908 – 1918 bulharským carem.

²⁹⁶ Srov. A. Rudolf J. Ottovi 23. 9. 1908, LA PNP, fond Jan Otto; J. Otto A. Rudolfovi (koncept) b. d., LA PNP, fond Jan Otto; V. Šak J. Ottovi 5. 1. 1909, LA PNP, fond Jan Otto.

²⁹⁷ J. Otto J. Kuffnerovi b. d. (koncept), LA PNP, fond Jan Otto.

²⁹⁸ ŠVEHLA, J., c. d., s. 90.

²⁹⁹ HÁJEK, J., Vývoj peněžní a úvěrové soustavy, in: Dějiny hospodářství českých zemí. Od počátku industrializace do konce habsburské monarchie, Praha: Karolinum 2006, s. 355 – 356.

³⁰⁰ J. Otto J. Kuffnerovi b. d. (koncept), LA PNP, fond Jan Otto.

slovanského původu a rozesílalo je by do celého Rakouska.³⁰¹ Tyto plány však zůstaly neuskutečněnými sny.

Ottovy aktivity na tomto poli zapříčinily, že mu byl v roce 1899 černohorským knížetem Mikulášem I. udělen za zásluhy o slovanskou literaturu řád knížete Daniela I., v roce 1907 ruský řád Sv. Stanislava a v roce 1909 velkodůstojnický kříž bulharského řádu „Za občanské zásluhy“ II. třídy.³⁰² Povšimněme si skutečnosti, že poté, co Jan Otto daroval v roce 1898 černohorskému knížeti výtisk Národopisné výstavy československé, následovalo hned příští rok uvedené vyznamenání. To samé se stalo v případě bulharského cara. Těžko dnes dešifrujeme Ottovy skutečné úmysly, které byly patrně kombinací příčin podnikatelských a nacionálních, ale faktem zůstává, že uvedená vyznamenání měla značný vliv na posílení jeho prestiže.

Dobře nám to vystihuje dopis Otakara Boučka, lékaře z Poděbrad, který reflektuje udělení vyznamenání knížetem Mikulášem I. Bouček Ottovi píše: „*Velectěný pane! Český národ pleše nad zaslouženým vyznamenáním, kterého se Vám V.V. pane dostalo od knížete Nikola, já se radujem s ním. Budoucnost je naše! – majíce tolik slovutných mužů mezi které počítáme Vás na prvním místě.*“³⁰³ Že to mělo následně pozitivní vliv na postavení Ottova nakladatelského závodu v rámci existující konkurence, o tom nemůže být pochyb. Účasti na výstavách, dary knih cizím panovníkům a z nich vyplývající vyznamenání byly tak pro Ottův závod specifickým způsobem reklamy, kterému se nemohla vyrovnat žádná dobová nakladatelství. Jan Otto zde bezpochyby těžil z široké sítě kontaktů a ze svého významného postavení, které zastával v rámci české národní společnosti.

Toto zvyšování lesku nakladatelství skrze obdržená (i mezinárodní) vyznamenání bylo samozřejmě doplněno klasickými reklamními postupy jako jsou prospekty, plakátová reklama, inzerce v časopisech, jubilejní katalogy či agitace cestujících Ottova závodu mimo Prahu.³⁰⁴ Ottovy reklamní postupy tak minimálně odpovídaly dobovým standardům, při čemž v možnostech a schopnostech propagovat svůj závod mu nemohl nikdo konkurovat. To jen potvrzovalo výjimečnou pozici jeho závodu v českém nakladatelském světě.

³⁰¹ ŠVEHLA, J., c. d., s. 88.

³⁰² Ottův slovník naučný, 18.díl, s. 990; Ottův slovník naučný, 28.díl (Doplňky), s. 1016.

³⁰³ O. Bouček J. Ottovi b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

³⁰⁴ Srov. ŽIŽKA, L. K., Já u Ottů (Dvacet let s Janem Ottou), LA PNP, fond L. K. Žižka – Žižka se zde převážně věnuje reklamní agitaci Ottova závodu a podílu své osoby na ní.

4. 3 Ottovo působení ve stavovských institucích

Ottovu významnému postavení mezi českými knihkupci a nakladateli odpovídala i jeho činnost v rámci stavovských institucí, která sledovala emancipaci národnostně českého nakladatelského, knihtiskařského a knihkupeckého stavu.³⁰⁵ V roce 1879 stál Jan Otto společně s F. A. Urbánkem a F. Dattlem u vzniku Spolku českých knihkupců a nakladatelů³⁰⁶. Jeho zřízením reagovali na skutečnost, že pražské Grémium knihkupců a nakladatelů³⁰⁷, jež bylo hlavním reprezentačním orgánem knihkupeckého stavu, bylo v německých rukou. Vznikla tak paralelní organizace, která soustřeďovala národnostně české knihkupce a nakladatele, jejichž zájmy hájila.

Prvním starostou spolku se stal Jaroslav Pospíšil, který byl ale spíše reprezentativní osobou, která spolek zaštiťovala navenek.³⁰⁸ Rozhodujícími činiteli ve spolku však byli představitelé mladé knihkupecké a nakladatelské generace. Byli to ostatně vrstevníci³⁰⁹ J. Otto, F. A. Urbánek, F. Dattel, kdo byli autory spolkových stanov. J. Otto se stal místopředsedou³¹⁰, čímž ve světle našich znalostí o Jaroslavu Pospíšilovi zastával nejvýznamnější funkci ve spolku.

V roce 1881 se Spolek českých knihkupců a nakladatelů podílel na svolání „Ve prospěch českého čtení“, jímž vyzývali českou národní společnost k četbě českých knih a časopisů.³¹¹ Největšího úspěchu dosáhli Jan Otto a jeho kolegové ve svých emancipačních snahách v roce 1887, kdy se jim podařilo získat českou většinu v pražském Grémiu knihkupců a nakladatelů. Bylo to umožněno změnou stanov, když byly jako členové grémia přizvány i firmy z pražských předměstí, které byly většinou české.³¹² S definitivní platností se tak pražské Grémium knihkupců a nakladatelů po 71 letech od svého založení ocitlo v českých rukou, které už neopustilo. Byl to velký úspěch, neboť tím Němci přišli o svou dosavadní klíčovou organizaci, jež byla jejich opěrným bodem.

³⁰⁵ K daní problematice zejména KRÁLOVEC, K., Třicet let spolku českých knihkupců a nakladatelů 1879 – 1909, Praha: Spolek českých knihkupců a nakladatelů 1909 a HOVORKA, J. M., Dějiny gremia knihkupcův a nakladatelů pražských, Praha: Grémium knihkupců a nakladatelů 1921.

³⁰⁶ Profesionální organizace založená r. 1879, jež sdružovala knihkupce, nakladatele, antikváře a obchodníky s hudebninami.

³⁰⁷ Založeno na základě knihkupeckého patentu a řádu z r. 1806.

³⁰⁸ Kniha a národ: 1879 – 1939, zvl. číslo časopisu Knihkupec a nakladatel, Praha: Svaz českých knihkupců a nakladatelů 1939, s. 44.

³⁰⁹ J. Otto se narodil v roce 1841, F. A. Urbánek a F. Dattel v roce 1842.

³¹⁰ Spolkové funkce viz Přehled správních výborů v uplynulém třicetiletí in: KRÁLOVEC, K., c. d., na konci knihy.

³¹¹ Srov. Ve prospěch českého čtení in: Kniha a národ 1879 – 1939, s. 8 – 9.

³¹² HOVORKA, J. M., c. d., s. 110.

Nám to může signalizovat celkový vzestup národnostně českého nakladatelského a knihkupeckého světa, který byl umožněn poptávkou po českých publikacích ze strany veřejnosti. „Pád“ německého grémia tak byl organickou součástí české kulturní a hospodářské emancipace, jíž byl Jan Otto aktivním účastníkem, a to nejen v oblasti nakladatelského a knihkupeckého podnikání.

Mezi další Ottovy významné kroky ve prospěch vlastního stavu patřila skutečnost, že v roce 1882 společně s A. Reinwartem a s A. Řivnácem založili první český odborný časopis knihkupecký „*Oznamovatel*“, jenž vycházel po dobu devíti let.³¹³ V roce 1893 byl z návrhu Jana Otty nahrazen novým odborným listem, který byl nazván „*Knihkupecký oznamovatel*“ a jehož úkolem bylo přinášet československou bibliografii a zprávy i články o všech otázkách knihkupeckého a nakladatelského stavu.³¹⁴

V letech 1900 – 1901 byl Jan Otto starostou Spolku českých knihkupců a nakladatelů, při čemž za jeho vedení došlo k oživení do té doby stagnující spolkové činnosti. Byly vyřešeny palčivé stavovské otázky, např. byla uzavřena dohoda mezi nakladateli učebnic a kalendářů s knihkupci či byl obeslán sjezd rakouských knihkupců ve Vídni. Během Ottova předsednictví došlo k četným účastem na knižních výstavách, což je pochopitelné, pokud si připomeneme jeho pozitivní vztah k výstavnictví obecně. Česká knižní expozice se objevila na lipské výstavě knižního průmyslu, pařížské světové výstavě či na výstavě Tovarýšstva přenosných výstav uměleckých v Petrohradě.³¹⁵ Za neúspěch pak můžeme považovat již zmiňovaný nezdařený pokus uspořádat výstavu české literatury a reprodukčního umění. Celkově však činnost spolku za Ottova předsednictví byla „*bohatá a rozvíjela se všemi směry k prospěchu celého stavu.*“³¹⁶

Myslím, že bychom si měli povšimnout, že Jan Otto za svého života stál v čele Spolku českých knihkupců a nakladatelů pouze tento rok a to i přesto, že byl jedním z iniciátorů jeho zřízení a bezpochyby nejvýznamnější národnostně český nakladatel té doby. Důvody bych hledal v celkové Ottově společenské vytiženosti, která mu znemožňovala věnovat se řádně práci v této organizaci, jak by asi bylo vhodné. Přesto Jan Otto byl u všeho významného, co se v této době v nakladatelském a knihkupeckém světě událo. Byl předsedou výkonného výboru, který měl na starost zhotovení pomníku Daniela Adama z Veleslavína. Ten byl odhalen v roce 1902.³¹⁷ Hlavně se ale Jan Otto podílel na vypracování jednotlivých verzí Jednacího řádu knihkupců a nakladatelů a Ustanovení o styku s obecnstvem pro český

³¹³ HOVORKA, J. M., c. d., s. 122.

³¹⁴ ŠVEHLA, c. d., s. 267.

³¹⁵ KRÁLOVEC, K., c. d., s. 26 – 27.

³¹⁶ KRÁLOVEC, K., c. d., s. 26.

³¹⁷ Srov. HOVORKA, J. M., c. d., s. 152 – 154.

knihkupecký obchod, které definovaly závazná pravidla, jimiž se musely české firmy v nakladatelském a knihkupeckém podnikání řídit.³¹⁸

Byl také po dobu deseti let starostou Grémia knihtiskařů a písmolijců, kde si zajistil velké zásluhy o zřízení typografické školy, která měla podle Ottových představ vyprodukovat nedostatkové odborné síly, které by se uplatnily v řídicích funkcích v knihtiskárnách.³¹⁹ V roce 1908 pak předsedal prvnímu sjezdu českých knihkupců a nakladatelů, kde byly vyřešeny četné problémy, které tížily knihkupecký a nakladatelský stav.³²⁰ Myslím, že to jen potvrzuje, jaké významné postavení zastával Jan Otto v rámci českého nakladatelského a knihkupeckého světa, na jehož posílení se podílel i tím, že jeho závod byl místem, kde sbírala první profesní zkušenosti celá řada budoucích knihkupců a nakladatelů (např. Jan Laichter, František Borový, František Kohout, Václav Petr).³²¹ Tohoto postavení dosáhl díky své úspěšné podnikatelské kariéře a díky svým aktivitám ve prospěch národnostně českého nakladatelského a knihkupeckého stavu, mezi jehož čelní reprezentanty od počátku své nakladatelské činnosti patřil.

4. 4 Shrnutí

Pokud bychom se měli na závěr zamyslet nad Ottovo podnikatelským působením, je na místě říci, že bylo bezpochyby úspěšné. Bohužel ho trochu devaluje skutečnost, že nebyl schopen zajistit svému podniku budoucnost i po své smrti, i když tady větší část viny padá na jeho potomky, kteří upřednostnili své sobecké zájmy před zájmy celého podniku. Jan Otto v plné míře využil výhodné předpoklady, které mu plynuly z jeho sňatku s Miladou Pospíšilovou. Sňatek s dcerou Jaroslava Pospíšila nepřinesl Janu Ottovi pouze zisk knihtiskárny, ale skutečnost, že stal součástí rodiny, jež měla v oblasti knihkupeckého a nakladatelského podnikání dlouhou tradici. Tento fakt umožnil Ottovi legitimizovat svůj vstup do nakladatelského podnikání, navíc mohl využívat četné sociální sítě, které se k rodině Pospíšilů vázaly.

Byla by ale chyba zužovat podnikatelský úspěch Jana Otty pouze na tuto stránku. Roli hrály i jiné faktory. Jednak to byla Ottova bohatá veřejná činnost ve prospěch českého národa, která měla pozitivní dopad na výši jeho symbolického kapitálu, což se následně příznivě

³¹⁸ Srov. HOVORKA, J. M., c. d., s. 163 – 166.

³¹⁹ ŠVEHLA, J., c. d., s. 260.

³²⁰ Srov. KRÁLOVEC, K., c. d., s. 37 – 41.

³²¹ Srov. ŠVEHLA, c. d., s. 58.

promítlo i v jeho podnikatelské činnosti. Navíc jeho nakladatelský profil byl v porovnání s tehdejší konkurencí mimořádný. Jan Otto se snažil svými publikacemi oslovit všechny společenské vrstvy českého národa. Vydával i publikace vědeckého charakteru, které se snažily vyvolat v očích veřejnosti pocit, že Ottovo nakladatelství podporuje vzrůstající se českou vědu. I přes limity, které jsme si vysvětlili, bylo toto úsilí korunováno úspěchem, když byl Jan Otto v roce 1883 jmenován knihkupcem c. k. české univerzity v roce 1883. Do této kategorie spadá i vydávání *Ottova slovníku naučného*, který se stal nejambicióznějším projektem Ottovy podnikatelské kariéry.

I tato skutečnost odlišovala Jana Ottu od jeho nakladatelských konkurentů, když neváhal riskovat značný finanční neúspěch a ztrátu podnikatelského jména, jež mu vážně hrozily. Ale právě tato odvaha riskovat odlišuje výjimečné podnikatele od těch „průměrných“. Že se Ottovi jeho odvaha vyplatila, o tom není pochyb. Slovník naučný se stal symbolem jeho nakladatelské činnosti a ještě ve své závěti konstatoval, že *velikou cenu pro své dědice má Ottův Slovník naučný a ponese při dobrém vedení a dalším vydávání značný zisk. Přeji si aby se největšímu podniku mému věnovala všechna péče, aby i na dále zůstal s mým jménem spojen, totiž aby se titul „Ottův Sl. [slovník – S. H.] Naučný“ neměnil a tím památka na jeho zakladatele se udržela i na doby pozdější.*³²² Domnívám se, že těmito řádky Jan Otto krásně vystihl význam *Ottova slovníku naučného* pro svůj závod. Navíc z této části jeho závěti vyzařuje pocit hrdosti nad svým vrcholným nakladatelským podnikem, který bezpochyby vztahoval na své celoživotní dílo.

K posilování prestiže nakladatelství sloužily i Ottovy reklamní postupy, jako byla účast na výstavách a dary jím vydaných publikací panovníkům cizích států. Jan Otto tím nepropagoval pouze českou literaturu, ale předně svůj závod, který se tak dostal i do určitého povědomí v zahraničí, čemuž se Ottovi žádný z jeho konkurentů nemohl v žádném případě rovnat. V této kapitole byla také analyzována Ottova účast v stavovských institucích, kde se významnou měrou podílel na emancipování národnostně českého knihkupeckého a nakladatelského stavu na úkor německého, což konvenovalo s jeho celkovým veřejným působením. Jan Otto tak nebyl jen pouhým nakladatelským podnikatelem, ale výrazným představitelem celého stavu, jehož organizační struktury pomáhal vytvořit. Byl nazýván českým Brockhausem³²³ či novodobým Veleslavínem.³²⁴ Myslím, že to jen dokazuje, jakou výjimečnou pozici si Jan Otto dokázal v nakladatelském světě vydobýt.

³²² Ottova poslední vůle 8. 1. 1913, 12. 6. 1915, LA PNP, fond Jan Otto.

³²³ HOVORKA, J. M., c. d., s. 98.

³²⁴ BOROVSKEÝ, F., O velkém nakladateli, Lidové noviny 5. 12. 1926.

5. Jan Otto jako manažer v peněžních institucích a národohospodářských podnicích

Jan Otto se začal angažovat v peněžním sektoru už od 70. let, když se v roce 1874 stal členem revidujícího výboru Živnostenské banky³²⁵, nejstarší a největší národnostně české obchodní banky. Jan Otto se v té funkci bezpochyby osvědčil, neboť již v roce 1875 se stal členem správní rady. Tuto funkci zastával až do své smrti v roce 1916. Postupně se vypracoval mezi nejvýznamnější funkcionáře Živnostenské banky. V letech 1880 – 1907 byl místopředsedou správní rady a v letech 1907 – 1916 jejím předsedou. Postavil se tak do čela této významné finanční instituce, která před první světovou válkou patřila mezi jedenáct největších bank v Rakousku – Uhersku.

Zmiňovanými funkcemi ale Ottova činnost v rámci Živnostenské banky nekončila. V roce 1899 byl zvolen členem představenstva nově zřízené vídeňské filiálky (1898)³²⁶, jež byla zřízena proto, aby zastupovala zájmy Živnostenské banky ve Vídni a aby navázala kapitálové spojení s jihoslovanskými zeměmi.³²⁷ Vídeňská filiálka se stala základnou nebyvalé teritoriální expanze Živnostenské banky v patnáctiletí před začátkem první světové války přičemž Jan Otto se na tomto pronikání národnostně českého kapitálu výrazným způsobem podílel. Stál u zrodu prvního dceřiného ústavu Živnostenské banky – *Ljubljanska kreditna banka* (založena r. 1900), když řídil v Lublani část jednání, které vedly k zřízení této bankovní afilace. Nadále pak v tomto ústavu hájil zájmy Živnostenské banky jako člen správní rady.³²⁸ V roce 1909 byl Jan Otto zvolen předsedou správní rady nově konstituované Chorvatské zemské banky v Osijeku³²⁹ (*Hrvatska zemaljska banka*) a v roce 1912 nahradil na témže postu v Zemské průmyslové bance v Budapešti (*Országos iparbank*) odstoupivšího E. Schönborna – Buchheima.³³⁰

V zastoupení Živnostenské banky se také stal členem správních rad několika přidružených podniků. Před začátkem první světové války byl Otto místopředsedou správní rady „Elektrotechnické akciové společnosti dříve Kolben a spol.“ ve Vysočanech, členem správní rady „Západočeských továren kaolinových a šamotových“ v Horní Bříze, členem

³²⁵ Ottovy funkce v Živnostenské bance viz Živnostenská banka v Praze 1869 – 1918, s. 69 – 71.

³²⁶ Živnostenská banka J. Ottovi 3. 11. 1899, LA PNP, fond Jan Otto.

³²⁷ Ottův koncept o vídeňské filiálce ŽB b. d., LA PNP, fond Jan Otto.

³²⁸ NEČAS, C., Na prahu české kapitálové expanze: Rozpínavost českého bankovního kapitálu ve střední, jihovýchodní a východní Evropě v období rakousko – uherského imperialismu, Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1987, s. 46.

³²⁹ NEČAS, C., Na prahu české kapitálové expanze, s. 58.

³³⁰ NEČAS, C., Na prahu české kapitálové expanze, s. 57.

správní rady „První české akciové společnosti pro raffinování cukru“ v Praze, místopředsedou správní rady „České obchodní společnosti“ v Praze, členem správní rady „Vltavského mlýnu bratří Poláků“, papírny v Loučovicích, či předsedou správní rady „Moldavie“, akciové pojišťovny v Praze, jež byla založena roku 1912 z podnětu Živnostenské banky.³³¹ Z vrcholných představitelů Živnostenské banky předstihl Ottu v počtu držení mandátů správních radů pouze Josef Špitálský, ředitel filiálky ve Vídni a od roku 1911 současně náměstek vrchního ředitele pražské centrály.³³²

Z dochovaných dokumentů dále vyplývá, že Jan Otto působil v dalších peněžních ústavech a průmyslových podnicích.³³³ Prostřednictvím Živnostenské banky se angažoval v cukrovarnictví, když byl členem exekutivního komitétu cukrovaru v Dolním Bousově a členem správní rady „České společnosti pro průmysl cukerní“ v Praze (do r. 1891). Dále byl např. členem ředitelství pojišťovny „Praha“, spolek kapitály a důchody vzájemně pojišťující, členem ředitelství penzijního fondu „Praha“, členem Prvního českého c. k. privátního ústavu ku vzájemnému pojištění proti škodám z ohně a krupobití nebo revizorem účtů „Slavie“, vzájemně pojišťovací banky. Dále Jan Otto působil v První občanské záložně pražské, jež patřila k největším českým záložnám.³³⁴ Neměli bychom také zapomenout na skutečnost, že Jan Otto byl přisedící c. k. obchodního soudu a od roku 1900 cenzorem pražské pobočky Rakousko – uherské banky.

V roce 1901 poskytl Jan Otto Rudolfu L. Hudlickému, jenž se oženil s jeho neteří Miladou Vackovou, finanční podporu ve výši 7800 K na zařízení kujné hutě v prostorách mlýnu a hamru v Hrádku u Rokycan, jež Hudlický zakoupil v roce 1900 od manželů Pechových. Otto dále vstoupil do Hudlického podniku jako tichý společník a nadále se angažoval, jak dokládají četné dokumenty v Ottově pozůstalosti, v Hudlického podnikání.³³⁵ Hudlický z vděčnosti Ottovi pojmenoval svou novou huť jako Kujná huť „Otto“.³³⁶

³³¹ Tyto Ottovy funkce viz Compass, Finanzielles Jahrbuch für Österreich – Ungarn, Jg. 47 für das Jahr 1914, Wien 1913, Bd. III, s. 333.

³³² JINDRA, Z., Správní radové pražských akciových bank – jejich počet, struktura a vliv (analytická sonda dle stavu v roce 1912), in: KUBŮ, E., ŠOUŠA, J., Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století, Praha: Dokořan 2008, s. 76.

³³³ Viz ŠVEHLA, J., c. d., s. 256 a nejrůznější dochované dokumenty z Ottova osobního archivu.

³³⁴ SCHREYER, J., Dějiny svépomocných záložen českých, Praha: Jednota záložen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1891, s. 302 – 303, OSN uvádí to, že Jan Otto byl činný v První občanské záložně, že se jedná o tu pražskou jsem zjistil díky práci Schreyera.

³³⁵ R. L. Hudlický J. Ottovi (Smlouva) 24. 2. 1901, LA PNP, fond Jan Otto; Ottova pozůstalost obsahuje velký počet dopisů a jiných dokumentů, jež reflektují Hudlického podnikání a Ottovu roli v ní. Hudlického rodina se postupně díky neúspěchům v podnikání dostala do těžkých existenčních problémů a často Ottu žádala o finanční výpomoc a o pomoc na základě jeho rozvětvených kontaktů. Myslím, že by tato problematika stála za širší zpracování.

³³⁶ MYŠKA, M. a kol., c. d., s. 188.

Myslím, že zde uvedené Ottovy funkce nás opravňují učinit závěr, že Jan Otto byl výrazným představitelem peněžního a hospodářského života (nejen) v českých zemích v závěru 19. a na počátku 20. století. Ottovy aktivity na tomto poli došly uznání v roce 1910, kdy byl zvolen předsedou III. odboru (pro obchod a bankovníctví) Národohospodářského ústavu při České akademii v Praze.³³⁷ V roce 1912 byl pak zvolen viceprezidentem tohoto ústavu. Domnívám se, že Jana Otta můžeme zařadit bez jakéhokoliv váhání mezi čelní představitele tehdejší bankovní elity v Praze.³³⁸

Zde prezentovaný přehled Ottových funkcí je bezpochyby mimořádný. Měli bychom si ale odpovědět na klíčovou otázku, jaké faktory vedly k tomu, že Jan Otto zastával významné manažerské funkce v peněžních institucích? Přičemž dokonce byl po dobu devíti let prezidentem nejvýznamnějšího národnostně českého peněžního ústavu, Živnostenské banky. Vždyť navštěvoval pouhou nedělní obchodní školu a tím pádem nemohl mít odpovídající odborné vzdělání v oblasti peněžnictví, jakým bylo v té době např. studium hospodářství na pražské právnické fakultě.³³⁹ Na druhou stranu měl ale Otto za sebou kvalitní praxi a zdá se, že se mu v průběhu života podařilo získat poměrně dostačující jazykové vybavení, jehož nedostatek byl jednou ze slabin českých finančních manažerů – podle Švehly ovládal dobře obligátní němčinu a byl schopen se domluvit i francouzsky a italsky.³⁴⁰

Myslím ale, že k obdivuhodnému Ottově angažmá v Živnostenské bance a v dalších peněžních institucích vedly tři základní faktory. Tím prvním byla skutečnost, že Jan Otto jako držitel značného symbolického kapitálu a jako člověk, který díky svému rozsáhlému veřejnému působení požíval značné důvěry a úcty ze strany české národní společnosti, dodával zmiňovaným ústavům prestiž. Jan Otto svou činností národní společnost spojoval, nikoliv rozděloval, a to hrálo svou roli. Druhým důvodem a pro Živnostenskou banku symptomatickým byla Ottovo členství, i když neventilované, v mladočeské straně. Třetí a nejdůležitější důvod je pak přímo spjat s jeho úspěšnou podnikatelskou činností a jeho významným postavením v hospodářském životě země.

Krásně to vyjádřil Ignát Herrmann, když napsal: „*V oněch dobách vidali jsme šéfa svého Otta pravidlem toliko v hodinách dopoledních v závodě – odpůldne býval tam skoro jen hostem. Neboť již tehda pochopiv význam rozkvétajících podniků obchodních a peněžních, účastnil se všady, kde ho bylo třeba a Otta mohli všude potřebovati. Tak byl buď výborem,*

³³⁷ Prezidium Národohospodářského ústavu J. Ottovi 16. 3. 1910, LA PNP, fond Jan Otto.

³³⁸ Srov. JINDRA, Z., Správní radové pražských akciových bank, s. 108.

³³⁹ Srov. KUBŮ, E., ŠOUŠA, J., České (Československé) finanční elity v evropském kontextu. Komparace domácích a evropských finančních elit – cesta k poznání jejich původu, zrání, mentality, místa v národní společnosti a na mezinárodní scéně, in: ŠTAIF, J. (ed.), Moderní podnikatelské elity. Metody a perspektivy bádání, Praha: Dokořán 2007, s. 50 – 51.

³⁴⁰ ŠVEHLA, J., c. d., s. 29.

*bud' správním radou nebo předsedou v záložně, v bance i jinde. Řeklo – li se: je v tom Otto – bylo to jako zárukou dobrého vedení, spolehlivé správy – a zas naopak Otto získával nových, víc a více se rozvětvlujících známostí, pro tiskárnu zákazníků, pro podnik úvěru. Ne – li denně, ob den jistě měl nějakou schůzi tu neb onde a do vlastní písárny vracival se k večeru a pracoval zas tu o vlastních věceh.*³⁴¹

Vidíme tedy, že to byla úspěšná podnikatelská kariéra, která Jana Ottu delegovala do vysokých manažerských funkcích v peněžních a národohospodářských institucích. V očích české národní veřejnosti vyvolával Jan Otto pocit důvěryhodnosti, serióznosti a dobrého vedení. Tento pocit se pak pochopitelně přenášel na ty instituce, v jejichž čele stál. Ty byly vnímány jako mnohem důvěryhodnější díky tomu, že v nich Jan Otto, nebo osobnosti podobného významu, působili. Jan Otto tak byl jako člověk, jehož nakladatelský závod prosperoval a těšil se dobrému vedení, symbolem jistoty, že i v těchto peněžních institucích, v nichž působil, poběží vše dobře jako v případě jeho vlastního podniku.

Podobně podmíněno bylo Ottovo časté působení ve funkci revizora účtů. Tuto funkci zastával např. ve Svatoboru³⁴², v „Slavii“, vzájemně pojišťovací bance, či v Muzeu království českého. Bylo to pochopitelné. Skutečnost, že za správnost vedeného účetnictví se zaručil Jan Otto, signalizovalo v očích široké veřejnosti, že hospodaření s penězi je v těchto institucích v pořádku.

Ottovo působení v čele peněžních a národohospodářských institucí bychom tak měli chápat z hlediska jeho postavení v tehdejší společnosti, kdy byl vnímán jako osoba veskrze důvěryhodná, jako záruka dobré správy, jako člověk, který se neangažuje v dobových zápasech. Musíme ho vysvětlovat z hlediska mentálního, když pouhá Ottova přítomnost v čele peněžních institucí měla v české národní veřejnosti vyvolat zmiňované pozitivní pocity, které zvyšovaly ústavu důvěryhodnost a tím byla pochopitelně lákána klientela. Nebyla to tedy jeho odborná kvalifikace, ale především jeho špičkový profesní výkon, z něhož vyplýval značný podnikatelský úspěch, který ho delegoval do čela těchto institucí.

Musíme si také uvědomit, že se jednalo o oboustranně výhodnou záležitost. Nejen instituce, ve kterých Otto působil, měly z jeho přítomnosti prospěch, ale pro samotného Jana Ottu přinášela tato jeho angažovanost četné výhody. Ostatně to už naznačil námi citovaný Ignát Herrmann. Jan Otto si budoval četné kontakty do peněžního světa, podílel se na rozhodovacích procesech v těchto institucích, měl zvýhodněný přístup k peněžnímu úvěru. Už jsme si také řekli, že tyto instituce využíval k posilování mladočeského vlivu v peněžní a hospodářské oblasti. To mu pochopitelně vyneslo vděk mladočeských politiků, kteří ho

³⁴¹ KOLÁŘ, c. d., s. 91.

³⁴² Spolek založený v roce 1862 na podporu českých spisovatelů.

neváhali podporovat při jiné příležitosti (např. při jeho kandidatuře do panské sněmovny). Všechny tyto zmiňované okolnosti mu přinášely značné kvalitativní výhody oproti jeho konkurentům při jeho podnikatelské činnosti.

Ti byli v řadě případů odkázáni na jeho pomoc a intervenci. Příkladem nám tu může posloužit nakladatel a knihkupec a nakladatel Jan Laichter, který v lednu 1909 Ottovi děkoval za to, že jeho *žádost o úvěr u Živn. [Živnostenské – S. H.] banky byla během jediného dne vyřízena; za tuto vzácnou ochotu a plnou důvěru Vám děkuji co nejsrdečněji a ubezpečuji, že se nijak neprohřeším.*³⁴³ Podobné Ottovy laskavosti nepochybně zvyšovaly prestiž mezi jeho nakladatelskými konkurenty, kteří mu byli v řadě případů zavázáni. A pokud ne, tak se s Ottou patrně snažili dobře vycházet, neboť nemohli tušit, jestli v budoucnu nebudou potřebovat jeho rozvětvené kontakty do finančního a politického světa. Je pak docela pravděpodobné, že Ottovi ustoupili v některé nakladatelské záležitosti. Můžeme tedy tuto problematiku uzavřít s tvrzením, že Ottovo působení v manažerských funkcích v institucích peněžního a národohospodářského charakteru mu přinášelo značné výhody při jeho podnikatelské činnosti.

Závěrem můžeme konstatovat, že to byla převážně úspěšná podnikatelská kariéra a z ní vyplývající Ottův obraz seriózního podnikatele, který je zárukou kvalitní správy, jež ho delegovaly do čela peněžních a národohospodářských institucí. Roli také hrála Ottova příslušnost k tehdejším společenským elitám, což s sebou přinášelo značnou míru prestiže pro ty instituce, ve kterých působil. Také jsme došli k závěru, že Ottovo manažerské působení v těchto s sebou zpětně přinášelo značné výhody pro jeho podnikatelskou činnost, což jen upevňovalo jeho pozici v rámci nakladatelského světa.

³⁴³ J. Laichter J. Ottovi 29. 1. 1909, LA PNP, fond Jan Otto.

6. Ottův sociální vzestup, otázka jeho identity a životní styl

Poté, co byla široce představena Ottova podnikatelská, politická, kulturní a veřejná činnost, jejichž prostřednictvím výrazným způsobem utvářel podobu české společnosti v druhé polovině a na počátku 20. století, měli bychom závěrem shrnout nejdůležitější faktory, které Janu Ottovi umožnily zaujmout místo mezi dobovými společenskými elitami.

Klíčové v tomto ohledu považují období do roku 1871, kdy se Jan Otto stal majitelem vlastního nakladatelského závodu a zahájil samostatnou podnikatelskou kariéru, neboť během tohoto období dokázal kompenzovat a překonat obtíže a limity, jež vyplývaly z jeho sociálního původu, a dokázal se etablovat do české národní společnosti, v níž už v této době zaujal významné místo. Podařilo se mu získat základní sumu ekonomického, kulturního, sociálního a symbolického kapitálu, která mu umožnila změnu sociálního statusu, když pronikl z nižší střední třídy mezi příslušníky vyšší společenské třídy.

Ottův proces etablování do české národní společnosti probíhal po mém soudu ve třech základních rovinách. Jednak se mu podařilo během jeho působení v knihtiskárně bratří Grégrů získat základní dovednosti a znalosti nutné pro řízení tiskárny a nakladatelského závodu, kterým doplnil své předcházející praktické a nedostatečné teoretické vzdělání. Zaměstnání u bratří Grégrů se tak stalo Ottovi zprostředkovatelem nakladatelského „know – how“, k němuž se jako člověk, jenž nepocházel z příslušného podnikatelského prostředí, neměl jinak šanci dopracovat. Nebylo mu jen zdrojem kulturního, ale i ekonomického a sociálního kapitálu.

K tomuto kulturnímu etablování se musí připočítat jeho široká spolková, veřejná a politická činnost, která ho etablovala v české národní společnosti nejen společensky, ale i nacionálně, zajistila mu „jméno“, napomohla k vytvoření osobních a přátelských kontaktů s vlivnými představiteli českého kulturního, politického a hospodářského života. Díky ní získal značný sociální a symbolický kapitál. Je důležité si uvědomit, že právě v tomto období Jan Otto vytvořil základní sociální kontakty a sítě, z nichž profitoval po celý zbytek svého života.

Třetí rovinou byl jeho sňatek s Miladou Pospíšilovou, jímž Jan Otto legitimizoval svůj pozdější vstup do nakladatelského podnikání a překonal své handicap vyplývající ze sociálního původu a neodpovídajícího vzdělání v oboru knihtiskařském, nakladatelském a knihkupeckém, na které se tak později snažil neupozorňovat. I uzavřené manželství bylo Ottovi zdrojem všech zmíněných typů kapitálů.

Jan Otto si už za tuto krátkou dobu dokázal vybudovat vlivnou společenskou pozici. O tom svědčí dopis jeho dlouholetého přítele, venkovského učitele Karla Mollendy, z 30. srpna 1870, který žádá Ottu o laskavost, aby mu svým vlivem pomohl k získání učitelského místa v Praze. Mollenda prosí Ottu o intervenci u městské rady, která vypsalala dotyčné místo, slovy „...*Vaše známosti a osobní přátelství s pány v jichž moci obsazení místa toho jest zmohou zajisté více než jakékoliv sebe lepší vysvědčení!*“³⁴⁴

Karel Mollenda sice místo neobdržel³⁴⁵, jak vyplývá z jeho dalších dopisů adresovaných Janu Ottovi, ale tato krátká ukázka nám přesto potvrzuje, že Jan Otto na přelomu šedesátých a sedmdesátých let, tedy těsně předtím než zahájil vlastní podnikatelské působení, požíval již značné vážnosti a prestiže v pražské společnosti. Dokázal si vybudovat významnou společenskou pozici, již dokázal v průběhu let ještě značně posílit.

Ottův proces sociální vzestupu bychom měli především chápat v souvislosti s charakterem jeho podnikatelské a veřejné činnosti, jež byla motivována službou svému národu, o jehož kulturní a hospodářské povznesení se Jan Otto velmi zasloužil. Skutečnost, že mu byla zdrojem značných finančních prostředků, je zajisté velmi důležitá, ale za mnohem důležitější považují okolnost, jakým způsobem bylo toto Ottovo působení vnímáno ze strany společnosti.

Tato jeho činnost byla totiž českou společností velmi ceněna, nahlížena jako legitimní, což s sebou přinášelo značné množství symbolického kapitálu, potažmo společenského respektu a uznání. Jen pro ilustraci si uveďme citaci z dopisu inženýra Karla Fischera z roku 1901, v němž přál Ottovi k 60. narozeninám: „*Co pro literaturu naši Jste vykonal, zůstane navždy zlatým písmem v kulturních dějinách národa zapsáno, rovněž i to, čím obchodní akademie, toto vlastní dílo Vaše, ku vzdělání obchodního dorostu přispěla, a celá ta dlouhá řada skutků ostatních, jimiž Jste bez okázalosti svou hřivnou vydatně přispěl k dobru národa (sic!).*“³⁴⁶

Je tedy zřejmé, že Ottovo široké celoživotní dílo ve prospěch svého národa, a to zejména jeho úspěšné nakladatelské podnikání, bylo tou nejdůležitější příčinou, která Ottovi umožnila zaujmout místo mezi dobovými národními společenskými elitami, což nám potvrzuje Ottovo zařazení do reprezentativní publikace Vilímkova *Národního alba*, jež

³⁴⁴ K. Mollenda J. Ottovi 30. 8. 1870, LA PNP, fond Jan Otto.

³⁴⁵ O tom, proč se tak stalo, je možné jen spekulovat. Roli určitě hrála velká konkurence, možná lepší kvalifikace jiných kandidátů, za kterými zřejmě stáli také „mocní“ přímluvci. Otázkou je také, jak až daleko se Jan Otto v Mollendově věci angažoval.

³⁴⁶ K. Fischer J. Ottovi 18. 11. 1901, LA PNP, fond Jan Otto.

obsahuje právě představitele české národní elity, tak jak byli vnímáni na přelomu 19. a 20. století.³⁴⁷

Domnívám se, že Ottův proces sociálního vzestupu byl dokončen počátkem 20. století, kdy se dočkal celé řady významných oficiálních vyznamenání a hodností. Rámují ho tři základní data - 1907, kdy se stal prezidentem nejvýznamnějšího nacionálně českého finančního ústavu, Živnostenské banky; 1908, kdy dokončil vydávání *Ottova slovníku naučného*, svého nejvýznamnějšího nakladatelského počínu, který neměl předtím, ani potom v českých zemích obdoby, a rok 1912, kdy byl povolán za člena panské sněmovny.

Jan Otto se zařadil mezi podnikatelskou, bankovní, ale i politickou elitu tehdejší monarchie a svým vlivem zasahoval do rozličných společenských polí. V této souvislosti nám vyvstává před očima otázka Ottovy identity a jeho sounáležitosti se společenskými institucemi, ve kterých se angažoval. Je nepochybné, že ze strany společnosti byl vnímán především jako nakladatel, jako majitel úspěšného nakladatelského závodu, jehož prostřednictvím se výrazným způsobem zasloužil o kulturní emancipaci a rozkvět českého národa. Dokladem k tomuto konstatování nám mohou složit reflexe Ottovy osobnosti ve Vilímkově Národním albu,³⁴⁸ v němž je představen až na kratičkou zmínku³⁴⁹ pouze jako významný nakladatel a kulturní činitel, či v blahopřejných člancích uveřejněných v novinách u příležitosti jeho sedmdesátých narozenin.³⁵⁰ Je zřejmé, že i sám Jan Otto se identifikoval s českým nakladatelským a knihkupeckým světem, jehož struktury a hodnoty výraznou měrou pomáhal vybudovat a v jehož rámci se těšil nebývalé úcty.

V menší míře byla ze strany společnosti reflektována jeho národohospodářská činnost a působení v manažerských institucích peněžního světa, přesto se domnívám, že tento druh společenské angažovanosti tvořil nedílnou součást Ottovy identity. To by potvrdzovala šíře jeho národohospodářských aktiv, jak byly prezentovány v předešlých kapitolách. Navíc vše nasvědčuje tomu, že si Jan Otto velmi cenil své prestižní pozice v Živnostenské bance a práci v ní bral velmi vážně. Jeho osobní zápisníky jsou plné nejrůznějších návrhů, které se týkají Živnostenské banky a obecně jeho působení ve světě peněžnictví.³⁵¹ Otázkou však zůstává, jestli se Jan Otto identifikoval s hodnotami a kulturními vzorci bankovního světa. Dá se spíše

³⁴⁷ Národní album, s. 350.

³⁴⁸ Tamtéž.

³⁴⁹ *Také ve veřejném životě jest O. horlivě činným, jako předseda kuratoria Československé obchodní akademie, člen obchodní komory a četných ústavů aj.*

³⁵⁰ Srov. např. Národní listy 8. 11. 1911; Národní politika 8. 11. 1911; Pražské noviny 8. 11. 1911; Právo lidu 8. 11. 1911; České slovo 9. 11. 1911; Hlas národa 8. 11. 1911; Máj 10. 11. 1911 (výstřížky v LA PNP, fond Jan Otto).

³⁵¹ Ottovy zápisníky, LA PNP, fond Jan Otto.

předpokládat, že tomu tak nebylo, ale prameny, s kterými jsem pracoval, mi nedovolí k tomu zaujmout jasné stanovisko. Tato otázka by nepochybně stála za další zkoumáním.

Jan Otto se za politika nepovažoval, ani tak nebyl společností vnímán, přesto jsme si ukázali, že Jan Otto v řadě případů do politického života vstupoval, a proto ho můžeme za politika s klidným svědomím označit. Myslím, že v této souvislosti je nejdůležitější si povšimnout skutečnosti, že s Ottovým vstupem do nakladatelského podnikání jeho politická identita z nám známých důvodů slábla a proměňovala se. Jan Otto se podílel především na veřejných podnicích, které neměly primárně politický charakter. Začátek vlastní podnikatelské kariéry přinesl také redukci Ottových aktivit na půdě rozličných spolků. Jeho činnost v nich, až na některé výjimky, se stala spíše formálního rázu. Jednak se Jan Otto musel věnovat intenzivně svému podniku, navíc mu už spolky přestaly být nutným prostředkem, který předtím potřeboval k tomu, aby se dokázal společensky etablovat a získat základní sociální a symbolický kapitál. Spíše s tím, jak sílila Ottova pozice v rámci české národní společnosti, se začínala objevovat poptávka z řady spolků po tom, aby Jan Otto vstoupil mezi jejich členy, a dodal jim tak prestiž, která se k jeho osobě vázala. Je vidět, že i Ottův přístup k spolkovému životu se průběhem doby proměnil.

Je pochopitelné, že se Jan Otto především identifikoval s nakladatelským a knihkupeckým světem, na jehož půdě měl výlučnou pozici. Přesto i jeho ostatní společenské aktivity nerozlučně patřily k jeho osobnosti a identitě a umožnily mu zaujmout místo mezi elitami české národní společnosti. Pokud bych měl Jana Otta nějakým způsobem souhrnně charakterizovat, tak bych ho označil za člověka, který svým celoživotním úsilím sledoval prospěch svého národa, o jehož kulturní a hospodářský vzestup se výrazným způsobem zasloužil. Ottův sociální vzestup pak obráží proces formování nacionálně českých podnikatelských elit a je dokladem skutečnosti, že národní elity, nejen ty podnikatelské, se velmi často rekrutovaly ze středních, v řadě případů dokonce z lidových vrstev.

Se změnou sociálního statusu pochopitelně koresponduje proměna životního stylu, Postupný Ottův proces sociálního vzestupu lze dobře vyzorovat na tom, jak se měnila úroveň jeho bydlení. Do svatby v roce 1869 bydlel společně se svojí matkou a svými třemi sestrami v bytě na Václavském náměstí. Po sňatku se Jan Otto usadil společně se svojí manželkou v tchánově domě na Novém Městě, v ulici V Jámě č. 6. V roce 1874 byl pak prohlášen pražským měšťanem, když do té doby spadal pod obec Velká Mořina.³⁵² V roce 1878 si Otto pronajal byt v Jungmannově ulici, kam o rok později přestěhoval svůj závod. V letech 1882 – 1883 bydlela Ottova rodina v domě U Bubeníčků v Myslíkově ulici č. 2, aby se konečně

³⁵² Domovský list Jana Otty 11. 4. 1869 (Osobní a rodinné doklady), LA PNP, fond Jan Otto; Doklad o přijetí za příslušníka král. hlav. Města Praha 17. 3. 1874 (Osobní a rodinné doklady), LA PNP, fond Jan Otto.

v roce 1883 přestěhoval do vlastního domu na Karlově náměstí, č. 34, jenž se současně stal novým sídlem jeho nakladatelského podniku.³⁵³ Později se zakoupením dvou sousedních domů se přestěhoval do domu č. 36, přičemž si nechal prorazit průchod mezi bytem a sousedním domem, v němž měl pracovnu, již tvořil původní byt.³⁵⁴ Je tedy vidět, že Ottovo soukromé bydliště bylo z praktických důvodů určeno umístěním jeho podniku.

Ottův byt se vyznačoval měšťanským přepychem. Měl tři místnosti s výhledem na náměstí a řadu dalších s výhledem do dvora. Jídelna byla vyvedena v novorenesančním duchu, na stěnách visely díla předních českých umělců, např. Alše nebo Švabinského. Dominantou bytu byl však salón, v jehož rozích byly umístěny známé Makartovy kytice, jež si vydobily značnou popularitu mezi bohatým vídeňským měšťanstvem, v jejichž bytovém zařízení hrály výraznou úlohu. V salónu, kde se konaly domácí plesy, na něž chodilo až sto návštěvníků, byl také Ottův portrét, vyhotovený Václavem Brožíkem.³⁵⁵

Léto trávil Jan Otto a jeho rodina na Zbraslavi, kde měli od roku 1873 najatý domek u přívozu. V roce 1881 si zde koupil přízemní domek s verandou, aby si v roce 1912 nechal od architekta Otakara Novotného, jenž byl Kotěrovým žákem, postavit luxusní vilu.³⁵⁶ Vila byla pojata jako malebný letní dům s řadou dekorativních, figurálních a ornamentálních detailů. Její součástí byla i krásná terasa a zahrada, při čemž měla hodnotu 100 000 K.³⁵⁷ Na Zbraslav se Jan Otto nechal vozit kočárem, od roku 1912 i osobním automobilem.

Ottův sociální status úspěšného podnikatele se promítl i v jeho přístupu vůči dětem, jimž obstaral vychovatelku i domácí učitele. Mezi ně patřil i spisovatel a Ottův přítel Josef Václav Sládek, který je vyučoval angličtině. Jeho syn Jaroslav Vladimír Otto studoval Československou akademii obchodní, otec mu pak obstaral praxi u firmy Breitkopf und Haertel v Lipsku. Mladý Otto navštívil dvakrát Ameriku, cestoval po Německu, Anglii a Francii. Uměl německy a ovládal i další evropské řeči.³⁵⁸ Je vidět, že se Jan Otto snažil zajistit svým dětem vzdělání odpovídající jejich společenské vrstvě, přičemž je evidentní, že jeho syn měl nabyt teoretické i praktické znalosti, které by potřeboval k řízení nakladatelského podniku. Velmi důležitá byla i zahraniční zkušenost, která bezpochyby rozšířila provincionální obzory mladého Otty.³⁵⁹

³⁵³ ŠVEHLA, J., c. d., s. 17.

³⁵⁴ ŽIŽKA, L. K., Jan Otto očima pamětníka, s. 7, LA PNP, fond L. K. Žižka.

³⁵⁵ ŠVEHLA, J., c. d., s. 17.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 18 – 19.

³⁵⁷ Tamtéž., s. 53.

³⁵⁸ Žižkův koncept nekrologu J. V. Otty, LA PNP, fond L. K. Žižka.

³⁵⁹ Bezpochyby pak přispěla k tomu, že Jaroslav Otto mohl ve dvacátých letech působit v diplomatických službách jako legační tajemník při vyslanectví v Bukurešti.

Symptomatická jsou i manželství, která uzavřely jeho děti. Svě dcery provdal za řádné příslušníky bankovního a uměleckého světa, tedy prostoru, ve kterém se sám výrazně angažoval. Svěho jediného syna pak oženil s dcerou nakladatelského konkurenta Vilímka, a to, jak už bylo řečeno, z obchodních důvodů. Jan Otto dbal, aby sňatky jeho dětí byly sociálně a stavovsky odpovídající. Proto měl problémy se vztahem své dcery Růženy a malíře Boettingra, a proto ostře nesouhlasil se vztahem svého syna a operní pěvkyně Emy Destinnové.³⁶⁰ V tomto Ottově postoji rezonuje prvek nabyté sociální výlučnosti i jeho konzervativního smýšlení.

Standartu vyšší třídy odpovídaly i Ottovy záliby, jimiž byly návštěvy divadla a cestování. Cesty, které Jan Otto podnikal, byly jak pracovního, tak soukromého charakteru. Jan Otto procestoval prakticky celou Evropu, mezi jeho oblíbené destinace patřily Riviéra, Itálie a Opatie, kam jezdil ze zdravotních důvodů a kvůli odpočinku. Za války, kdy to nebylo možné, trávil dovolenou v Karlových Varech.³⁶¹

Jan Otto s nově nabytým sociálním statusem příslušníka horní společenské vrstvy přijal i způsob života a kulturní a sociální vzorce, které se k němu vázaly. Přesto v jeho přístupu k luxusu a pohodlí rezonovaly principy, které si pravděpodobně vytvořil během svého mládí, kdy se nacházel v nelehké ekonomické a životní situaci. Jan Otto znal hodnotu peněz, neboť si byl dobře vědom, kolik za nimi stálo úsilí. Proto zbytečně neutrácel, byl šetrný a spořivý. L. K. Žižka Ottu charakterizoval následujícími slovy: „*Šetrnost ve všem a ke všem. Otto ze svého mládí znal cenu peněz i později, kdy mu plynuly již bez větší námahy. On, který si mohl dopřátí všeho, žil šetrně a jednoduše.*“³⁶² Myslím, že je příznačné, že Jan Otto, který se musel sám od píky vypracovat, byl opatrný v zacházení s majetkem, o jeho dětech (určitě tedy o jeho synovi), které žily už v blahobytu, to však neplatí.

Ottův přístup k životu, který byl založen na tradičních hodnotách a službě svému národu, je patrný z dopisu jeho synovi Jaroslavu Vladimíru Ottovi, ve kterém mu dal otcovské ponaučení. „*Bud' dobrým synem, budeš dobrým člověkem! Jako obchodník nezapomínej, že jen na solidních zásadách spočívá zdar obchodu. Bud' skromným, pilným a šetrným, vždy a ve všem poctivým – v tom leží celá budoucnost a štěstí Tvé!*“³⁶³ Myslím, že tyto krátké řádky nám mohou složit jako zkratkovité vyjádření Ottovy morální a podnikatelské etiky, kterou se ve svém životě snažil řídit.

³⁶⁰ ŠVEHLA, J., c. d., s. 16, Švehla naprosto pateticky líčí, jak Otto při návštěvě jedné vídeňské výstavy stanul před obrazem Šípkové Růženy od Boettingra, v níž poznal svou dceru. To prý Ottu tak dojalo, že svolil k sňatku.; POSPÍŠIL, M., Emma Destinnová, s. 150.

³⁶¹ Srov. ŠVEHLA, J., c. d., s. 28 – 30.

³⁶² ŽIŽKA, L. K., Jan Otto stoletý, s. 460.

³⁶³ ŠVEHLA, J., c. d., s. 16.

Seznam použité literatury a pramenů

Prameny archivní

Literární archiv Památníku národního písemnictví, pracoviště Staré Hrady, fond Jan Otto (nakladatelský archiv) - 126 kartónů.

Literární archiv Památníku národního písemnictví, pracoviště Staré Hrady, fond Leoš Karel Žižka (zde Žižkovy rukopisy – Jan Otto očima pamětníka, Já u Ottů (Dvacet let s Janem Ottou), Dělník české knihy) - 1 kartón.

Národní archiv, fond Sokol pražský, Praha - kartony č. 1, 5, 46.

Prameny tištěné

GRÉGR, E., Denník I, Praha: vydal a úvody opatřil Z. V. Tobolka nákladem „Českého čtenáře“ 1908.

HÁJEK, F.M, Zápisky vysockého omladináře F. M. Hájka ze Svatováclavské trestnice v Praze, Praha: Jaroslav Skrbek 1936.

Jan Žižka z Trocnova (Ve prospěch Žižkova pomníku), Praha: nákladem vlastním v komisi knihkupectví dra Grégra a Ferdinanda Dattla 1870.

KRÁSNOHORSKÁ, E., Vzpomínka, Zlatá Praha 28, č. 23, s. 267 – 270.

Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých, kteréž vlastním nákladem vydal Jan Otto 1878 – 1911, Praha: J. Otto 1911.

Literatura

BASS, E., Jan Otto, Lidové noviny, 8. 11. 1941.

BOHATCOVÁ, M., Česká kniha v proměnách staletí, Praha: Panorama 1990.

BOURDIEU, P., Teorie jednání, Praha: Karolinum 1998.

Čtyřicetileté jubileum nakladatelství Jana Otty, Zlatá Praha 28, č. 23, 1911, s. 277 – 279.

BOROVÝ, F., O velkém nakladateli, Lidové noviny, 3. 12. 1926.

HÁJEK, J., Vývoj peněžní a úvěrové soustavy, in: Dějiny hospodářství českých zemí. Od počátku industrializace do konce habsburské monarchie, Praha: Karolinum 2006.

HÁJEK, J., LACINA, V., Od úvěrných družstev k bankovním koncernům, Praha: Historický ústav AV ČR 1999.

HERMANN, I., Když si náš dědeček babičku bral...: Několik stránek z rodinné kroniky, Praha: Topič 1921.

HOVORKA, J. M., Dějiny gremia knihkupcův a nakladatelů pražských: na základě archivních pramenů gremiálních, Praha: Gremium knihkupců a nakladatelů 1921.

JANČA, J., Knihkupectví Ottovo ve Vídni, Zlatá Praha 28, č. 23, 1911, s. 276.

JINDRA, Z., Správní radové pražských akciových bank – jejich počet, struktura a vliv (analytická sonda dle stavu v roce 1912), in: KUBŮ, E., ŠOUŠA, J., Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století, Praha: Dokořán 2008, s. 76 – 108.

JIRÁNEK, T., K jubileu našeho císaře: Výstava obchodní a živnostenské komory v Praze v Praze 1908, Dějiny a současnost 30, č. 12, 2008, s. 24 – 27.

Knihka a národ: 1879 – 1939, zvl. číslo časopisu Knihkucep a nakladatel, Praha: Svaz českých knihkuceů a nakladatelů 1939.

KOLÁŘ, F., Jan Otto, knihkucekař a nakladatel, Historický obzor 1997, s. 91 – 93.

KÖLLNER, A., Buchwesen in Prag: Von Václav Matěj Kramerius bis Jan Otto, Wien: Edition Praesens 2000.

KOŘALKA, J., Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914: Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích, Praha: Argo 1996.

KOŘALKA, J., Putování českých ctitelů Jana Husa do Kostnice v letech 1829 – 1868, Husitský Tábor, s. 73 – 116.

KRÁLOVEC, K., Třicet let Spolku českých knihkuceů a nakladatelů 1879 – 1909, Praha: Spolek českých knihkuceů a nakladatelů 1909.

Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce, 3. díl, M – Ř, Sv. 1, M – O, Praha: Academia 2000 (heslo Jan Otto).

LIPTÁK, D., Zwei Unternehmer des kulturellen Bereichs in der Habsburgermonarchie, Prager wirtschafts – und sozialhistorische Mitteilungen 3, 1996, s. 51 – 83.

MÁLEK, M.; PETRTÝL, P., Knihy a Pražané: Pět set let knižní kultury v Praze, Praha: Orbis 1964.

MYŠKA, M a kol., Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století, Ostrava: Ostravská univerzita 2003 (heslo Jan Otto).

Národní album: Sbírkka podobizen a životopisů českých lidí prací a snahami vynikajících i zasloužilých, Praha: Jos. R. Vilímek 1899 (heslo Jan Otto).

NEČAS, C., Na prahu české kapitálové expanze: Rozpínavost českého bankovního kapitálu ve střední, jihovýchodní a východní Evropě v období rakousko – uherského imperialismu, Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1987.

NOVÁK, A., Český nakladatel, in: Duch a národ: Kniha studií a podobizen, Praha: Fr. Borový 1936, s. 109 – 120.

NOVOTNÝ, M., Dílo nakladatele Jana Otty, Český bibliofil 9, 1937, s. 53 – 68.

Padesát let Umělecké besedy 1863 – 1913, Praha: Umělecká beseda 1913.

PEŠEK, J., Z galerie českých nakladatelů V, Literární rozhledy 10, č. 10, 1926.

PROCHÁZKA, F., Posmrtné vzpomínky o zemřelých členech Národohospodářského ústavu. Císařský rada Jan Otto, in: Národohospodářský ústav při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. Zpráva za rok 1916. Praha: Národohospodářský ústav 1917, s. 95 – 99.

PRAŽÁK, A., Čtyřicet let Ottova nakladatelství, Zlatá Praha 28, č. 23, 24, 1911, s. 270 – 274, 287 – 290.

ŠPÉT J., K počátkům Ottova slovníku naučného, Strahovská knihovna 4, 1969, s. 226 – 244.

ŠVEHLA, J., Jan Otto: Kus historie české knihy, Jinočany: H+H 2002.

ŠTAIF, J., Moderní podnikatelské elity (koncepce, procesy, interakce a reprezentace), in: ŠTAIF, J (ed.), Moderní podnikatelské elity. Metody a perspektivy bádání, Praha: Dokořán 2007, s. 22 – 36.

THON, J., Nakladatel Jan Laichter in: HORÁK, J. (ed.), Jan Laichter: Život a dílo, vzpomínky a úvahy, Praha: Svaz knihkupců a nakladatelů 1935, s. 7 – 64.

URBAN, O., Česká společnost 1848 – 1914, Praha: Svoboda 1982.

WINTERS, S. B., Sto let českého encyklopedismu (1860 – 1959) od F. L. Riegera a Jana Otty k T. G. Masarykovi a Bohumilu Němcovi, ČMM 121, 2002, č. 2, s. 339 – 400.

ZACH, A., Z historie plakátu na obálce: Jan Otto 1871 – 1949, Knihkupec a nakladatel 3, č. 7/8, 1998, s. 19 – 20.

Živnostenská banka v Praze 1869 – 1918, Praha: Živnostenská banka 1919.

ŽIŽKA, L. K., Jan Otto stoletý, Knihkupec a nakladatel 3, 1941, s. 425 – 428, 434 – 436, 458 – 460, 470 – 473.

ŽIŽKA, L. K., Paměti a osudy, Knihkupec a nakladatel 1 – 3, 1939 – 1941.

Resumé

Bakalářská práce se zabývá osobností Jana Otty (1841 – 1916), kterého se snaží představit jako jednoho z nejvýznamnějších podnikatelských, kulturních, politických a hospodářských reprezentantů české národní společnosti druhé poloviny 19. a počátku 20. století. Zároveň je dokladem o procesu formování moderních národnostně českých podnikatelských elit. Je založena především na práci s archivními prameny z dochovaného Ottova nakladatelského a osobního fondu, který je uložen v Literárním archivu Památníku národního písemnictví.

V práci jsou analyzovány faktory, které umožnily Janu Ottovi zaujmout místo mezi dobovými příslušníky české národní elity. Aby byl postihnout tento značný sociální vzestup, který byl především podmíněn Ottovou celoživotní službou svému národu, je Ottovo životní působení analyzováno z několika úhlů pohledu.

V první kapitole se autor zabývá Ottovým sociálním původem, procesem jeho vzdělávání a praktickým působením v několika podnicích, a to zejména v tiskárně bratří Grégrů. Jsou tak představeny základní momenty a předpoklady, které umožnily Janu Ottovi získat potřebné odborné „know – how“ pro zahájení vlastního podnikatelského působení.

Následuje kapitola, v níž je interpretována Ottova politická a veřejná činnost. Je zde zejména zachycen Ottův komplikovaný vztah mezi jeho podnikatelskou a politickou činností. Ten se zasloužil o to, že se Jan Otto jako samostatný podnikatel, až na určité výjimky, aktivního politického a stranického života nezúčastnil, neboť by ohrozil podstatu svého podnikání, jež chápal jako integrační národní prostředek. Proto dával přednost účasti na nadstranických národních podnicích, z kterých mu plynula značná prestiž.

Poté je analyzována Ottova podnikatelská činnost, a to v nakladatelské, knihtiskařské a knihkupecké oblasti. Nejdříve je zachycen vývoj Ottova podniku, jeho expanze, rodinné spory v otázce dědictví, jeho postupný úpadek a zánik. Poté autora zajímá Ottův celkový přístup k nakladatelské činnosti, jeho podnikatelská strategie. Je zde analyzován jeho ediční profil, jehož specifikem bylo, že se orientoval na všechny sociální vrstvy českého národa, čímž byl mezi českými nakladateli ojedinělým. Zachycena je i propagace nákladu, který kromě tradičních reklamních postupů, spočíval na dvou základních pilířích – účasti na výstavách a na darech Ottových publikací hlavám nejrůznějších států. Ottově mimořádné pozici v nakladatelském a knihkupeckém světě odpovídala i jeho činnost ve stavovských

institucích, v nichž sledoval emancipaci národnostně českého nakladatelského, knihkupeckého a knihtiskařského stavu.

Jan Otto také zastával přední manažerské funkce v institucích peněžního a národohospodářského světa. Zejména působil ve vrcholných funkcích v Živnostenské bance, kde zastával v letech 1907 – 1916 funkci předsedy správní rady, a jí spřízněných podnicích. Do nich byl delegován především na základě svého špičkového podnikatelského výkonu.

Získané poznatky autorovi umožnily v závěrečné kapitole vystihnout proces Ottova sociálního vzestupu, který se zakládal na koncentraci bourdieuvských typů kapitálů (ekonomický, kulturní, sociální a symbolický), otázku jeho identity i načrtnout proměnu jeho životního stylu.

Summary

The work deals with the person of Jan Otto (1841 – 1916) introducing him as one of the most outstanding man of business, culture, policy and economy in the Czech national society in the second half of the 19th and at the beginning of the 20th century. At the same time it documents the forming process of modern Czech national business elites. It is based mainly on the research of archive documents from the files of Otto's publishing house and his personal life deposited in Literary Archive of the Museum of Czech Literature.

The work presents an analysis of factors enabling Jan Otto's participation in the contemporary Czech national elite. To cover Otto's significant social enhancement conditioned by his life-long service to the nation, Otto's work is examined from several viewpoints.

In the first chapter the author deals with Otto's social origins, his education and employment in several firms, particularly in the printing shop of the Grégr brothers. It introduces the basic moments and premises enabling Jan Otto to get the necessary professional know-how to start his own business.

The chapter describing Otto's political and public work follows. It describes mainly the complicated relationship between Otto's business and political activities. As a result the businessman Jan Otto did not take an active part, with some exceptions, in the political and party life because he would have endangered the essence of his business which he understood as a mean of his national integration. That is why he preferred to participate in non-party national events which earned him significant prestige.

Then Otto's business in the field of publishing, printing and book-selling is analyzed. The work captures the development of Otto's firm, its expansion, family disputes over heirlooms, firm's decline and fall. The author presents his view of Otto's general concept of publishing activities and his business strategy analyzing his publishing profile which was specific by its orientation towards all social classes of Czech nation. It distinguished Otto from other Czech publishers. The promotion activities are also described including the two basic approaches besides the usual promotion – namely the participation in exhibitions and donations of Otto's books to the heads of different states. Otto's outstanding position in the world of publishing and book-selling went side by side with his participation in the

professional corporative institutions where he pursued the emancipation of Czech national publishing, book-selling and book-printing industry.

Jan Otto also worked in the leading manager positions in financial and economic institutions. He particularly participated in the top management of Živnostenská banka, where he was the chairman of the Board between 1907 and 1916, and its associates. His appointment was mainly based on his top business performance.

Finally, based on the concentration of capital types according to Pierre Bourdieu (economic, culture, social and symbolic ones) the author summarizes the process of Otto's social rise and the issues of Otto's identity and outlines the change in his life style.

